

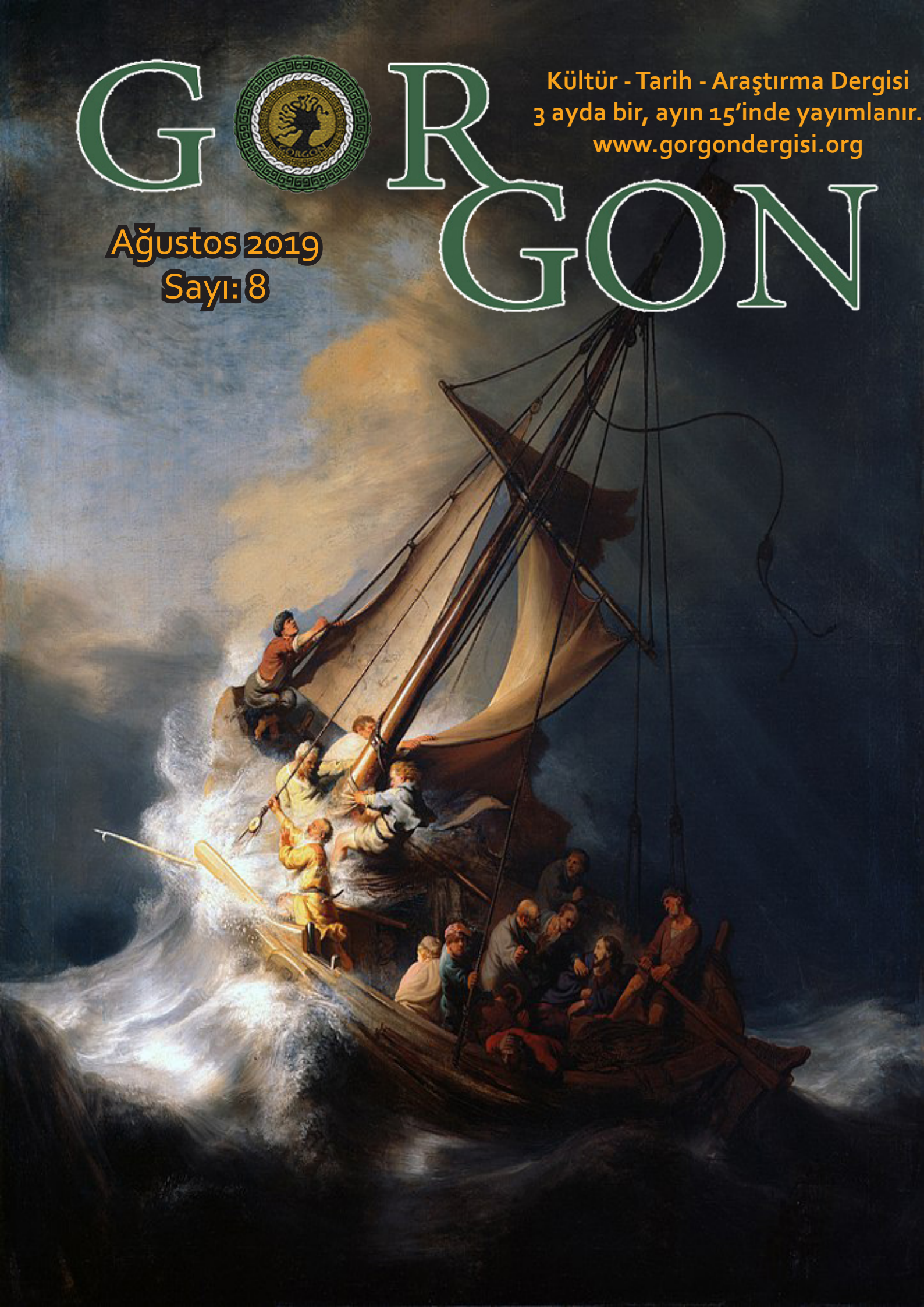
G

R GON

Kültür - Tarih - Araştırma Dergisi
3 ayda bir, ayın 15'inde yayımlanır.
www.gorgondergisi.org

Ağustos 2019
Sayı: 8

GORGON

Genel Yayın Yönetmeni ve
İmtiyaz Sahibi:
Arman Tekin

Yazı İşleri Sorumlusu:
Martı Esin Şemin

Sayı Editörü:
Arman Tekin

Dergi Tasarımı:
Arman Tekin

Kapak Görselleri
Rembrandt van Rijn
Christ in the Storm on
the Sea of Galilee (Celile
Denizi'ndeki Fırtınada İsa)
(1833)

Fumito Ueda
ICO (2001)

E-Posta
editor@gorgondergisi.com
info@gorgondergisi.com

İnternet Sitesi
www.gorgondergisi.com

KONUK YAZAR

Bizans'ın Altın Çağı I

5

Radi Dikici

İNSANLIK TARİHİ

Bir Hint Destanı: Saragarhi Savaşı

13

Cemal Özer

ARAŞTIRMA

1920'li Yıllarda Türk Toplumunda
Görülen İntihar Vakalarının
Dönemin Belirli Dergilerine
Yansımaları

21

Bünyamin Tan

Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nde
Modernleşme Sancısı

31

Duru Başak Uğurlu

Türk Sinemasında
İlk Bilimkurgu Denemeleri:
Superman (1978) ve
Süpermen Dönüyor (1979) Filmlerinin
Karşılaştırmalı İncelemesi

49

Nazım Fırat Şemin

KÜLTÜR

İşgal V

63

Drake Wolfgang

“Metamorfoz Günlükleri”
Romanı Üzerine Söyleşi

73

Arman Tekin

“Çernobil” Yeni bir Pompei Olabilir mi?

26 Nisan 1986 yılında Pripjat şehrindeki nükleer santralde gerçekleşen patlama dünyayı, özellikle de Doğu Avrupa’yı ve Asya’yı yoğun bir radyoaktiviteye maruz bırakmış, Çernobil’i nükleer facialar arasında önemli bir yere taşımıştır. 30 yıl sonra bu faciayı konu alan dizinin yayınlanması ile birlikte bir haber de arkeoloji adına geldi. Avustralyalı Arkeolog Robert Maxwell Çernobil’in günümüzde Pompei ile aynı şekilde değerlendirilmesi gerektiğini çünkü tıpkı Pompei’de olduğu gibi Pripjat’ta da yaşanan felaketten sonra şehrin insanlar tarafından tamamen terk edildiğini belirtiyor. Bunun haricinde radyoaktivite ile ilgili yapılan açıklamalar ne olursa olsun canlı yaşamına etkisinin devam ettiğini, örneğin domuz gibi vahşi hayvanların burada tür olarak seviye atladığını da ekliyor. “Modern Arkeoloji” başlığı altında bu tür Nükleer Facia yaşayan şehirlerin araştırılması gerektiğini belirten Maxwell, Pripjat şehrinin Pompei gibi UNESCO tarafından listeye alınması için mücadele veriyor. Merakla bekliyoruz. [Kaynak](#)

Sunuş

Gorgon Dergisi, 8. sayısı ile yeniden sizlerle

Bu sayıda sizlerin karşısına birbirinden güzel altı yazı ve bir söyleşi ile çıkıyoruz.

Bizans Tarihi alanında hatırı sayılır bir üne sahip olan Radi Dikici, bu sayıda da kendine has üslubuyla “Bizans’ın Altın Çağı I” yazısıyla dergimize konuk oldu.

İnsanlık Tarihi bölümümüzde “Bir Hint Destanı: Saragarhi Savaşı” yazısına yer verdik. Tarih sayfalarına altın harflerle yazılmış bu destansı mücadelenin ilginizi çekeceğini düşünüyoruz.

Araştırma bölümümüz “1920’li Yıllarda Türk Toplumunda Görülen İntihar Vakalarının Dönemin Belirli Dergilerine Yansımaları” adlı yazı ile başlıyor. Yazıda dönemin intihar vakalarının çeşitli disiplinlerde uzman olan dergi yazarları tarafından ele alınışı tarihsel bağlamda irdeleniyor.

İncelemelere yer verdiğimiz bu bölümde edebiyattan kopmadan okuyacağınız bir edebi inceleme var. “Saatleri Ayarlama Enstitüsü’nde Modernleşme Sancısı” adlı yazı ile yazar, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın kültleşmiş eserini dönemin modernleşme süreçleri ile birlikte eser özelinde değerlendiriyor. Ardından gelen film incelemesi ise Bilimkurgu üzerine. Yazar “Türk Sinemasında İlk Bilimkurgu Denemeleri: Superman (1978) ve Süpermen Dönüyor (1979) Filmlerinin Karşılaştırmalı İncelemesi” adlı yazısında Amerikan sineması uyarlamalarımızın Bilimkurgu minvalinde nasıl gerçekleştiğini “Süpermen” filmleri üzerinden karşılaştırıyor.

Kültür bölümümüze geldiğimizde, Gorgon Dergisi ile bütünleşen ve çok sevilen Bilimkurgu Öykü serisi “İşgal” beşinci bölümü ile bu sayıda yeniden sizlerle.

Kültür bölümümüzü Gorgon Dergisi için bir ilk niteliği taşıyan söyleşi kısmı ile noktalıyoruz. Dr. Alp Aracı’nın yeni çıkan “Metamorfoz Günlükleri Göbeklitepe’den Bizans’a” adlı kitabı için kendisi ile güzel bir sohbet gerçekleştirdik. Bu söyleşi ile e-dergi sayılarımızda artık söyleşi ve röportajlara da yer vereceğimizin müjdesini böylece vermiş olalım.

Güzel günler sizlerle olsun

Keyifli okumalar dileriz

GOR
GON

Bizans'ın Altın Çağı I

Yazar: Radi Dikici

Bizans İmparatorluğu 1123 yıl (330-1453) boyunca 13 Hanedan tarafından yönetilmiştir. Bu süre zarfında hiç beklenmedik bir şekilde Bizans tahtına oturan imparator ve imparatoriçeler dikkat çekmektedir. Örneğin aile geçmişi olarak hanedan ve çevresi dışından gelen I. Justinus (518–527), I. Basileios (867–886) ve V. Mikail Kalafates (1041–1042) imparatorluk makamına yükselmiştir. İmparatoriçeler için de aynı şeyi söylememiz mümkündür. Bazı imparatoriçeler Bizans'a başka coğrafyalardan gelen prensesler iken kimisi de asil ailelerin kızlarıdır. Bunların yanında meyhanede çalışanlar, dansözlük yapanlar ve hatta köle olup da erkeklerin hizmetine sunulanlar da vardır.

Bu yazıya konu olan I. Justinus, domuz çobanlığından gelmesine rağmen yeğenine imparatorluk yolunu açarak Bizans'ın Altın Çağı'nı başlattığı için önemlidir. Naissus (Niş) yakınlarında bir kasabada babaları ile birlikte çobanlık yapan üç kardeş şanslarını denemek için Konstantinople'a göçerler. İkiisi çobanlığa devam ederken en küçükleri olan I. Justinus orduya yazılır. Başarısı nedeniyle 518 yılına gelindiğinde komutanlığa kadar yükselir.

O yıl İmparator I. Anastasius kalp krizi geçirmesi sonucunda yatağında ölü bulunur. Erkek evladı olmadığı için doğal olarak tahtın bir varisi yoktur. Bu yüzden tahta kimin geçeceği belli değildir. Senatörlerin yaptığı uzun toplantılar neticesinde gönülsüz de olsalar (Çünkü I. Justinus'un birlikleri toplantının yapıldığı salonu kuşatmıştır.) I. Justinus'u imparator olarak seçerler. Bu sırada I. Justinus kız kardeşi Vigilante'nin oğlu Justinianus'u evlat edinir. Justinianus çok iyi bir eğitim görmüş ve bir süre sonra bütün yönetimi üstlenmiş ve imparatorluğun gerçek yöneticisi, dayısının da isteği üzerine o olmuştur.

I. Justinianus'un yıllar sonra tanışacağı Theodora ise 500 yılında Girit'te yaşayan Akakius ve Lydia çiftinin kızları olarak dünyaya gelir. Aile daha sonra Hanya'dan 501 yılında kaçıp Konstantinople'a yerleşir. Babası 503 yılında ölür. 501 yılında doğan Anastasia ile birlikte üç çocuğun geçim sıkıntısı annenin omuzlarına yüklenir. O da Hipodrom yakınlarında sahne gösterileri

yapar. Tüm hayatları Theodora büyüyene kadar büyük bir sıkıntı içinde geçer.

Theodora dansözlüğün büyük para getirdiğini fark eder. Ablası Komito'dan sonra dansözlük için uygun bir yaşa geldiğinde sahneye çıkar. Farklı bir şey yapmalıdır. Önce tüm dans kıyafetlerini değiştirir. Ne olursa olsun güzelliğini sonuna kadar kullanmaya hazırdır. Coppius'un Tiyatrosu'nda dans etmeye başlar. Bu tiyatro Pornai sokağının ve dönemin en modern, en ünlü ve en yeni tiyatrosudur. 330 yılından başlayarak 1000'li yıllara kadar Hipodrom'un hemen batısında bulunan Pornai Sokağı¹, Konstantinople'un eğlence merkezidir. Tiyatroları ve meyhaneleri ile ünlüdür. Ama ismini, esas itibarıyla hayat kadınlarının faaliyet alanı olmasından ve gizlice yapılan pornografik seks gösterilerinden alır. Theodora çok kısa bir süre sonra o kadar ünlenir ki, hafta sonları geldiğinde dans ettiği salonda yer bulmak mümkün olmaz. Tüm Konstantinople Theodora'yı izlemek için akın akın tiyatroya gelir. Bunun sonucunda Theodora büyük paralar kazanır ki tüm aile artık refah içinde yaşamaya başlar.

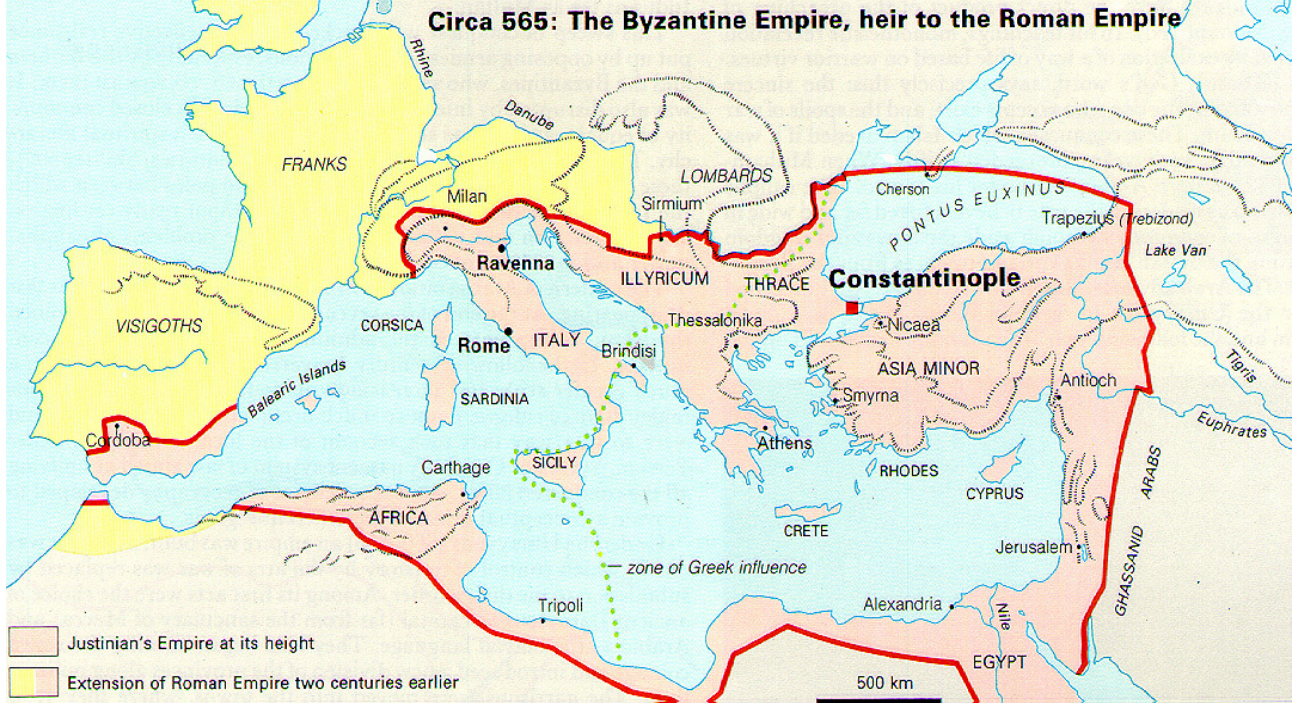
Fakat her şeyin sonu olduğu gibi, dansözlük hayatının da bir sonu olacaktır. Nedenine bakalım:

Devletin temel direği konsül I. Justinianus Theodora ile tanışır. Daha sonrasında ise I. Justinianus Theodora ile evlenmek ister. Ancak I. Justinus'un eşi İmparatoriçe Eufemia buna karşı çıkar. Bu nedenle dört yıl beklerler. İmparatoriçe ölünce yasal değişiklik yapılarak 525 yılında evlenirler. I. Justinianus'un imparator olan dayısı ölünce de 1 Ağustos 527 Pazar günü Aya-sofya'da (Hagia Sophia) yapılan törenle birlikte taç giyerler.

I. Justinianus çok şanslıdır. Bizans tarihinin hiçbir döneminde bu derece yetenekli ve tecrübeli yöneticiler bir araya gelmemiştir. Birincisi istihbaratın başı hadım Narses'tir. Gerek imparator ve gerekse imparatoriçeye tüm ülkede cereyan eden olayları zamanında haber vermekte ve tam zamanında tedbir alınmasını sağlamaktadır. Ayrıca orduları yönetecek kadar üstün yetenekli bir komutandır. İkincisi imparatorluk tarihinin gelmiş geçmiş en büyük, başarıdan başarıya koşan ve İtalya Fatihisi ve Kuzey Afrika'da Vandalaların varlığına son veren komutanı Belisarius'tur. Hukuk sahasında gerçek bir dahi vardır: Tribonian. Her ne kadar pagan olup rüşvet almadan iş

1. Pornai Sokağı, bugünkü Sultanahmet Meydanı'nın batısında, iki tarafı mütevazı apartmanlarla Asmalı Çeşme Sokağı adıyla durmaktadır. Artık orada ne tiyatro, ne meyhane ve ne de hayat kadınları var. Üstelik Osmanlı döneminde yapılan "İbrahim Paşa Sarayı" sokağı ortasından keserek yarısını yok etmiştir. (Y.N.)

yapmasa da dünyada bugün bile geçerli müspet hukukun mimarıdır. Son olarak, Bizans İmparatorluğu'nda vergi toplama o kadar sancılı bir süreçtir ki şiddet kullanarak da olsa bu işi başarıyla yürüten kişi Kapadokian'dır.

Bizans İmparatorluğu I. Justinianus Dönemi (527-565) [Kaynak](#)

İmparator I. Justinianus'un kafasında ise iki büyük proje vardır. Birincisi Kuzey Afrika'yı işgal edip bir krallık kuran Vandalların ve İtalya'yı işgal edip orada krallık kuran Ostrogotların hâkimiyetine son vermek ve tekrar büyük Roma İmparatorluğu'nu ihya etmek iken, ikincisi Konstantinople'un imarıdır. 500 bine varan nüfusuyla Konstantinople 530 yılında dünyanın en büyük ve en gelişmiş şehridir. Büyük Saray'ın yanında meydanları, kiliseleri, manastırları, üniversitesi, Sampson Hastanesi ve Hipodromu ile dünyada benzeri yoktur. Ancak özellikle son yüzyıl içinde imparatorluğun çeşitli bölgelerinden göç edenler yüzünden, bu şatafatlı görünüşün altında büyük bir sefalet yatar hâle gelmiştir. Bu güzel şehir o günlerin kaderini daha uzun yıllar yaşayacak, yüzyıllarca, belki binlerce yıl da yaşamaya devam edecektir.

Büyük Saray ve Hipodromun hemen batı tarafında, Pornai Sokağı'ndan başlayıp Theodosius Limanı'na kadar uzanan bölümde yerleşim şekli düzensizdir. Bu bölümdeki yapılaşma gecekondü şekindedir. Buna karşın şehrin üst tabakasında olan senatörlerin, üst düzey yöneticilerin, imparatorluk ailesi üyelerinin oturduğu bölüm Kutsal Havariler Kilisesi'nin de yer aldığı bölgedir. Yani bugünkü Fatih, Çarşamba ve Edirnekapı'nın olduğu bütün bölgede, konaklar ve bahçeli evler vardır. Bu bölgenin güneyinden başlayan ve Altın Kapı'ya kadar olan kısmında (Zeytinburnu) yapılaşma biraz daha düzgündür. Ama göçler sürdüğü için büyüme devam etmektedir. Ancak çok

önemli bir husus vardır. Hiçbir zaman yapılaşma sırasında Theodosius surlarına beş yüz metreden fazla yaklaşmak mümkün değildir. Bu tedbir, şehrin korunması ve güvenliği bakımından önemlidir. Bu nedenle bütün imparatorlar bu yasağı titizlikle uygulamışlardır.

Göçlerin doğal bir sonucu olarak, Konstantinople'da çeteler türemeye başlar. Bu çeteler haraç keser ve hırsızlık yaparlar. Valilik çok şiddetli tedbirler almasına ve suçluların çoğunu idam ettirmesine rağmen kontrolü sağlayamaz. Her gün Narses'e, oradan da imparatora intikal eden istihbarat raporları hiç durmaksızın yeni olayların vuku bulunduğunu gösterir. Özellikle Yeşiller'in bir bölümü tam bir gangster çetesi olarak organize olmuşlardır. Ancak bütün çalışmalara rağmen çetenin başına bir türlü ulaşamaz ve olaylara engel olunamaz.

I. Justinianus her ne pahasına olursa olsun, Konstantinople'da göçü durdurmaya, çeteleri yok etmeye ve şehri yeni baştan inşa etmeye kararlıdır. Ancak her zamanki gibi sorun, bu bölgedeki binaların nasıl yıkılacağıdır. Bu konuda Büyük Saray'da çalışan mimarlara emir verir. Onlar proje hazırlarlar ama yıkıma çare bulamazlar.

Alexander von Wagner - The Chariot Race (At Arabası Yarışı), 1873

10 Ocak 532 Cumartesi günü Mavilerle Yeşiller² arasında çıkan kavga sonrasında vali yedi kişiyi tevkif eder. Bunları asılmak üzere Galata'ya götürür. Biri Mavilerden diğeri Yeşillerden iki mahkumun asılırken ipleri kopar. Keşiş-

2. Hipodromda araba yarışlarında dört renk temsil edilirdi. Maviler, Yeşiller Kırmızılar ve Beyazlar. Hepsinin ayrı taraftarı vardı. Bunları bugünün Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş ve Trabzonspor taraftarlarına benzetmek mümkündür. (Y.N.)

ler onları alıp manastırlarına götürürler. Yeşillerin bir sözcüsü üç gün sonra Hipodroma yarışlar için gelen imparatora onları affetmesi için ricada bulunur ama imparator kabul etmez. Tarihte ilk defa, birbirlerine düşmanlık besleyen Maviler ve Yeşiller birleşerek, “Nika, Nika!..” diye tezahürata başlarlar. Nika’nın iki anlamı vardır: Birincisi “belki kazanırsın”, ikincisi ise “zafer”. İmparator Hipodromu terk ederek saraya döner. Hipodromdan çıkan güruh bir isyan başlatır. Önce hapishanedeki mahkumları serbest bırakırlar, sonra da valilik binasını, Ayasofya’yı, Aya İrini’yi ve aradaki Sampson Hastanesi’nin bir bölümünü yakarlar. Çıkan yangın Büyük Saray’ın bir bölümüne zarar verirken rüzgârın da etkisiyle isyan edenlerin oturduğu ve imparatorun da yıkmayı düşündüğü Hipodromdan Theodosius Limanı’na kadar olan bölge yanar kül olur.

Asiler kontrol edilemez hâle gelir. İmparator Anastasius’un yeğeni Hypatius’u (kendisi istemese de), Justinianus’in yerine imparator seçerler. Artık şehrin tek hâkimi onlardır.

I. Justinianus çaresiz ve daha çok da kararsızdır. Sonunda hazineyi alıp kaçmaya karar verir. İşte tam o sırada başında tacı sırtında erguvan rengi peleriniyle imparator ve müşavirlerinin olduğu salona Theodora girer. Dünyanın kaderini değiştirecek o meşhur konuşmasını yapar:

“Buraya gelmeden önce çok düşündüm,” der, orada bulunan herkesin gözlerinin içine bakarak. “Biliyorum, bu ölçüde tehlikeli bir durum erkeklerin kendi aralarında konuşup karara varacakları bir husustur. İtiraf etmeliyim ki, olayların bu duruma gelmesi bize şu veya bu şekilde hareket edebilmemiz için fazla seçenek de bırakmamaktadır. Mevcut durum bize, hayatımızı kurtarmak için kaçmaktan başka bir seçenek bırakmasa da bunun düşünülmesi gereken en son husus olduğu kanısındayım. Soğukkanlı ve akliselim düşünürsek, bir adamın ölümden kurtulmak için gördüğü tek ışık bu olsa bile, bir suçlu gibi kaçmak, bir imparator için katlanılamaz bir durumdur. Bana gelince, ben bu erguvan rengi giysim olmadan hiçbir zaman var olmak istemediğim gibi benimle karşılaşan kişilerin bana imparatoriçem diye hitap etmedikleri günü görmek bile istemiyorum.”

Theodora, I. Justinianus’e doğru dönüp konuşmasına devam eder:

“Bir insan dünyaya geldikten sonra elbet bir gün ölecektir. İmparatorum, kendinizi kurtarmayı düşünüyorsanız, zaten bu zor değil. İşte deniz orada, geminiz orada, hazineniz orada. Ama kaçışınız size ölüm kadar şeref getirmeyecektir... Eskilerin deyimiyle son olarak ben derim ki; ‘Erguvan rengi pelerinim, bana en iyi kefen olacaktır...’”

Theodora'nın kendisiyle gelmeyeceğini anlayan ve onsuz hayata katlanması mümkün olmayan Justinianus, etrafındakilere döner ve *"İmparatoriçenin dediğini yapın,"* der.

Jean Joseph Benjamin Constant - Theodora
(1887)

Theodora hemen kendisine, Mundus ile başkomutan Belisarius'u çağrılarını ister. İmparatoriçenin onlara verdiği emir şöyledir:

"Daha önce bana saray muhafız birliği ve şehir dışındaki birliklerle emrinizde toplam yedi bin kişi olduğunu söylemişsiniz. İmparatorun izniyle şehir dışındaki birliklerin tamamı bu akşam şehre girecek. Yarın dünya tarihinde yeni bir sayfa yazılacak. İsyancılara öyle bir ders verilecek ki, hiç kimse bundan böyle meşru hükümdarına isyan etmek gücünü kendinde bulamayacaktır. Sizlere emre diyorum. Yarın Hipodromun kapılarını kapatarak birliklerinizi içeri sokacaksınız. Bir tek kişi, ama bir tek kişi sağ kalmayacak, isyancıların tamamı yok edilecek. Sonra da onları isyana teşvik edenlerin tamamı

yakalanarak sarayın zindanına atılacak ve tümünün hesabı orada görülecektir."

İmparator dâhil hiç kimsenin Theodora'nın verdiği emre itirazı olmaz. 19 Ocak 532 Pazartesi günü Hipodroma giren birlikler bir tek kişi sağ kalmamacasına 30 bin kişiyi katlederler. İsyan sona erer. Garip bir şekilde Justinianus'un yıkacağı bölgeleri yakarak yok eden ve Konstantinople'a yeniden inşa fırsatı veren asiler olur. Önce yanan bölgeler temizlenir. Sonra geçici kurulan çadırlarla evsiz kalanlara kış şartları içinde barınak ve beslenme imkânı sağlanır. Ama esasında şehrin imarı için dönemin iki büyük mimarı görevlendirilir: Trallesli Anthemius ile Miletli İsidoros. İkisi, yanındaki ekiple

birlikte büyük bir Konstantinople projesi hazırlar. Şehrin yeni baştan inşası başlar. İlk olarak Büyük Saray, Sampson Hastanesi ve Zeuxippus Banyosu'ndaki hasarlar giderilir. Sonrasında şehirde halkın yaşadığı yanan bölümde Aya İrini ve Ayasofya'nın yapımına başlanır.

Konstantin Monasses'in Kronikleri - 38. Minyatür - İmparator I. Justinianus Döneminde Ayasofya'nın İnşası (14. yüzyıl) [Kaynak](#)

I. Justinianus artık elli yaşındadır. Yaşlandığını düşündüğünden dolayı Ayasofya'nın bir an önce dünyada eşi benzeri olmayan bir eser olarak ortaya çıkmasını istemektedir. Bunun için her türlü kaynağı, imkânı ve önceliği Ayasofya'ya verir. Dünyanın her tarafından ustalar, inşaat işinde çalışmış yetişkin kişiler Konstantinople'da toplanır. Gece gündüz, yirmi dört saat ve her vardiyada beş bin kişi olmak üzere çalışma devam eder. İmparatorluğun her tarafından en kaliteli inşaat malzemesi ve mermer başkente gönderilir. Bunlar arasında mermer sütunlar dünyanın yedi harikasından biri olan Artemis Tapınağı'ndan, döşeme ve duvarlar için beyaz mermerler Marmara Adası'ndan, pembe mermerler Afyon yakınlarından, sarı mermerler Mısır Ba'albek'ten, yeşil somakiler Thesalya ve Mora Yarımadası'ndan getirilir. Yapımı tam beş yıl, on ay ve dört gün süren Ayasofya 27 Aralık 537 Pazar günü büyük bir törenle ibadete açılır.

O gün, orada yapılan törenin eşine bir daha Bizans tarihinde rastlanılmayacaktı. Ayasofya'nın bahçesinde sadece davetliler, dışarıda ise mahşeri bir kalabalık vardı. Bahçe içinde ve dışında kurulan çadırlarda devamlı yiyecek ve şerbet dağıtıldı.

I. Justinianus ve Theodora doğal olarak ilginin odağıydılar. Bilmekteydiler ki bu, o güne kadar dünyada inşa edilen en büyük, en görkemli kiliseydi ve onun ululuğuna dünya durdukça hiçbir kilise yaklaşamayacaktı bile...

Cristoforo Buondelmonti, *Liber Insularum Archipelagi* (Kitâb-ı Cezâ'ir-ı Bahr-ı Sefîd) 1422
[Kaynak1](#) [Kaynak2](#)

Ayasofya'ya giriş için iki büyük ana kapı vardı. Ortadaki ana kapı sadece imparator ve imparatoriçenin girişi için ayrılmıştı. Justinianus ve Theodora o kapıdan içeri girdiler. Yandaki büyük kapıdan ise Anthemius ve genç İsidoros onları takip etti. İçeri girildiğinde on metrelik bir koridordan geçiliyordu. Bu koridordan sonra ise kilisenin iç bölümüne geçmek için yine on metrelik bir koridorun aşılması gerekiyordu...

I. Justinianus ve Theodora, içeri girince diz çöküp dua ettiler. Justinianus'un ağzından kendiliğinden şu sözler döküldü:

"Süleyman işte şimdi seni geçtim!..." Diğer bir tarihi kayıt da şöyledir: *"Solomon, şimdi seni yendim."*

Justinianus'un kast ettiği, milattan önce 10. yüzyılda Filistin'de hüküm süren ve Kudüs'te yarattığı efsanevi eserlerle anılan İsrail Kralı Solomon, yani Süleyman Peygamber'di. Filistin'in şimdiki hâkimi olan Justinianus ise Ayasofya ile onu geçtiğine inanıyordu. Bundan böyle 500 bin nüfusu ve modern yapıları ile Konstantinople "Şehirlerin Kraliçesi" unvanına gerçekten sahip olmuştu.

Bir Hint Destanı: Saragarhi Savaşı

Yazar: Cemal Özer

36. Sih Alayı Piyadeleri Savaş Fotoğrafi [Kaynak](#)

*“21 adam görevi başında ölen,
Hayatlarını feda ettiler kaleyi düşürmeden.”¹*

Orta ve Güney Asya coğrafyaları için 19. yüzyıl, özellikle de son çeyreği, oldukça kargaşa içinde geçmiştir. Bu dönemde Britanya, Hindistan üzerinde hâkimiyet kurmuş ve gözlerini Afganistan’a dikmiştir. Kuzeydeki Ruslar ise bölgeyi tamamen İngiliz kumandasına terk etmemek için Afganistan üzerinden baskı kurmaktaydı. Çarlık Rusya’sı Afgan aşiretlerini kullanarak İngiliz bölgelerini devamlı taciz etmekteydi. Ana yurdundan kilometrelerce uzakta olan İngilizler müdahale için Hintlileri öne sürmekteydi. Hülasa yine filler tepişirken ezilen çimenler olmuştu.

İşte Saragarhi Savaşı tam olarak böyle bir ortamda meydana gelmişti. Yirmi bir adamın on bin adamla mücadelesi...

1. Ganeev Kaur Dhillon, Carmel Rahibe Okulu 12. Sınıf Öğrencisi’nin yazdığı şirden alıntılanmıştır.

Lockhart ve Gulistan Kaleleri [Kaynak](#)

Britanyalı General Sir William Lockhart 1891’de Hindu Kush Dağları arasındaki Samana yolunu kontrol etmek ve bölgede asayışı sağlamak amacıyla iki kale inşa ettirdi; doğuda Lockhart Kalesi ve batıda Gulistan Kalesi. Bu iki kalenin tepelerin arasında kalması nedeniyle başta telgraf hattı kurulmuş lakin bu yöntem geçersiz kılınmıştı. Bunun sebebi ise Afganların sürekli olarak kabloları kesip hattı sabote etmeleriydi. İngilizler çözümü iki kalenin arasına küçük burçlar inşa etmekte bulmuşlardı. Bu burçlar, kaleler arası irtibat kurmalarına yarayacak olan lojistik desteği sağlayacaktı.

Bölgeye gönderilen ekip 36. Sih² Alayı (Bengal piyadeleri) idi. Bu birlik Britanya tarafından seçiliyor, eğitiliyor ve kumanda ediliyordu. Paştunların³ hâkimiyetindeki Hadda’nın mollası ikna kabiliyeti yüksek bir hatipti. Öyle ki Afridi aşiretini ve komşu Orakzai aşiretini⁴ galeyana getirmesi uzun sürmedi. İngiltere’ye ve Hindistan’a karşı yapılan cihat çağrısı Müslüman halkça karşılık buldu ve Ağustos 1897’de Samana bölgesine yürüdüler. 9 Eylül’de bölgeyi kontrol etmek için gönderilen kolcular binlerce Afgan’ın yaklaşmakta olduğunu görünce durumu üstlerine bildirdiler. Bunun üzerine 36. Alay derhal bölgeye intikal etti ve bölükler hâlinde dağıtıldı. Sih piyadelerinin 168’i Lockhart Kalesi’ne, 166’sı ise Gulistan Kalesi’ne gönderildi. Karakollardaki durum itibarıyla Dhor’da 37, Sartap ve Saragarhi’de 21 Sih piyadesi vardı.

2. Sih Dini, Hinduların çok tanrılı ve putperest din algısına ve kast sistemine karşı çıkan, ibadeti değil ahlaki davranışı esas alan, 15. yüzyılın sonlarında Pencap bölgesinde ortaya çıkan bir dindir. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sih-dini> Erişim Tarihi: 14.08.2019
3. Paştunlar, Kuzeydoğu Afganistan ile Pakistan’daki İndus Nehri’nin kuzey bölgesi arasında kalan bölgede yaşayan yerel bir halktır. <http://www.barmazid.com/2017/04/notes-on-orakzai-tribe.html> Erişim Tarihi: 14.08.2019
4. Orakzai Aşireti, Paştun bölgesinde yaşayan aşiretler arasında yer almaktadır. <http://www.barmazid.com/2017/04/notes-on-orakzai-tribe.html> Erişim Tarihi: 14.08.2019 .

Afgan aşiretlerinin gözü ise Saragarhi'deki karakoldaydı. Amaçları en tepedeki karakolu ele geçirmek ve kalelerin iletişimini koparmaktı. Saragarhi'de ise 20 piyade vardı. Başlarında da gözü kara bir çavuş vardı: Havildar Ishar Singh. Paştunlar bölgeye vardıklarında tarih 12 Eylül'ü gösteriyordu. Ishar Singh ve piyadeleri karakola kapanmış, savunmaya hazır bir şekilde bekliyorlardı. İlk saldırı gerçekleşti. Paştunlar hücum ettikçe Sihler püskürttü ve ilk dalgada Paştunlar 60 kayıp verdi. Sayılarına güvenerek rakiplerini hafife alan Paştunlar şaşkınlık içinde ölülerini savaş alanından çekiyordu. Yine de Sihlerin göremediği kör noktalara ulaşan lağımcılar buralarda kazı yapmaya başladılar.

Harabeye dönmüş Saragarhi karakolunun olay yerine 14 Eylül'de varan askerlerce çekilmiş fotoğrafı.

[Kaynak](#)

birliğin aradaki Paştun aşiretini geçebilecek kuvveti yoktu ve plan başarısızlıkla sonuçlanacaktı. Sihler, dağların ortasında tek başlarına kalmışlardı.

Karakola yapılan ikinci dalga saldırıda bir piyade hayatını kaybetmiş ama bu Sihleri yıldırmaya yetmemişti. Sihler düşman saldırılarını püskürtüyor, yalnız ölümlerini çekecekleri zaman soluklanıyor ve yeniden savunmaya devam ediyorlardı. Ama kör noktadaki lağımcılara engel olamamışlardı. Lağımcılar karakol duvarlarına gedik açmayı başarmışlardı.

Ishar Singh ve adamları tarihe geçecek son direnişlerine hazırlardı. Gurmukh hâlâ tepede duruyordu. Başka bir Sih ise Ishar'ın emriyle kontrol odasına kendini kilitlemiş ve orayı savunmaktaydı. Diğerlerinin arasında ağır yaralı, silahları ve techizatları bozulmuş olan askerler vardı; ancak bu onları dur-

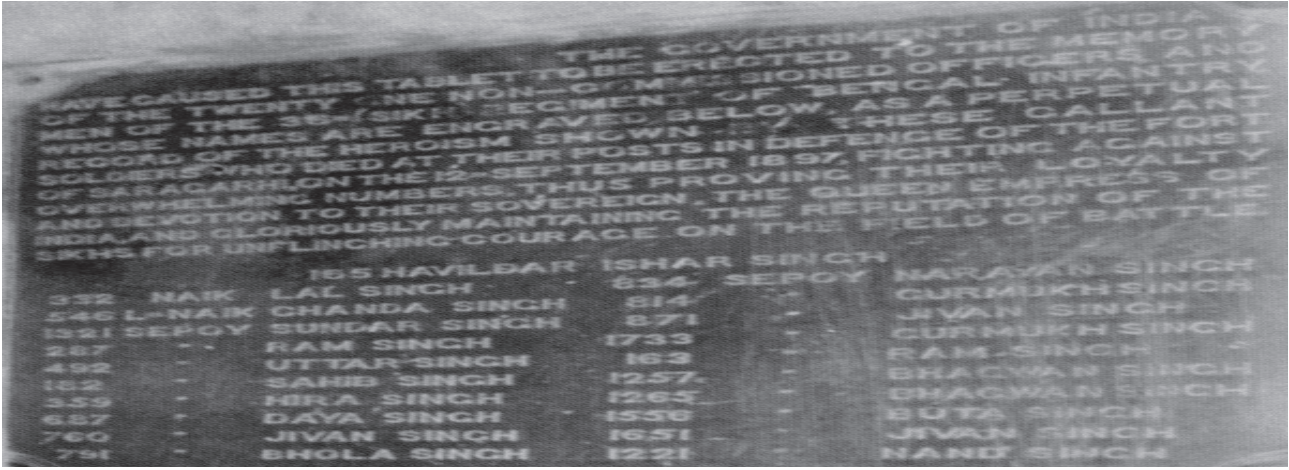
Albay Des Voeux'nün 36. Sih Alayı Piyadeleri ile Fotoğrafi [Kaynak](#)

durmayacaktı. Paştunların saldırılarına son nefeslerine kadar karşı koymuşlardı. İkinci zamanı başlayan son saldırı akşam olduğunda sona ermişti.

Ishar Singh ve adamları yüz yüze çatışarak ölmüştü. Bu çatışmada dahi düşmanları 180'e yakın zayıt vermişti. Paştunlar kontrol odasını koruyan piyadeyi bir türlü dışarı çıkaramamışlardı. Bu yüzden oradaki bilgileri ele geçirmekten vazgeçip içindeki askerle birlikte yakmaya karar vermişlerdi. Öte yandan sinyalleri engellemek için de çevredeki ağaçları yakmışlardı. Gurmukh dumanlar nedeniyle sinyal gönderemeyince tüfeğini kapıp son kez düşman arasına daldı. Rivayete göre tek başına 20 asker öldürmüştü. İngiliz kuvvetlerinin Saragarhi'ye intikali ertesi günü bulmuştu. Yardıma cevap veremeyen Gulistan Kalesi komutanı Albay Des Voeux⁵ 18 Eylül 1897 tarihli mektubunda şunları yazmıştı: *"Benim adamlarım (Gulistan Kalesi'nde) kaplan gibi savaştılar. 166 adamımın 44'ü öldü, yaralandı... Saragarhi ise 3:40'ta (öğleden sonra) düştü."*

Kalenin duvarları çamurdan, kapıları ise ahşaptandı. Sihler buranın düşeceğini biliyorlardı; ancak yine de cesurca davranarak orayı savunmaya

5. Bu olaydan sonra Albay Des Voeux Hint Madalyası aldı ve bir süre daha 36. Alay komutanlarından biri olmaya devam etti. (Y.N.)

Ishar Singh ve 20 Sih piyadenin isimlerinin yazılı olduğu tablet. [Kaynak](#)

devam etmişlerdi. Paştunlar ise çok sonraları sayı üstünlüklerine rağmen 600'den fazla kayıp verdiklerini itiraf ettiler. Karakolu bu kadar az zayıyla (!) ele geçirirlerken gösterdikleri üstün başarı ayrı bir merak konusudur. Britanyalılar ise karakolu canları pahasına savunan bu adamlara minnettardılar. Orta Asya'daki kahramanlık öyküsü Avam Kamarası'na hatta Kraliçe Vi-

THE LONDON GAZETTE, FEBRUARY 11, 1898.

3. The Commander-in-Chief wishes to draw attention to the admirable conduct and steadiness of the 36th Sikhs, under the command of Lieutenant-Colonel Haughton, during the attack on the various posts held by that regiment on the Samana Range.

"... 3. Konsey Genel Valisi, 36. Sihlerin Gulistan Kalesini ve sonuna kadar savaşım Hint ordusunda daha önce hiç aşılamamış kahramanca bir özveri sergileyen aynı alayın Havildar Ishar Singh komutası altındaki yirmi adamının Saragarhi karakolunu savunmalarına olan hayranlığını dile getirmeyi arzulamaktadır..." *Kaynak: Londra Gazetesi, 11 Şubat 1898*

ctoria'ya kadar ulaşmıştı. Hindistan'da İngiltere'nin Kraliyet Nişanı'na denk gelen Hindistan Liyakat Nişanı hayatını kaybeden 21 Sih askerine gıyaben verildi ve hükümet Londra'ya Sih anıtları dikti. Hindistan'da ise onları onurlandırmak adına 36. Alay için iki tane Gurdwara⁶ yapıldı. Ölen askerlerin isminin yazıldığı tabletler basıldı. Savaşın gerçekleştiği 12 Eylül tarihi ise Hintlilerce bayram ilan edildi. Dünya'da ise bu savaş Thermopylae Muharebesi⁷ kadar muazzam bir kahramanlık öyküsü olarak anlatılmaya devam etmektedir.

6. Gurdwara ya da Gurudwara Sihlerin ibadet yeridir. Gurdwaralar Saragarhi ve Firozpur'a inşa edilmiş açılışları 1904'te yapılmıştır. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sih-dini> Erişim Tarihi: 14.08.2019

7. Thermopylae Savaşı, MÖ 480 yılında Sparta kralı Leonidas ile Pers Kralı I. Xerxes'in orduları arasında Thermopylae'deki dağ geçidinde geçen savaştır. <https://www.britannica.com/event/Battle-of-Thermopylae-Greek-history-480-BC> Erişim Tarihi: 14.08.2019

Albay Des Voeux'nün 36. Sih Alayı Piyadeleri ile Zafer Fotoğrafi [Kaynak](#)

KAYNAKÇA

<http://www.barmazid.com/2017/04/notes-on-orakzai-tribe.html>

Erişim Tarihi: 09.08.2019

<https://www.britannica.com/event/Battle-of-Thermopylae-Greek-history-480-BC> Erişim Tarihi: 14.08.2019

<http://collections.mun.ca/cdm/search/collection/westernstar>

Erişim Tarihi: 09.08.2019

<https://www.historyextra.com/period/victorian/when-21-sikh-soldiers-stood-against-10000-men-the-battle-of-saragarhi/>

Erişim Tarihi: 09.08.2019

<https://islamansiklopedisi.org.tr/sih-dini> Erişim Tarihi: 14.08.2019

<https://www.sbs.com.au/language/english/they-died-fighting-like-de>

mons-the-australian-who-witnessed-the-battle-of-saragarhi

Erişim Tarihi: 09.08.2019

https://www.sikhiwiki.org/index.php/Battle_of_Saragarhi

Erişim Tarihi: 09.08.2019

<https://www.tribuneindia.com/2003/20030920/windows/rhyme.htm>

Erişim Tarihi: 09.08.2019

1920'li Yıllarda Türk Toplumunda Görülen İntihar Vakalarının Dönemin Belirli Dergilerine Yansımaları

Yazar: Bünyamin Tan

1900'lü yılların başı Türk toplumu için büyük felaketlerin yaşandığı bir dönemdir. Balkan Savaşları, Anadolu'nun işgali, siyasi belirsizlik, ekonomik yoksunluk, bu yokluklar içinde başlayan Kurtuluş Savaşı Türk milletini açmaza sürükleyen önemli olaylardır. Bu dönemde yaşanan savaşlar, ölümler, kıtlık ve geleceğin belirsizliğini koruması insanlarda büyük bir buhrana sebep olmuştur. Ayrıca bireylerin duygu durumları ve kişisel hayatlarındaki açmazlarla birleşen bu büyük sorunlar insanları umutsuzluğa sevk etmiştir. Bir kişinin kendi canına kıyma cesaretini göstermesi, aynı durumda olan diğer insanları da etkilemiş; özellikle dergilerdeki intihar vakalarına değinen yazıları okuyanlar içinde oldukları açmazdan hayatlarından vazgeçerek kurtulmaya çalışmışlardır. Bu durumun intiharların artışında etken olduğu düşünülmüş, dönemin yazarları ve doktorları da bu olaylara kayıtsız kalmamışlardır. Her biri yazmış oldukları makalelerde bu olayların sebeplerini irdelemeye ve bunlara çözümler üretmeye gayret göstermişlerdir. Bunlardan bazıları bilimsel, bazıları dinsel referansları temel almış olup bir kısmı da tamamıyla kişilerin şahsi yorumlarına dayanan, dini ya da bilimsel yönü olmayan makalelerdir.

Dönemin yazarlarından Necmeddin Sadık'ın¹, Hayat Mecmuası'nın² 3 Mart 1927 tarihli 14. sayısında yayımlanan “İntiharlar Niçin Çoğalıyor?” başlıklı makalesinde bu konuyu şu satırlarla ele almıştır:

1. 1890 yılında Isparta'da dünyaya gelmiş olup soyadı kanunuyla Sadak soyadını almıştır. Maarif Nezareti tercümanlığında, Telif ve Tercüme Dairesi Mümeyyizliği'nde, İstanbul Darülfünunu İçtimaiyat Müderris Muavinliği'nde bulunmuş olup Ziya Gökalp'ten boşalan İçtimaiyat Profesörlüğüne getirilmiştir. 1928 de Sivas Milletvekili seçilmiştir.
2. Cumhuriyet'in ilanından üç yıl sonra yayın hayatına başlamıştır. 2 Aralık 1926'dan 30 Aralık 1929'a kadar yayın hayatını sürdürmüş olup ilk iki yıl eski harflerle yayımlanıp Latin alfabesinin kabulü üzerine 29 Kasım 1928'den itibaren yeni harflerle yayımlanmaya başlayan kültür, sanat ve tarih dergisidir.

“Geçen hafta, iyi aileye mensup iyi terbiye görmüş bir genç kızın intiharı İstanbul’da teessürle (üzüntüyle) karşılanan bir hadise oldu. İntiharın amili (sebebi) meçhul kaldığı için, hiç sebepsiz, ansızın kaybolan aziz ve kıymetli mevcudiyetler (varlıklar) karşısında duyulan elem (keder) ve ıstırabı, onun yakınları daha kuvvetle hissettiler. Esasen bu faciada bir sebep aramaya ne lüzum var? İntihar edenlerin, umumiyetle canlarından usanmalarına sebep olarak gösterdikleri şeyler hakikat-ı halde (gerçek durumda) birer vesileden ibarettir. Bazısı aşkın, bazısı sefaletin yahut ümitsizliğin, kara talihin kurbanıdır. İntihar eden bin kişinin bini de başka başka sebeplerle hayata hatime çekmiştir (son vermiştir). Epeyce dikkat edilirse, bu vesilelerden ekserisi (çoğu) bir insanın “muhafaza-i nefis” (canını koruma) insiyakına (sevk olmaya) galebe çalacak (üstün gelecek) derecede kuvvetli değildir.”

Makalenin ilerleyen bölümlerinde yazar, doktorların bu konudaki ruhsal bozukluklar ile ilgili gerekçelerini dile getirmiş; lakin bunun doğru olmadığını ve intihar edenlerin son ana kadar akli dengelerini koruduklarını öne sürmüştür. Bundan hareketle ruhsal bozukluk ve maddi hususlar kaynaklı olması durumunda intihar oranlarının her sene artması gerektiği belirtilmiştir. İntihar sayısında artış görülmesinin gerekçesi olarak şu satırları kaleme almıştır:

“Bazen bir milletin tarihinde, birden bire intihar adetlerinin yükseldiği görülür. Bu devreler tetkik edildiği zaman mutlaka, o cemiyet içinde büyük siyasi, içtimai bir buhrana tesadüf edilir. Darulfünun (üniversite) içtimaiyat (sosyoloji) enstitüsünde bu sene yapılan ihşa-i tetkikat (araştırma istatistikleri), İstanbul’da son senelerde intihar adedinin, hiçbir yerde tesadüf edilmemiş bir nispette arttığını gösteriyor. Aynı seneler, geçirdiğimiz derin içtimai (sosyolojik) ve siyasi takallüplere (dönüşümlere, geçişlere) tesadüf eder.”

Makalenin ilerleyen kısımlarında böylesine belirsiz bir kaos ortamında bireylerin gelecekleri konusunda ümitsizliğe kapılmasının yanı sıra yaşamaya dair istekleri olmamasının da onları intihara sürüklediğinden söz edilmiştir. Bu sebeple intiharların önüne geçmek için alınan bireysel tedbirlerin işe yaramayacağına dikkat çekmiş; dolayısıyla alınacak tedbirlerin toplumu kapsayıcı olması ve olaylara sosyolojik açıdan bakılması gerektiğini belirtmiştir.

Tahirül-Mevlevi³, Mahfil Dergisi’nin⁴ 1926 tarihli 64. sayısındaki “İntihar” başlıklı makalesine şu satırlarla başlıyor:

3. 13 Eylül 1877 yılında doğmuş olup asıl adı Tahir Olgun’dur. Şair olup Mevlevi tarikatına mensuptur. Mutasavvıf, öğretmen, edebiyat tarihçisi gibi çok yönlü özellikleri olan biridir.
4. Tahirül-Mevlevi tarafından çıkarılan bir dergi olup 1920-1926 yıllarında 68 sayı kadar çıkmıştır.

“Birkaç vakittir evrak-ı havadisın (gazete haberlerinin) zabıta vukuatı kısmında intihar vakaları da görülüyor. Erkek ve kadın, gençler arasındaki müntehirlerin (intihar edenlerin) bayağı istiksar edilecek (çok görülmesi) derecede olması, erbab-ı kalemin (yazarların) nazar-ı dikkatini celp eyliyor (dikkatli bakışlarını çekiyor). Bundan dolayı bazı gazetelerde intiharın mezmumiyetine (ayıplanmasına) dair yazılar yazılıyor, esbabının (sebeplerinin) teşrihine (araştırılıp açıklanmasına) girişiliyor, vaki (var olan) ve şafi (şefkatli) çareler tavsiye ediliyor.”

Bu satırlardan yola çıkarak konunun birçok yazar tarafından önemsendiğini ve herkesin olaya kendi çerçevesinden bakarak birtakım çözüm önerileri getirdiğini anlıyoruz. Tahirül-Mevlevi konuya dair ilginç bir yaklaşım sergilemiş, gençler arasında intihar vakalarının artmasına sebep olarak romanları ve sinemaları göstermiştir:

“Hayatın henüz tecrübekârı (hayat tecrübesi) olmayan gençleri intihara sürükleyen sebeplerin birincileri değilse bile başlıcaları olmak üzere ben, romanlarla sinemaları buluyorum. İnsan, çocukluk ve gençlik dönemlerinde zihninde büyüttüğü şeylerin – hakiki değeri olup olmadığını düşünmeye lüzum görmeksizin – mukallidi (taklitçisi) olmak ister. Onun içindir ki romanlarda okuduğu yahut sinemalarda gördüğü intihar vekayiini (olaylarını) pek büyük bir kahramanlık telakki eder (sayar) ve öyle bir harekette bulunmak heves-i tıflanesine (çocukça hevesine) düşer.”

Üstelik bu eserlerde geçen ve karakterleri intihara sürükleyen olay örgüsü, gencin kendi hayatıyla paralellikler taşıyorsa bu girişimin daha da kolaylaştığını öne sürmüştür. Öyle ki yazara göre bu bir cinayettir. Ancak yasalar nezdinde bu bir suç teşkil etmediği gibi intihar eden kişi haricinde kimse- nin cezalandırılmaması bu olayı kolaylaştıran bir etmen olarak nitelendirilmektedir. Yazı hem insancıl bir bakış açısından hem de gerçekçilikten uzak bu gibi değerlendirmelerle sonuçlandırılmıştır.

Eşref Edip⁵, Sebilür-Reşad Dergisi'nin⁶ 1 Ağustos 1917 tarihli 433-434 sayısında yer alan *“İntihar”* başlıklı makalesine şu satırlarla başlamıştır:

“Son senelerde ve bilhassa son aylarda intihar havadisi pek çoğaldı. İntihar fikrinin bilhassa gençler arasında şüyu (yayılması), bilhassa müntehirlerin (intihar edenlerin) memleketin yeis-aver (karamsar) ahvalinden (durumundan) müteessiren (etkilenerek) bu cürmü irtikap (bu suçu işlemeleri) et-

5. Eşref Edip, soyadı kanunundan sonra Fergan soyadını almış olan gazeteci ve hukuk doktorudur. Sırat-ı Müstakim adlı derginin sahibidir. 1908'den başlayarak 1966'ya kadar çeşitli aralarla 58 yıl boyunca 1107 sayı olarak bu dergiyi yayımlamıştır.

6. Eşref Edip tarafından yayımlanmaya başlayan Sırat-ı Müstakim adlı derginin devamıdır.

meleri pek mühim bir keyfiyettir (durumdur). Memleketin pek vahim anlar geçirdiğini idrak ve itiraf etmemek kabil (mümkün) değildir. Memleketi ihata (saran) eden gavail (dertler, sıkıntılar) kolay kolay iftihar edilemeyecek (kavranamayacak) derecede muzlimdir (karanlıktır).”

Bu satırlardan da anlaşıldığı üzere yazar, toplumda görülen intihar olaylarındaki artışı dönemin zor koşullarına bağlamaktadır. Her geçen gün olayların daha kötüye gittiğini ve Türk halkının derin bir ümitsizliğe kapıldığını ifade eden yazar, kendi ümitsizliğini ve gelecekte duyduğu endişeyi de bu yolla dile getirmiştir. Fakat yazının devamında da bu durumdan kurtulmanın çaresini aramayı teklif etmiştir:

“Fakat tehlikenin karşısında o uçurumun kenarında bulunmakla kendini uçuruma ilka etmek (bırakmak) cinayetini irtikap etmek (işlemek) değil, uçurumun kenarından uzaklaşmak için bütün kuvvet ve gayretle çalışmak, çalışmak, çalışmak iktiza eder (gerekir).”

İntihar etmeyi düşünen bireylerin ülkelerine hizmet etme arzusuyla kendilerini intihara sürükleyen şartlardan uzaklaşmaları gerektiğini belirtmiştir. Zira vatan ve millet böylesine güç bir durumda iken intihar etmeyi hem cinayet hem de cehennemlik bir eylem olduğuna dikkat çeken yazar, konuyu dini referanslar üzerinden irdelemiştir:

“Hiç bir mümin Allah’ın kendine bahşetmiş olduğu nimet-i hayatı (yaşam nimetini) böyle bir küfrane (Allah’ı inkar etmeye) maruz bırakmaz. Bilakis Cenab-ı Hakk’a hayatından mesul (sorumlu) olduğunu, kâffe-i amâline (yaptığı işlerin tümünden) hesap vereceğini bilerek onu ancak Allah yolunda feda eder.”

İlerleyen satırlarda ise intiharın Allah’ın inayetinden şüphe duymak ve ayrıca bu eylemin bir imansızlık belirtisi olduğunu da telakki etmiştir. Vatan hizmeti, itikat ve Allah’a güven çerçevesinde konu değerlendirilerek makale sonlandırılmaktadır.

Dönemin bir diğer yazarı olan Doktor Milaslı İsmail Hakkı⁷ ise Sebilür-Reşad Dergisi’nin 24 Ocak 1924 tarihli 585 no’lu sayısı ile 31 Ocak 1924 tarihli 586 no’lu sayısında *“İntihar: İlm-i Ahlak ve Din Nazarında – I-II: Müslümanlar Arasında İntiharların Çoğalmasının Münasebetiyle”* başlığıyla yazmış olduğu iki makalesinde olayı dini referanslar açısından değerlendirmiştir.⁸ Ona göre

7. 1870 yılında Muğla’nın Milas ilçesinde dünyaya gelmiştir. Tıp eğitimi almış olup dini konularda birçok tartışmaya katılmış biridir.
8. İnsanın hayatı kendi elinde değildir. Yüce bir vazife için yaratılmıştır ve intihar etmek bu vazifeyi sekteye uğratmak, Allah’ın emrine karşı gelmektir. (Y.N.)

insanın kendisini başıboş bir varlık olarak görmesi ve bu dünyaya gönderilişinin ulvi gerekçelerinden bihaber oluşu intiharın sebeplerinden birisidir. Her insanın bir vazifesi vardır ve insan ancak bu vazifeyi yerine getirdiğinde insan olmanın erdemine erişebilir. Hatta bu konuda Voltaire'den alıntı da yapar: "Allah, kuşlara tüy ve ayılara kürk verdiği gibi insanlara da akl-ı küllî (bütüncül akıl) mebdei (başlangıcı) vermiştir." Ona göre Avrupalılar da Descartes'tan beri insan olmanın getirdiği vazifeleri unutmuş ve insanları da bu yoldan uzaklaştırmaya gayret göstermişlerdir. Yazara göre intihara giden bu süreç, dini hakikatlerin saf dışı bırakılmasıyla başlamıştır. Paris Üniversitesi'nden filozof ve eğitim bilimci Henry Marion'un⁹ kitabından¹⁰ yola çıkarak intiharları madde madde şu şekilde değerlendirir:

- 1. İntihar ahlaksızlıktır. Çünkü her insan kendi yaşamını korumakla görevlidir.*
- 2. İntihar mazur gösterilmeye çalışılmaktadır. Bu kabul edilemez bir durumdur. Gerekçe ne olursa olsun intihar asla mazur görülemez.*
- 3. İntihar bir hak olarak gösterilmektedir. İntihar asla bir hak olamaz. Bireyler isterlerse intihar etmekte serbesttirler. Ancak bunun genel itibarıyla bir hak olarak görülmesi ve bir hukuka dayandırılması asla kabul edilemez.*
- 4. Musibetler, elemeler intihar için mazeret olarak gösterilmektedir. Yazara göre kişi ya bunları hak etmiştir ya da hak etmediği halde yaşamaktadır. Eğer hak edilerek yaşıyorsa bu suçlarının kefaretidir. Eğer hak edilmişse bu durumdan alınacak ibret ve nasihatler söz konusudur ve kesinlikle tahammül edilmesi gerekmektedir.*
- 5. İntiharın lehinde gösterilen son delil ise kişinin uzun yıllar sakat ve yatalak kalması ve böyle yaşamaktansa ölmeyi istemeye hakkı olduğunu düşünmesidir. Yazar bu durumun o hastaya bakmakla mükellef olan kişilerle alakalı olduğunu, intiharın o kişilerin bu görevlerini aksatmalarına neden olacağını belirterek bu görüşü de reddeder. İnsan yaşadıkça ve ona bakmakla yükümlü olanların manevi hizmeti devam ettikçe intihar etmenin bu zinciri bozan bir durum olduğu belirtilmektedir.*

İntihar olgusunu bu başlıklar altında inceleyen yazar genele hitap eden bu ifadelerden sonra ikinci makalede konuyu Müslümanlığa getirip Kur'an ayetlerinden yola çıkarak niçin intihar edilmemesi gerektiğini anlatır. Bu

9. 1846 yılında Saint-Parize-en-Viry'de dünyaya gelmiş olup Leibniz, John Locke gibi önemli filozofların felsefi görüşleri üzerinde çalışmıştır. Paris Üniversitesi'nde uzun yıllar eğitim bilimi dersleri ve felsefe dersleri vermiştir.

10. Bahsi geçen kitap Marion'un De La solidarite morale adlı kitabıdır.

ayetler şunlardır:

“İnnehu lâye’yesu min ravhi allâhi illâ el kavmu el kafirûne

Yusuf Suresi, 87. Ayet: Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin; çünkü, Allah’ın rahmetinden de, küfre sapanlar topluluğundan başkası ümit kesmez.

İnne-lhasenâti yuzhibne-sseyyi-ât

Hud Suresi, 114. Ayet: Şüphesiz ki güzel işler, kötülükleri giderir.

Velâ tahsebenne-llezîne kutilû fî sebîlillâhi emvâtâ bel ahyâun ‘inde rabbihim yurzekûn. Ferihîne bimâ âtâhumullâhu min fadlihi veyestebşirûne billezîne lem yelhakû bihim min ħalfihim ellâ ħavfun ‘aleyhim velâ hum yahzenûn.

Yestebşirûne bini’metin minallâhi vefadlin veennallâhe lâ yudî’u ecra-lmu-minîn.

Al-i İmran Suresi, 169-171. Ayetler: Allah yolunda öldürülenleri ölü sanma. Onlar diridir ve Rableri katında rızıklanırlar. Ferahfahur bir halde Allah’ın onlara ettiği lütuf ve ihsanlarla ve onlar, henüz kendilerine katılmayanlara, fakat artlarından gelmekte olanlara da bilin ki ne korku vardır onlara, ne de mahzun olurlar diye müjde vermeyi isterler. Allah’ın nimet ve ihsanına nail olduklarından dolayı sevinç içindedir onlar ve Allah, inananların ecrini zayi etmez.

E fe hasibtum ennemâ halaknâkum abesen ve ennekum ileynâ lâ turceûn.

Müminun Suresi, 115. Ayet: Yoksa sizi ancak boşu boşuna yarattık gerçekten de dönüp tapımıza gelmeyeceksiniz mi sanıyordunuz?”

Allah’ın onlara bahsettiği en büyük nimetin hayat olduğunu, bu sebeple kendi yaşamına son vermenin bu nimete yapılmış en büyük nankörlük olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca kişi kendi canına kıyarak ruhsal gelişiminin de önüne geçmektedir.

İntihar meseleleriyle ilgili dikkat çeken bir dizi makalelerden biri de Hilmi Ziya’ya¹¹ aittir. Felsefe ve İçtimaiyat Mecmuası’nın¹² 1927 yılında yayımlanan 1, 2 ve 3’üncü sayılarında *“İntihar”* başlığıyla yazdığı makalelerde konuyu Émile Durkheim’in sosyolojik bakış açısından yola çıkarak intihar olaylarının sebeplerini sorgular. Durkheim’in *Le suicide*¹³ intiharın tanımı konusunda

11. 3 Ekim 1901 tarihinde İstanbul’da doğmuş olup İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi’nden mezun oldu. Tarih, coğrafya ve felsefe sertifikaları bulunup daha çok felsefeci ve sosyolog olarak öne çıkmıştır.

12. Mayıs 1927 tarihinden itibaren çıkan aylık felsefe ve sosyoloji dergisidir. Türk Felsefe Cemiyeti’nin bir yayınıdır.

13. İntihar kavramına yönelik metodolojik bir eser olup intihar olgusunu ırk, iklim, kalıtım gibi

yaptığı değerlendirmeden hareketle yazar, her bir intiharın kendine özgü sebepler içerdiğini ve her olayın kendi koşulları içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Yazara göre bizler sadece bir takım ölçütler koyarak bu olayları belirli sınıflara ayırabiliriz. Genel olarak ise intiharların iki sebebi vardır: “1-Kafi (yeterli) derecede ferdi (bireysel) istidatlar (eğilimler), 2-Maddi muhitin (sosyal çevrenin) hal ve evzai (durumları).” İlerleyen bölümlerde yazar, Durkheim’ın cinneti bir intihar gerekçesi saymadığından bahseder. Ona göre cinnet ile intihar arasında doğrudan bir bağ gösteren bilimsel bir delil yoktur. İntihara sebep gösterilen bir diğer etmen ise alkoldür. Yazar, bu gerekçenin de Durkheim tarafından kabul edilmediğini aktarır. Zira alkol etkisiyle işlenen suçlar ve kabahatler arasında intihar hemen hemen hiç yoktur. Dolayısıyla alkol kullanımının intihar sebebi sayılmasını gerektirecek bir durum da söz konusu değildir. Irk ve kalıtım meselesine gelince, milletler ve intihara eğilimleri arasında büyük farkların olduğundan bahsedilir. Örneğin Durkheim’a göre Slavlar ile Cermenler arasında bu konuda büyük farklılıklar vardır. Hilmi Ziya, Durkheim’ın yaptığı gözleme değinirken Almanya dışına çıkan Almanların intihara olan meyillerinin azaldığından bahsederek bunun kalıtım ve ırksal nedenlerden ileri gelemeyeceğini de belirtir. Bunun yanında boy uzunluğu ile intihar arasında var olduğu ileri sürülen ilişkinin de asılsız olduğunu dile getirir. İntiharların sıcak veya soğuk mevsimlerle bağlantılı olduğu görüşünü ele alan Durkheim, Le suicide adlı eserinde bunu destekleyecek bir verinin bulunmadığını ancak intiharların daha çok gündüzleri gözlemlendiğini saptamıştır. Bu noktada Durkheim coğrafi etmen, taklit unsuru, dini etkenler, medeni durum gibi pek çok sebebi değerlendirmeye almıştır. Hilmi Ziya da bu bilgileri irdeleyerek Türk toplumunda artan intihar olaylarına gerekçeler bulmaya çalışmıştır.

Dönemin yazarlarından ve aynı zamanda bir doktor olan Fahreddin Kerim¹⁴, Hayat Mecmuası’nın 24, 25, 26 ve 27’inci sayılarında “İctimaiyyat = İntiharlar Karşısında Ruhیاتçı” başlığı altında yayımlanan dört adet makalesinde konuya dair görüşlerini ifade etmiştir. Yazının girişinde son dönemlerde artan intihar vakalarına dikkat çeken yazar, intiharların çeşitli sebeplerini sınıflandırma yoluna gitmiş ve intiharları üç gruba ayırmıştır:

“1-İmraz-ı ruhiye (ruhsal rahatsızlık) müptelalarında (hastalık geçirenlerde) görülenler.

nedenlere bağlayan tezlerin çürütüldüğü bir eserdir. Bu eserde intihar oranlarındaki değişimlerin nedenleri milliyet, medeni durum ve dinsel bağlamda incelenmiştir.

14. 1900 yılında Eskişehir’de doğdu. Soyadı kanunundan sonra Gökay soyadını aldı. Doktor, akademisyen, devlet ve siyaset adamı olup sinir hastalıkları kliniğinde doçentti. Türk Kızılayı ve Yeşilay dernekleri başkanlıklarını yapmıştır.

2-Muvazenesiz (zihinsel dengesi olmayan) ismini verdiğimiz psikopat ve asabi ademlerde harici ve dahili amiller (içsel ve dışsal sebepler) sevkiyle husule gelen intiharlar.

3-Pek tabii ademlerle (normal insanlarla) siklotimik dediğimiz devri mizaçlı (değişken huylu) tabii ademlerde içtimai (sosyolojik), ahlaki, dini zaruretler (gereklikler)dolayısıyla görülen intiharlar.”

Bu üç sebepten yola çıkan yazar intiharın alkol, cinnet, irsiyet, aşırı kaygı, korku, hayattan zevk alamama ve kendini değersiz hissetme gibi önemli gerekçeleri olduğunu ifade etmiştir. Makalenin ilerleyen kısımlarında Mösyö Bonafous'un¹⁵ intihar ve cinnet konusundaki görüşlerine yer verilmektedir. Daha sonra ise intihar ile milliyet konusu çerçevesinde elde etmiş olduğu istatistiksel verileri dikkate alarak bir tablo hazırlayan yazar, intihar eden kişileri ırklarına göre ayırmıştır. Örneğin bu istatistiklere göre o dönemde intihar edenlerin sadece 56'sı Türk olup en çok intihar edenler ise 1591 kişi sayısı ile Almanlardır. Dolayısıyla yazar ülkemizde görülen intihar olaylarıyla milliyet arasında bir bağlantı kurulamayacağını göstermiştir. Ruhsal hastalıklar çerçevesinde intiharların en başta gelen sebebinin anksiyete (kaygı bozukluğu) rahatsızlığı olduğunu belirtmiştir. Makalesinde intihara sebep olan hastalıkları şöyle sıralar:

“1-malihulyalılar (vesveseliler), 2-daülmeraklılar (melankolikler), 3-alkolikler, 4-tasavvufi hezeyanlılar, 5-saralılar, 6- psikastenikler, 7-esasi empilsiyonlar, 8-teşevvüş (akli karışıklık) halatı (durumları), 9-ihhtiyarlık bunaması, 10-erken bunama, 11-felc-i umumi-i müterakki (ileri seviyede genel felç durumu), 12-itisafi hezeyanlar (haksızlığa uğradığını düşünenler), 13-histeri, 14-toksikomanlar, 15-muvazenesizler(akli dengesi olmayanlar).”

Bu 15 gruba ait gerekçeleri de makalesinde tek tek ele alıp değerlendirmiştir. Sonrasında insanların hayat şartlarından ötürü intihara sürüklenebileceklerini belirtmektedir. “İkinci zümrede görülen intiharların esbabı nelerdir?” başlığı altında ise bu gerekçeleri sıralar. Cemiyet hayatının getirmiş olduğu sıkıntılar bunların başında gelmektedir. Nitekim varlıklı ailelerin kızlarının intiharları da bu çerçevede değerlendirilmelidir. Bu durumun özellikle zayıf karakterli insanların intiharlarını tetiklediği düşünülmektedir. Cemiyet hayatının getirmiş olduğu şaşaa, asabiyet ve stres insanları bunaltmakta, içlerine kapanmalarına sebep olmaktadır. Bu durum zamanla majör depresyon denilen rahatsızlığı ortaya çıkarmakta ve hastalanan kişilerin intihar etmelerine sebep olmaktadır. İntihar ile ilgili en önemli etmenlerden biri

15. Tam adı Matthieu Bonafous olup 7 Mart 1793 senesinde Lyon'da doğmuş olan Fransız bir botanikçidir.

de tenasül (cinsel organ) travmaları adı verilen husustur. Özellikle sünnet yaralanmalarıyla sonuçlanan bazı örneklerin kişide yarattığı travma, ileriki yaşlarda intihara sürükleyen nedenler ortaya çıkarabilmektedir. Bir diğer etmen ise melankoli durumudur. Tatmin olmamış arzular, yarım kalan hayaller ve isteklere dışarıdan ket vurulmasının yarattığı ruhsal bunalımların sürüklediği melankoli, kişiyi kolayca intihara sürükleyebilmektedir. Kardeşlerini ve ebeveynlerini kıskanma da bu etmenler arasındadır. Cemiyet hayatı içerisinde görülen biseksüelliğin de intiharı tetikleyen bir diğer husus olduğu üzerinde duran yazar, özellikle anne figürünün baskın olduğu bireylerde bu durumun ortaya çıktığını ve anne kaybında veya annenin paylaşılması durumunda intiharın tetiklenebileceğini de belirtmektedir. Çünkü yazara göre, anne sevgisinden mahrum bireyler sevmeyi bilmemekte ve sevgisizlik durumunun yarattığı boşluklar da kişiyi depresyona itmekte ve intihara meylettirmektedir.

Bu çalışmada yukarıdaki paragraflarda bahsi geçen dönemle alakalı intihar olaylarına gösterilen gerekçeler ve yazarların konuyla alakalı yorumları yer yer alıntılar yapılarak özet hâlinde verilmiştir. Tek bir makale içerisinde tüm metinlere değinilmesi mümkün olmadığı için içerikten bahsederek okuyucuların konuyla ilgili yeterli bilgi edinmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca kültür tarihimizden bir kesit sunarak da toplumsal hafızayı tazelemek ve konuya merak duyanlar için bir derleme yapmak amaç edinilmiştir.

KAYNAKÇA

- 1) İntihar / Hilmi Ziya [Ülken].-- İstanbul, 1927. Felsefe ve İctimaiyat Mecmuası. cilt: I, sayı: 1, sayfa: 62-65.
- 2) İntihar / Hilmi Ziya [Ülken].-- İstanbul, 1927. Felsefe ve İctimaiyat Mecmuası. cilt: I, sayı: 2, sayfa: 139-143.
- 3) İntihar / Hilmi Ziya [Ülken].-- İstanbul, 1927. Felsefe ve İctimaiyat Mecmuası. cilt: I, sayı: 3, sayfa: 212-216.
- 4) İntihar / Tahirül Mevlevi.-- İstanbul, 1344 [1926]. Mahfil. cilt: VI, sayı: 64, sayfa: 59-60.
- 5) Musahabe = İntiharlar Neden Çoğalıyor? / Necmeddin Sadık [Sadak].-- Ankara, 3 Mart 1927. Hayat Mecmuası. cilt: I, sayı: 14, sayfa: 261-262.
- 6) İctimai Meseleler = İntiharlar Karşısında Ruhیاتçı / Fahreddin Kerim [Gökay].-- Ankara, 12 Mayıs 1927. Hayat Mecmuası. cilt: I, sayı: 24, sayfa: 466-467.

- 7) İctimai Meseleler: İntiharlar Karşısında Ruhیاتçı - II / Fahreddin Kerim [Gökay].-- Ankara, 19 Mayıs 1927. Hayat Mecmuası. cilt: I, sayı: 25, sayfa: 487-488.
- 8) İctimaiyyat = İntiharlar Karşısında Ruhیاتçı - III / Fahreddin Kerim [Gökay].-- Ankara, 2 Haziran 1927. Hayat Mecmuası. cilt: II, sayı: 27, sayfa: 7-8.
- 9) İctimai Meseleler: İntiharlar Karşısında Ruhیاتçı - IV / Fahreddin Kerim [Gökay].-- Ankara, 26 Mayıs 1927. Hayat Mecmuası. cilt: I, sayı: 26, sayfa: 515-516.
- 10) İntihar.-- İstanbul: Eşref Edib, 1 Ağustos 1335. Sebilü'r-Reşad [Sırat-ı Müstakim]. cilt: XVII, sayı: 433-434, sayfa: 143-144.
- 11) İntihar: İlm-i Ahlak ve Din Nazarında -I: Müslümanlar Arasında İntiharların Çoğalması Münasebetiyle / Milaslı İsmail Hakkı.-- İstanbul: Eşref Edib, 24 Kanun-i Sani 1340. Sebilü'r-Reşad [Sırat-ı Müstakim]. cilt: XXIII, sayı: 585, sayfa: 199-201.
- 12) İntihar: İlm-i Ahlak ve Din Nazarında -II: Müslümanlar Arasında İntiharın Çoğalması Münasebetiyle / Milaslı İsmail Hakkı.-- İstanbul: Eşref Edib, 31 Kanun-i Sani 1340. Sebilü'r-Reşad [Sırat-ı Müstakim]. cilt: XXIII, sayı: 586, sayfa: 210-212.

Dipnot Kaynakçası

- 1) Necmeddin Sadık, http://www.mfa.gov.tr/sayin-necmettin-sadak_in-oz-gecmisi.tr.mfa, erişim tarihi: 9.8.2019.
- 2) Hayat Mecmuası, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hayat--dergi>, erişim tarihi: 9.8.2019.
- 3) Tahirül-Mevlevi, <https://www.biyografya.com/biyografi/2458>, erişim tarihi: 9.8.2019.
- 4) Mahfil Dergisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mahfil--dergi>, erişim tarihi, 9.8.2019.
- 5) Eşref Edip, <https://islamansiklopedisi.org.tr/esref-edip-fergan>, erişim tarihi: 9.8.2019.
- 6) Sebilür-Reşad, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sebilurresad>, erişim tarihi: 9.8.2019.
- 7) Resul Çatalbaş, Milaslı Dr. İsmail Hakkı'nın Hayatı, Eserleri ve İslam ile İlgili Görüşleri, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/25558>, erişim

tarihi: 9.8.2019.

9) Henry Marion, <http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvSGVucmlfRnJhbsOnb2lzX01hcmlvbG>, erişim tarihi: 9.8.2019.

10) De La solidarite morale, <http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvSGVucmlfRnJhbsOnb2lzX01hcmlvbG>, erişim tarihi: 9.8.2019.

11) Hilmi Ziya Ülken, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ulken-hilmi-ziya>, erişim tarihi: 9.8.2019.

12) Feyza Ceyhan Coştu, Felsefe Mecmuası, Felsefe ve İçtimaiyat Mecmuası'nın Tahlil ve Tasnifi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara, 2006, Yüksek Lisans Tezi.

14) Fahreddin Kerim Gökay, <https://www.biyografya.com/biyografi/3480>, erişim tarihi: 9.8.2019.

15) Matthieu Bonafous, <http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvTWF0dGhpZXVfQm9uYWZvdXM>, erişim tarihi: 9.8.2019.

Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nde Modernleşme Sancısı

Yazar: Duru Başak Uğurlu

1.Giriş

Genel itibarıyla muhafazakârlık denildiğinde akla ilk olarak tutuculuk, gericilik, gelenekselcilik minvalindeki kavramlar gelmekte ve kati surette değişim karşıtı olarak anlaşılmaktadır. Değişime karşı direnç gösteren muhafazakârlığa siyasal bir tavır olarak yahut bir ideoloji gözüyle baktığımız zaman, mevcut değerlerin ve içtimai yapıların korunması gerektiğine inanan keskin değişimlere karşı bir tepki hareketi denebilir. Tarih içerisinde deneyimin çemberinden geçen ekonomik, siyasal ve sosyal düzenin değerleri, geçerliliğini ve güvenilirliğini ispatlamış ve mevcut düzeni oluşturmuştur. Dolayısıyla mevcut düzeni eşleyecek olaylar ve durumların tamamı toplumda infial yaratabileceği gerekçesiyle muhafazakâr düşünce tarafından eleştirilmektedir. Muhafazakâr fikriyatın Türkiye'deki yansıması ise Cumhuriyet'in ilk yıllarında Dergâh Dergisi çevresinde belirgin bir hâl almaya başlamıştır. Dergâh cenahı dönemin Yahya Kemal Beyatlı, Mustafa Şekip Tunç ve Ahmet Hamdi Tanpınar gibi isimleriyle bilinmekte olup toplumda yaşanan jakoben¹ değişimlerin karşısında muhafazakâr düşüncenin sentezci kanadını benimsemiştir. Kendiliklerimizi unutmadan Batı'yla ilişkilenecek isteyen sentezci muhafazakârlar, Tanzimat Dönemi'nden itibaren gerçekleşen Batılılaşma tutkusunun toplumda yarattığı dekadans² tablosunun, yeni rejimin gelişile beraber düzeleceğine bel bağlamıştır. Fakat kendiliklerini tasfiye eden Türkiye modernleşmesi başka bir trajediyi beraberinde getirmiştir. Kendisi ve bir başkası olmak zorunda bırakılan ve gittikçe bayağlaşmakta olan toplumun karikatürize edilmiş panoramasını da Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü eserinde görmekteyiz. Eseri boyunca halkla kopuk

1. Türkçe sözcük anlamı "tepeden inme" anlamına gelen Fransızca kökenli bir kavramdır. Bu şekilde vuku bulan bir politik tutum veya stratejiyi ifade etmek için kullanılır (Cevizci, 2010: 891).
2. Latince kökenli "decadere" fiilinden türeyen Fransızca "düşme, çökme" anlamına gelen dekadans, kullanım olarak sanat, siyaset ve bilhassa kültür ve uygarlık alanındaki çöküşü temsil etmektedir (Cevizci, 2010: 398).

bir seyir izleyen modernleşme hareketlerinin, “kendi” hayat hamlelerini yaratamaması sonucunda oluşan sancılı modernleşme karakterini gözler önüne sermektedir.

1.1 Muhafazakâr Fikriyat

Köken itibarıyla 17. ve 18. yüzyıl Avrupası’nda feodal toplum yapısını değiştiren ve kapitalist üretim biçimini ortaya çıkaran Endüstri Devrimi, geleneksel değerleri yıkarak akli öne çıkaran Aydınlanma Devrimi ve bu düşüncenin pratiğe dökülerek özgürlük ve eşitlik gibi soyut kavramları öncülleyen Fransız Devrimi içinde büyük değişimler görmekteyiz. Yaşanan bu denli büyük değişimlerin karşısında kendini konumlandıran muhafazakârlık aslı itibarıyla değişimin bizatihi içinden doğmuştur. Muhafazakârlığı bir karakter olarak tasavvur ettiğimiz zaman iki temel özelliği mevcudiyet göstermektedir. İlk özelliği *“insan doğasına, köksüzlüğe, denenmemiş buluşlara güvensizlik ve tarihsel süreklilik ile geleneksel çerçeveye duyulan güven”*dir. Diğer bir deyişle insan doğasına karşı olan güvensizlik, Hristiyan düşüncesinde yer alan “ilk günah” tasvirindeki insanın hem varoluşsal olarak kötü ve zayıf hem de psikolojik olarak sınırlı ve bağımlı varlıklar olarak tasavvur edilmesine yol açmaktadır (Heywood, 2018: 96). Bu çerçeveye, değerlerin ve düzenin yürütülmesinde ve taşınmasında büyük önem arz eden kültür ve din tarafından biçimlendirilmiştir. Belirli bir partinin görüşü olmaktan ziyade birçok cenahta da ortaya çıkabilecek statükoyu tehdit eden *“[...] modernleşmenin, kapitalizm, reform ve devrim sonucu bozulan ve yok olan aristokrat sınıfın, ilk olarak Avrupa’daki geleneksel düzenin görüşüdür”* (Suda, 2014:118). Muhafazakârlığın gelenekselcilikten ayrılıp bir ideoloji olarak düşünülmesi 19. yüzyıla tekabül etmektedir. Muhafazakârlık *“modern dönemde bilinçli hâle gelip kendi üzerine düşünmeye ve güncel olaylar üzerine muhasebe yapmaya başlamakla”* kökten değişime karşı bilgi üretmeye koyulmuş ve böylelikle somut bir ideoloji hâline gelmiştir. Bu noktada ikinci özelliğinden bahsedebiliriz; muhafazakârlık artık gelenekselci bakış açısından sıyrılıp kendi üzerine ve değişimin kaçınılmaz doğasına ilişkin fikir yürütmeleri yapabilen bir yapıya sahiptir (Suda, 2018: 118).

18. yüzyılın sonlarına doğru yaşanan hızlı gelişmelerin karşısında bir tepki hareketi olarak ortaya çıkan muhafazakârlığa temel düşünce yapısı özelinde bakıldığında Aydınlanma ve modernleşme içindeki tartışma ortamında gelişim kaydetmiştir. Muhafazakârların toplum tasavvurunda düzen ve bunu sağlayacak güçlü devlet imgesi ile düzgün işleyen hukuk sistemi nihai bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda muhafazakârlar tarafından *“Toplumsal düzenin istikrarı için insanın aileye ihtiyacı olmakla beraber sürekliliğin*

sağlanması, hukuk ve düzenin korunması için patriarkal bir otoriteye hatta güçlü bir devlet otoritesine [...]” ihtiyaç duyulmaktadır (Suda, 2018: 130). Aynı zamanda Tanıl Bora’nın ifadesiyle devlet; “Toplumun istikrarı ve bütünlüğünün teminatı olarak değerlidir ve o da gelenek için bir güvence olabilir.” (Bora, 2018: 59). Muhafazakâr düşüncede düzenin istikrarı için yalnızca siyasal kurumlar büyük bir işlev görmemektedir. Suda’ya (2018: 131) göre:

“Biyolojik ihtiyaçların temin edilmesi için aileye, güvenlik ve bağımsızlık için mal ve mülke, mutsuz bir göçebe olmamak için yerel bağlara ve komşulara, ona nereden gelip nereye gittiğini ve yeryüzündeki konumunu anlatacak geleneksel bir inanca ihtiyacı vardır.”

Öyle ki dinin toplumla ayrılmaz bir ilişkisi bulunmaktadır. Muhafazakârlık, Reform Dönemi’nde dinin bireysel olarak ele alınması gerektiği düşüncesi karşısında yer alır. Çünkü toplumsal istikrarın ve otoritenin sağlanmasında din, bir cemaat oluşturma misyonuna sahip olmakla beraber bireyler arasında bir aidiyet hissi oluşturmaktadır (Suda, 2018: 131). Bu işlevlerinin yanı sıra din modern dünyada yeniden şekillenmektedir. Bu noktada dinin gerçekliği göz ardı edilebileceği gibi cemaati oluşturma ve cemaati ne kadar bir arada tutabildiği ölçüsüyle ilişkili olabilmektedir. Köksüzlüğe evrilebilecek yeni bir toplum tasavvurunun karşısında cemaat, geleneği cisimleştirmekte olup *“[...] dinsel bağla birlikte tarihte somutlaşmış bilgeliğin eseri ve taşıyıcısı olarak önemlidir.”* (Bora, 2018: 58-59).

Muhafazakâr düşünce organizmacı bir yapıya dayanır ve bu yapıya göre bütün toplumsal öğeler birbirleriyle ilişkili ve işlevseldir. Bunlar kendi meramını taşır ve zaman içerisinde dayanıklılığını ispat etmiştir. Muhafazakâr düşüncede akıl *“[...] tedrici bir biçimde evrilen, temelleri bireysel aklın öncesinde bulunabilecek toplumsal bir akıl biçimi [...]”* olarak tahayyül edilmektedir. Bu tasavvur, toplumsal akıl biçiminin tarihte bir değişim geçirdiğini göstermektedir. Fakat bu değişimin insan eylemi ve akli aracılığıyla kısa bir sürede kotarabilmesi mümkün değildir. Toplumların geçmişleri içerisinde var olmuş değerlerin ve kurumların hakikatlerinde derin bir inanç söz konusudur ve bu konudaki sorgulamalara itibar edilmemektedir. Kurucu büyüklerin yol yordam gösteren fikirlerinin yanında modern akıl yürütme biçimlerine ihtiyaç olunmadığı ve modern olanların büyük bir infiale neden olabileceği vurgulanmaktadır. Muhafazakâr düşüncenin ilk dalgasında klasik olarak adlandırabileceğimiz muhafazakârlar *“gelenek, tarih ve deneyimin”* ışığıyla soyut toplum tahayyüllerinin karşısında olup somut toplumu önceler. Yaygın kanının aksine değişimi kaçınılmaz bulup onu tamamıyla reddetmezler. *“Tarih hızlı akıyorsa”* süreci yavaşlatmak ve gereksiz görülenleri engellemekte bir

beis görülmemektedir. Muhafazakâr düşüncede değişimin makbulü tepeden inme bir biçimde değil “*tedrici, yavaş ve ılımlı*” bir şekilde gerçekleşendir (Suda, 2018: 135-136).

“*Kitle seferberliklerini, aktif vatandaşlığı, maksimum kanunları [...]*” içeren Burjuva devrimlerinin muhafazakârlar tarafından aşırı olarak kabul edildiğini görmekteyiz. Halk hareketinden doğan Jakobenizmin³ kurguladığı kolektif anlayışın tehlikeli olduğu ifade edilmektedir. Muhafazakârlar tarafından demokrasinin tehlikeli görüldüğü; eşitlik taleplerinin sonucunda toplumun farklı kesimlerini ortak paydada buluşturulabileceğine inanmanın yersiz olduğu düşünülmektedir. Suda’nın Edmund Burke’den aktardığı üzere devrimin yarattığı bir diğer önemli sonuç ise devrimin geleneksel toplumu çöküşe uğratan ve değerlerin ve geleneklerin yok olmaya başladığı bir dekadansa sebebiyet vermesidir (Suda, 2018: 136-137). Reformcu muhafazakârlık ise sürekliliği ve eski kurumların yerine yenilerinin yapılmasından ziyade güçlendirilmesini esas almaktadır. Buradaki önemli nokta ise toplumsal yapının insanların özgür iradeleriyle şekillenmediği ancak ilahi güç tarafından şekillendirildiğidir. Eğer kurumlar zamanının beklentilerini karşılamakta yetersiz kalıyorsa kurumların tasfiye edilmesi yerine revize edilmeleri gerekmektedir (Suda, 2018: 138).

Bir siyasal tutum ya da ideoloji olarak muhafazakârlığa değindikten sonra genel bir çerçeve çizmek istersek muhafazakârlık düşüncesi için değişimin kademeli olanını yeğlemektedir diyebiliriz. Ortaya çıkışında kilit rol oynayan Fransız Devrimi sürecinde yaşanan hızlı ve kitlelerin seferber edildiği bir değişim tezahüründen ziyade İngiltere’de yaşanan ve yüzyıllara yayılmış bir değişim makbuldür. Tarih içerisinde meşruiyetini kazanmış ve geçerliliğini ispatlamış toplumsal yapılar ve değerler odak noktasındadır. Muhafazakâr düşüncede bugünün, tarihin meşruluk çemberinden geçmiş olduğu ve geçmişin bir ürünü olarak değerlendirildiğini görmekteyiz. Kökünü geçmişten aldığı düşünülen geleceğin teknik akılla beraber “*yeni, soyut, kurgusal*” temellere dayanarak bir varoluş gerçekleştirebileceği reddedilmiştir. Halkın bir bütün olarak devamlılığı elzem olmakla beraber toplumsal yapıların başlangıcından itibaren kurulan ve devamlılığını sağlayan dinamikleri önemsenmektedir. Bu dinamikleri gelenekler, değerler, toplumsal kurumlar ve yasalar olarak ifade edebiliriz (Suda, 2018: 138-139).

3. Jakobenizm adını Fransız Devrimi sırasında liderliğini Robespierre’in yaptığı bir grup milletvekilinden oluşan Jakobenler Kulübü’nden almıştır. Bu kavramın bilinen yaygın anlamı ise toplumsal yapıda gerçekleştirilmek istenen değişimin halkın isteklerinden bağımsız olarak yönetici/iktidar sahipleri tarafından “tepeden inme” olarak uygulanmasıdır (Cevizci, 2010: 891).

Muhafazakâr fikriyatın Dünya’da ve Türkiye özelinde de tek bir yönünden bahsetmek mümkün değildir. Çalışmanın bu kısmında Erken Cumhuriyet Dönemi’nde şekillenen Tanpınar’ın dâhil olduğu ve kendisiyle hem dirsek temasında olan hem de “*sentezci muhafazakârlar*” olarak ismi zikredilebilecek Yahya Kemal Beyatlı, Mustafa Şekip Tunç ve İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’nun bulunduğu cenah üzerinden devam edilmiştir. Zeynep Çağlıyan’ın (2006: 80) çalışmasında kullandığı “*sentezci muhafazakârlık*” kavramı altında bir muhafazakârlık veçhesi sunulmuştur.

1.2. Bergsonculuk

“Yahya Kemal bir gün Şekip Bey’e ‘Şekip, biz hepimiz artık Bergson’cuyuz’ demişti... Bergson bize sadece felsefesini nakleden hocalarla gelmiyordu. Her büyük feylezofun etrafında yetişen muharrirlerin edebiyatımıza yaptıkları tesirle de edebiyatımıza girmişti” (Tanpınar’dan aktaran Dellaloğlu, 2016: 929).

Rene Magritte - Time Transfixed (1938) [Kaynak](#)

Erken Cumhuriyet Dönemi aydınlarını ve Dergâh çevresini en çok etkileyen düşüncülerden birisi Henry Bergson’dur. “Toplum mühendisleri”⁴ Batı’nın akılcı ve pozitivist geleneğine yönelirken Dergâh çevresi Batı’nın öteki yüzü sayılabilecek Bergsoncu felsefenin modernleşmenin yarattığı iç buhranlara bir cevap sunabileceğini düşünmekteydi. Bergson, Batı düşüncesindeki pozitivist ve rasyonalist aklın karşısına *sezgiyi* koymuştur. Bir diğer önemli kavramı ise *süre* olup Bergson kendi düşüncesinde zamana karşı süreyi ortaya koymaktadır. Bergsoncu felsefede süre “[...] zamanın birikmesini, geçmişin ve geleceğin andaki ve bilinçteki bir aradallığını imleyerek devamlılığı vurgulamaktaydı” (Bora, 2017: 348). Türk Bergsoncuları tarafından süre kavramının algılanışında modernleşmenin aslında bir

süreçselliğe tekabül ettiğini görmekteyiz. Batı, tarihsel çizgisinde kendi süresi içerisinde modernliğini inşa etmiştir. Batı’nın kendi süresi aynı zamanda

4. Karl Popper’in (1902-1994) *The Open Society and Its Enemies* (Açık Toplum ve Düşmanları) adlı eserinde kavramsallaştırdığı toplum mühendisliği; toplumsal değişimleri belli bir model, düzen ve üretim teknolojisine göre planlama tavrını ifade etmektedir (Cevzici, 2010: 1527).

bir deneyime de işaret etmektedir. Besim Dellaloğlu'nun (2016: 84) ifadesiyle “Türkiye saatini Batı'nın süresi olan modernliğe ayarlamıştır”. Batı'nın modern olarak addedilebilmesindeki süre 300-400 yıllık bir süreci kapsarken yeni ulus devletinin de süreci elli yıla sığdırmaya çalışması bahsedilen muhafazakârlar nezdinde yıkıcı etkilere neden olmuştur ve bu süreç içerisinde yeni bir hattın çizilmesi gerektiğini düşünmüşlerdir. Dolayısıyla sentezci muhafazakârlar tarafından bu noktada modernleşmek hesapla, akılla ve teknikle mekanik zaman içerisinde üstesinden gelinebilecek bir şey değildir. Bergson'un zaman telakkisine baktığımızda zamanın fiziksel olarak bir mevcudiyeti vardır. Herkes bu mekanik zaman tasavvuruna tabidir. Bu bağımlılıktan kurtulmayı bir başka deyişle mekanik zamanın zincirlerinden kurtulmamızı sağlayan süredir. Süre kavramı aracılığıyla mekanik zamanın bizi düzenleme ve yönlendirme dayatmalarının karşısında eyleme imkânımız, kendi özneliğimizi gösterebilme potansiyelimiz vardır. Böylelikle kendiliklerimizin ışığında Batı'nın sadece biçimciliğini almayarak modernleşme deneyimimizi gerçekleştirebileceğimiz bir hattın meşruiyetini muhafazakârlar, Bergson felsefesinden hareketle bulmuşlardır (Dellaloğlu, 2016: 85).

Bergsoncu düşünce, yöntemi oldukça rasyonel ve genel sayıp hakikate her zaman yöntemle ulaşamayacağımızı savunmakla beraber kişiselliği ve deneyimi göz ardı ettiği gerekçesiyle eleştirmektedir. Başka bir deyişle Bergson, hakikatin yalnız rasyonalizm ve akıl yoluyla açıklanamayacağı bir boyutunun olması ve bu boyutun ancak sezgiyle açıklanabileceği kanısındadır. Kişisel deneyimlerimizin ışığında sezgimizle hakikate ulaşabilmemiz aynı zamanda özneliğimizi ortaya koyabileceğimiz süre kavramını da beraberinde getirmektedir. Bu noktada hakikatin özüne erişebilmemiz için pozitivist düşünme yöntemlerinin her zaman etkili olamayabileceği düşüncesi ön plana çıkarılmaktadır. Mekanik zaman tasavvurunun karşısında bireylere zaman içerisinde direngen bir alan sunan aynı zamanda yaşamdaki değişimin sürekliliğini de vurgulayan süre kavramı bize Bergsoncu düşüncede hayat hamlesini⁵ sunar. Her canlı hayat hamlesini yaratıcılığıyla ve kendi iç dinamikleriyle sergileyebilmektedir ve bu noktada değişim yadsınmamaktadır. Bergson'un sunduğu “değişim ve devamlılık diyalektiği” her anı farklı oluşlarla belirlenen sürekli bir değişme fenomenini göstermekteydi. Değişim aynı zamanda yaratıcı itkileri harekete geçirmekte olup Bergsoncu Türk

5. Bergson'un “élan vital” kavramı Türkçe'ye daha çok hayat hamlesi/atılımı olarak çevrilmiştir. Onun için hayat hamlesi yaratıcı bir kuvvet, yaşamak isteyen bir güçtür. Bu hamle devamlı olarak önüne çıkan engeli/maddeyi aşmak için kendisini zorlar ve mukavemet gösterir. Her şey hayat hamlesi ile başlayıp devam eder; bu mefhum Bergson felsefesinde tüm canlılardaki hareketin kaynağını, yaşam istencini ve sürekli olarak yaratma arzusunu ifade eder (Aydoğdu, 2017: 1714).

muhafazakârların “[...] hayat hamlesinin Türk inkılabının da motoru olduğunu düşünmesine yol açmış ve inkılapçı bir ruh hamlesi içerisinde [...]” olduklarını ifade etmişlerdir (Bora, 2017: 348).

Dergâh çevresinde Bergson’un değer görmesi Türkiye modernleşmesinde görülen paradoksun aşılmasında oldukça kritik bir rol oynamakla beraber bu paradoks, Dellaloğlu’nun ifadesiyle “[...] hem kurtuluş savaşımızı Batı’ya karşı veriyoruz hem de Batı gibi olmak istiyoruz. Kuşaklardır Batı’yı model alıyoruz. Batı gibi konuşuyoruz, Batı gibi giyinmeye çalışıyoruz. Ama onlar geliyorlar bizim memleketimizi işgal ediyorlar.” örneğinde görülebilmektedir (Dellaloğlu, 2016: 95-96). Dolayısıyla Bergson, geçmişle bağlarımızı koparmadan geçmişi, şimdiki ve geleceği de içinde barındırabilecek Tanpınar’ın “yekpare zaman” tasavvuru içerisinde kendiliklerimizi bozmadan muasır olmaya yönelik deneyimleri gerçekleştirebilme potansiyeline kapı aralamıştır. Bir yandan da Bergson, hafızanın önemini vurgulayarak geçmiş ve değerlerin önemini göstermektedir. Bu bağlamda Batı’nın modern olma sürecinde Rönesans ve Reform gibi geçmişe yönelik faaliyetleri mevcuttur. Bu faaliyetler geçmişin unutulamayacağını ve modernliğin aynı zamanda geçmişle hesaplaştığını da gözler önüne sermektedir. Bu noktada Türk Bergsoncular için Bergson, projeci modernleşmenin geçmişteki hatalarından yola çıkarak modernleşme sürecinin işlemesine yönelik sentezci yaklaşımlara katkıda bulunduğu için önemlidir. Ayvaz’a göre (2006: 244):

“Bergson’un düşüncesi, muhafazakâr bir modernlik arayışında, geleneğe referans vermeyi ve geçmişi bugünün bir parçası olarak önemsemeyi meşrulaştırıyordu. Muhafazakâr düşünce, modernliğin düzçizgisel ilerleyen zaman anlayışından rahatsızlık duyar; ‘yıkın ve yeniden yapan modernizm’e karşı değişmeksizin, sürekliliğin arayışındadır.”

2. Ahmet Hamdi Tanpınar

1901 yılında dünyaya gelen Tanpınar’ı etkileyen isimlerin başında Paul Valery, Marcel Proust gibi modern edebiyattan yazarlar mevcut olmakla beraber Türkiye özelinde Ahmet Haşim ve hocası Yahya Kemal bulunmaktadır. Tanpınar’ın bizatihi çöküş dönemini deneyimlemesi eserlerine de yansımaktadır. Dellaloğlu, Yahya Kemal’in “malzemeyi temin ettiğini, Tanpınar’ın ise yemeği pişiren olduğunu” söyler (Dellaloğlu, 2016: 68). Bahsedilen isimlerden hareketle kendini yoğuran Tanpınar’ın hayatı boyunca edebi bir mü-kemmeliyetçiliğin peşinde koştuğu söylenebilir. *Mahur Beste* (1944), *Beş Şehir* (1946), *Huzur* (1949), *Sahnenin Dışındakiler* (1950), *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* (1961) adlı eserlerinde içinde yaşadığı dönemin politik ve kültürel iklimi ve bu atmosferde bir yazar olarak yaşadığı iç çatışmaları, va-

Ahmet Hamdi Tanpınar [Kaynak](#)

roluş sorunlarını detaylı bir şekilde aksettirmektedir. Eserlerinin dönemin ruhunu anlamak için anahtar olduğunu söyleyebiliriz. Eserlerinde Doğu ve Batı'yı bir araya getirmeye çalışan Tanpınar, ilk olarak Tanzimat Dönemi'ni eleştirmiş, toplumda yarattığı ikililiği ve yaşanan maddi ve ahlaki çöküşün müsebbibini bu dönem saymıştır. Bu çabayı bir imkânsızlık olarak değerlendirmiş ve alternatif yaklaşımlar aramaya koyulmuştur. *“Ben tek başına yaşayabilir miyim? Ben bir oluşun parçası, yarın ortaya geçecek halkayım.*

Zinciri tanımasam olur mu?” ifadesinden hareketle medeniyetin değişime uğraması gerekliliğinin farkında olup kendiliklerini koruyarak nasıl bir değişim izleyeceğini sorgulamaktadır (Tanpınar'dan aktaran Çağlıyan, 2006: 96). Tanzimat Dönemi menşei sorunların çözümünde yeni rejimin etkili olabileceğini düşünür. Fakat bu noktada yeni ulus devletinin devam zincirini kırdığını düşünmekte olup biçimciliğini eleştirmeye koyulur ve yeni bir sentezci yaklaşımı üretmek ister. Dolayısıyla Tanpınar'ın eserlerinde yoğun bir biçimde “halis benlik arayışı” belirmektedir:

“[...] Bu içsellik arayışını Yahya Kemal'in milli ve halis olanıyla birleştirmekte, milli edebiyat ya da milli kimlik gibi konuları kendi realitelerimize geniş ve esaslı dönüş, asıl hüviyetimiz, bizim öz maceramız gibi kavramlarla ifade etmekte sakınca görmemiştir.” (Gürbilek, 2016: 128-129).

Bergson etkisiyle geçmiş, bugün ve geleceğin bir arada yaşanabileceğini imleyen bir zaman tasavvuruna sahiptir. Bu zaman telakkisi katı bir düzlemde geçmişi bugüne aktarmayı gerektirmeyen ve iki farklı âlemi yani Doğu ve Batı'yı olduğu gibi birbirine geçirmeye çalışan bir anlayışı içermemektedir. Bahsedilen zaman anlayışı maziye bakabilip onu değerlendirme imkânı tanımaktadır. Böylelikle bugüne ve geleceğe de sağlıklı bakabilmemizi sağlayacaktır. Tanpınar için bizim hem kendiliklerimizi tanımamız hem de dışarıyla ilişki içinde olabilmemiz önemlidir. Başka bir ifadeyle Tanpınar bu süreç içerisinde “*memleket realite*”sini unutmamız gerektiğini düşünür. Beyatlı'nın ifadesinde de görülebileceği üzere “mektepten memlekete dönmek” elzemdir (Çağlıyan, 2006:91-96).

3. Saatleri Ayarlama Enstitüsü

Saatleri Ayarlama Enstitüsü

[Kaynak](#)

1961 yılında yayınlanan Saatleri Ayarlama Enstitüsü Batılılaşma sürecinde bocalayan, değer çatışmaları yaşayan, bunun neticesinde mantık dışı tutumlar ve davranışlar sergilemeye başlayan toplumun geniş bir panoramasını eleştirel bir perspektifte sergilemektedir. Eser dört bölüme ayrılmaktadır; ilk iki bölümü Tanzimat Dönemi'nde, kalan diğer bölümler ise Cumhuriyet Dönemi'nde geçmektedir. Tanpınar tarafından getirilen eleştiriler, üstü kapalı şekilde toplumu hicvetmekte ve bunu başkarakter Hayri İrdal'ın elli yıllık hayatı üzerinden yapmaktadır. Tanpınar eserinde öncelikle Tanzimat Dönemi'nden itibaren başlayan Batılılaşma hamlelerini, sonrasında ise Cumhuriyet Dönemi modernleşmesini har-

manlayarak konu edinmiştir (Dellaloğlu, 2016: 57). Bu süreç ise toplumu bir gözlemci olarak inceleyen yazarın çok geniş bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşmiş toplumsal çatışmaları ve kimlik buhranını okuyucusuna sunmaya çalıştığını göstermektedir (Moran, 2018: 297).

Eserinde Tanpınar, Batı'nın 300-400 yılda yaşadığı modernlik deneyimini çok kısa bir süre içerisinde sadece "saatini ayarlayarak" yaşayabileceğini düşünen Türk toplumunun kurumlarından bürokrasi hayatına kadar karikatürize eden bir biçimde hicvetmektedir. Batı'nın kurumlarını, demokrasisini, şapkasını yahut alfabetini alarak modernlik deneyimine ulaşmaya çalışan Türk toplumunun roman anlatısı içerisinde ironik bir modernleşme trajedisi yaşadığını görürüz (Dellaloğlu, 2016: 29). Örneğin romanda daha Türkiye'ye psikanaliz gelmeden ülkede psikanalist olan Doktor Ramiz karakteri vardır. Yeni açılan kurumlarda neyin nasıl icra edileceği bile belirlenmemiştir. Ama "faal adam" Halit Ayarçı, tarafından icraatın çok önemli olduğu durmadan vurgulanır. Roman anlatısı boyunca modern bir görünüme kavuşmak adı altında hızlı bir şekilde yeni gelenekler, mitler icat edilmektedir. Hayri İrdal tarafından Ahmet Zamani gibi olmayan muzaffer bir düşünür miti alelacele icat edilir ve ortaya çıkan Şeyh Ahmet Zamani ve Eseri olduğu gibi dünyaya duyurulması gerekmektedir. "Yüzeysel" icraatların diğer örnekleri ise enstitü tarafından ortaya çıkan çalışmalarda görülebilmektedir: "Lodos Rüzgârlarının Kozmik Saat Ayarları Üzerindeki Tesiri", İrdal'ın dostu

Doktor Ramiz'in "*Saat ve Psikanalizm*" kitabı, "*Saat Karakterolojisinde İrdal Metodu*", Halit Ayarç'nın "*Sosyal Monizm ve Saat*" ve "*Saniye ve Sosyete*" adlı eserleri olarak örnek verilebilir (Tanpınar, 2017:13-14). Eserin ilk bölümünde geçmiş değerleri sembolize eden Mübarek adlı saatin bile modernleşmesi gerekmektedir. Kendisini romanın sonundaki bir Frenk gecesinde süslenip bizi karşılamasına şahit oluruz. Romanın karakterlerine baktığımızda derinlikli çizilmiş olduklarını söyleyememekle beraber büyük değişimlerin İrdal karakteri üzerinde tezahür ettiğini ifade edebiliriz. Aynı zamanda kurgu da doğrusal bir çizgide ilerlememektedir. Hayri İrdal, okuyuculara geri dönüşleriyle Tanzimat Dönemi'nde dağılan bir konağı anımsatan Osmanlı geçmişini gösterir. Cumhuriyet Dönemi'ndeki Frenk gecelerinde karakterlerin yüzeysellikleriyle okuyucularını eğlendirmekle beraber hem maziyi hem de şimdiki sorgulatır. Hayri İrdal yabancı bir karakterdir. İrdal'ın yabancılığı toplumun içinden çıkan ve onunla bağını koparmamış bir yabancılıktır. Romanın ilk kısımlarında kendisini hiçbir yere ait hissetmeyen bir çocuk olarak görürüz. Ne aile kurumuna çok bağlıdır ne de eğitimini alıp kendini gerçekleştirmeye yeltenecek bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk Modernleşmesi adlı söyleşisinde Besim Dellaloğlu, bu süreci güzel bir örnekle; "*önceden dövdüğünüz çocukların şimdi gelip sizi dövmesi*" olarak betimlemektedir (Dellaloğlu, 2015). Bu bağlamda toplum da dağılmakta olan Osmanlı'nın geçmişine tutunmaya çalışmakla beraber mantık dışı davranışlarla kalıplaşmış değerlere sığınma durumu bulunmaktadır. Çevresine tepkisiz kaldığını söyleyebileceğimiz İrdal karakteri, dayısının kendisine hediye ettiği bir saat sayesinde takıntılı olarak saat tutkunluğuna başlar. Nuri Efendi'nin yanındaki çıraklığıyla başlayan süreç içerisinde yaşanan toplumsal buhrandan kendini saatle sakındırmaya çalışır. Fakat karakterin derinlikli bir biçimde çizilmemesi İrdal'ın gözüyle okuyucular da "*yanlış*" Batılılaşma serüvenindeki çarpıklıklara şahit olmamasına engel değildir. İlerleyen vakitlerde, hem Batılılaşma serüvenini tali yoldan çıkaracak hem de İrdal'ın hayatını iyileştirebileceğini düşündüğü bir karakter olan Halit Ayarç gelecektir. Bu noktada Tanpınar'ın tasvir ettiği üzere toplumun içinden olan yabancı karakter İrdal'ın hayatı da toplumla paralellik göstererek hızlanan bir trajediye dönüşür. Tanpınar bu eseriyle okuyucularına bir toplumun kendisini muhafaza etmediği takdirde ne olacağını gözler önüne sermektedir. Yazının ilerleyen kısımlarında romandan kesitlerle kendisi olmakla başkası olmak arasında kalan Türkiye'deki modernleşme serüveninin sancılı karakterine değinilecektir.

3.1 Büyük Ümitler ve Küçük Hakikatler

Romanın ilk iki kısmında Tanzimat öncesi ve sonrasını içeren çöküş döne-

Ahmet Hamdi Tanpınar [Kaynak](#)

minde Batılılaşma hamlelerini deneyen Osmanlı Devlet'ini görmekteyiz. Batıcılık olarak adlandırabileceğimiz bu hamleler imparatorluktan başlayıp ulus devlete kadar birçok boyut kazanan ve Batı Avrupa'nın Batı olabilmesindeki bütün toplumsal ve fikirselleşen bir yaklaşım olarak ifade edilebilir. Şerif Mardin bu sözcüğün, Batı'yı her noktada örnek almayı gerektiren bir yaklaşım olarak algılandığını ve yanlış anlaşılmalara neden olduğunu düşünmektedir. Akabinde bu sözcüğün bazen ılımlı bazen köktenci ve yerel kültürün karşısına çıkabilen boyutlarının varlığından bahseder. Osmanlıların yükseliş döneminde kendi uygarlıklarını Batı'dan üstün görmesi ve ilgisiz kalmasından sonra onu model olarak izlemesi gerektiği sorununu ortaya çıkarmıştır. İmparatorluğun gerileme sürecinde bile zar zor yüzleştiği bu gerçekliği ilk olarak Batı'nın sadece askeri anlamda bir üstünlüğünü kabul etmekle sonuçlanmıştır. Nitekim büyük gerçeğin farkına varmak Tanzimat'ın ilanını ve siyasi, kültürel ve askeri yenilikleri beraberinde getirmiştir. Bu dönem içerisinde hedeflenen gaye ise dağılık Osmanlı İmparatorluğu'nu bir araya getirme görüntüsü vermek olmuştur. Şerif Mardin'inin ifadesiyle; "*Osmanlı devlet adamları milli çapta idari, hukuksal ve iktisadi tedbirlerle [...] yeni bir Osmanlılık şuuru yaratacaklarını sanıyorlardı*" (Mardin, 2018: 12). Fakat bu hedef gerçekleşmedi ve tedbirlerin hepsi içi boşaltılmış bir biçimde dağılmakta olan imparatorluğa yerleşti ve elbette erkini kaybetmeye başlayan imparatorluğun halet-i ruhiyesi topluma da sirayet etmeye başladı (Mardin, 2018: 9-13).

İmparatorluğun dağılmakta olan evresinde doğan Hayri İrdal'ın ailesi ve çevresi de varolan buhrandan nasibini almıştır. Bu çevrede ne yapacağını bilememezlik durumu mevcuttur ve bu çevre geçmişe bağlılığı temsil etmekte olup kalıplaşmış değerlere sığınmaktadır. Bu noktada anlatı içerisinde dini motiflerin yoğunluğunu ve İrdal'ın çevresinin kendini rahatlatmak için dini hurafelere sarıldığını görmekteyiz. İrdal'ın babası dedesinin vasiyeti gereği bir cami inşa etmek ister. Fakat inşa edemediği gibi cami için aldıkları eşyaları eve koydukça evi küçük bir mescit haline getirir. Ayrıca romanda geçen Abdüsselam Bey'in konağının dağılması da semboliktir:

“Hürriyetin ilanından sonra, ayrı ayrı planlarda bir benzeri olduğu gibi, konak da yavaş yavaş dağıldı. İlk önce Bosna-Hersek, Bulgaristan, Şarki Rumeli ve Şimali Afrika arazisi ile beraber birader beylerle hemşire hanımlar ayrıldılar, sonra Balkan Harbi sıralarında küçük beylerin ve gelin hanımların bir kısmı evden çıktı [...]” (Tanpınar, 2017: 39-40).

Uzuvlarını birer birer kaybeden imparatorlukta ortaya çıkan ekonomik durumun kötüleşmesi de çevreyi bir o kadar etkilemektedir. İrdal’ın ailesi ve babasının arkadaşları da mali durumlarının kötüleşmesiyle beraber *“büyü, tılsım, simya”* gibi sıra dışı işlere başvurmakta ve hedefleri varlığı kesin olarak bilinmeyen *“Kayser Andronikos’un hazinesini bulmak ve altın yapmayı”* başarmaktır. Abdüselam Bey’in eski defterlerini kurcalayarak simya formüllerine erişmeye çalışması ve kendisini deli olarak adlandırabileceğimiz Seyfi Lutfullah’ın gaipler dünyasıyla irtibata geçerek Kayser Andronikos’un hazinesine ulaşabileceğini düşünmesini toplumun dünyadaki gelişmelerden hem bihaber olmasını imlemekte hem de hurafelere sarılarak çağdışı kalmışlığı temsil ettiğinden bahsedebiliriz (Moran, 2018: 301-302).

Bu sırada başkarakter Hayri İrdal, *“modern ve laik”* hediyeler seçen dayısının saat hediye etmesiyle beraber aylak aylak geçirdiği vakitlerden sıyrılmaya başlayacaktır. Muvakkit Nuri Efendi’nin yanında çıraklığa başlaması zaman telakkisini öğrenmesini sağlamıştır. İrdal, bu anlayışı şöyle özetlemektedir; Nuri efendi *“zaten saatle insanı birbirinden pek ayırmazdı. Sık sık, Cenab-ı Hak insanı kendi sureti üzerine yarattı; insan da saati kendine benzer icat etti”* derdi... *Saat hakkında düşünceleri bazen daha derinleşirdi: “Saatin kendisi mekân, yürüyüşü zaman, ayarı insandır... Bu da gösterir ki, zaman ve mekân insanla mevcuttur!”* (Tanpınar, 2017: 32). Bu bağlamda saat insanın bir uzvu niteliğinde olmakla beraber varoluşsal bir ilişkiye tekabül etmektedir. İnsan ve saat birbirinden ayrılmaz bir bütündür. İnsanın saati icat edebilmesi aynı zamanda onun yaratıcı hayat hamlelerini gerçekleştirebilme imkânını da göstermektedir. Burada insanın öznelliğini imleyen bir düşüncenin varlığı söz konusudur. *“Saatler de böyledir. Sahiplerinin mizaçlarındaki ağırlığa, canı tezliğe, evlilik hayatlarına ve siyasi akidelerine göre yürüyüşlerini ister istemez değiştirirler.”* (Tanpınar, 2017: 15). Saat ve insan birbirinden ayrılamayan bir bütüne ister istemez saatler bireylerin hüviyetleri hâline de gelmektedir. Bu ayrılmaz ilişkinin bir tezahürünü de İrdal’ın şu sözlerinde görmekteyiz:

“[...] bilhassa bizim gibi üst üste inkılaplar yapmış, türlü zümreleri ve nesilleri geride bırakarak, doludizgin ilerleyen bir cemiyette bu sonuncusuna, yani az çok siyasi şekilde rastlamak gayet tabiidir. Bu siyasi akideler ise çok

defa şu veya bu sebeple gizlenen şeylerdir. Hiç kimse ortada o kadar kanun müeyyidesi varken elbette durduğu yerde, "Benim düşüncem şudur" diye bağırılmaz. Yahut gizli bir yerde bağırır. İşte bu gizlenmelerin, mizaç ve inanç ayrılıklarının kendilerini bilhassa gösterdikleri yer saatlerimizdir." (Tanpınar, 2017: 15).

Bu noktada saatleri insanların zihniyetleri olarak da tasavvur edebiliriz. Eserin ilerleyen kısımlarında yukarıdaki alıntıda bahsedilen farklılıkların kendini gösterdiği saatlerin, zamanın ruhunun gerekliliklerine göre ayarlanma mecburiyetleri ortaya çıkacaktır ve enstitünün kurulmasıyla birlikte bir çatışma ortamını da beraberinde getirecektir. Behemehâl, Tanpınar'ın belirttiği üzere ayarlanmazlarsa saatlerin hayatları da kayacaktır.

Eserin ikinci kısmı olan Küçük Hakikatler, Tanzimat Dönemi sonrasını ele almaktadır. Tanzimat sonrası, II. Abdülhamid dönemine tekabül etmekle beraber Batı menşeli fikirlerin de iyice anlaşılmaya başlandığı bir zamandır. Bu hususun nedeni ise Şerif Mardin (2018: 15) tarafından; "[...] yeni kurulan okullarda okuyanların ve yabancı dil bilenlerin artması olduğu kadar, padişahın kendisinin Batı'yı bir bakıma model olarak almış olması" olarak ifade edilmekte olup "II. Abdülhamid, batıcılığı Batı'nın tekniğini, idari sistemini ve bilhassa askeri teşkilatını ve eğitimini alma şeklinde anlıyordu" olarak açıklanır. Batı'yla ilişkilene biçimi tekniğini almakla gerçekleşince topluma baktığımız zaman bir arada kalmışlık durumu ortaya çıkmaktadır. Tanpınar bu noktada Doktor Ramiz karakterini ortaya koyar. Zira bu karakter Viyana'da Psikanaliz eğitimi tamamlamıştır. Fakat ülkeye geri döndüğü zaman psikanalitik metodunu tatbik edecek hiçbir imkân kendisine sağlanmamıştır. Uzun bir süre sonrasında ilk ve tek hastası Hayri İrdal olur. İçtimai meselelere büyük ilgi duyan Doktor Ramiz, durmadan gençlere yeterli imkânın verilmediğinden ve zihniyetin eski olduğundan şikâyet eder. Bu bağlamda Tanpınar'ın bu karakter aracılığıyla yanlış bir Batılılaşmanın gerçekleşiyor olduğunu ve icraatlerin havada kaldığını gösterdiğini söyleyebiliriz. Hâlbuki Doktor Ramiz'e göre psikanaliz, Avrupa'da "[...] gündelik ekmek gibi bir ihtiyaçtır." Doktor Ramiz aracılığıyla İrdal'ın gidip gelmeye başladığı kiraathane tasviri de Batı'yla yanlış ilişkilene biçiminin bir tezahürüdür. Sahnenin Dışındakiler olarak da tasavvur edebileceğimiz bu insanlar kiraathanede tarih, Bergson felsefesi, Aristo mantığı, Yunan şiiri, psikanaliz gibi birçok Batı merkezli düşünceden konuşmaktadır. Fakat hiçbir zaman bu konulardan tam bahsedilememekle beraber kiraathanedekiler için pek de bir şey ifade etmemektedir. Aralarından birisi çıkıp ciddi bir mesele tartışacağı zaman dalgaya alınmaktadır. Bu noktada Tanpınar, bir diğer toplum eleştirisini getirir. Kiraathanedekiler "*kapının dışında kalanlardır*" ve "*muasır zamana gi-*

rememiş olmanın şaşkınlığı içinde yarı ciddi yarı şaka, tembel bir hayat” yaşamaktadırlar (Moran, 2018: 304). Bunun sebebi ise sentezci muhafazakâr anlayıştan hareketle Batı'nın büyümesine kapılarak kendini unutmaktır. Yani Tanpınar'ın deyişiyle “Hayat kendi şeklini yaratamazsa böyle olur” (Tanpınar, 2017: 135). Eşikte yaşayan bu insanları kurtarabileceği illüzyonuna kapılan Halit Ayarcı, Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nü kurmaya karar verir.

3.2 Sabaha Doğru ve Her Mevsimin Bir Sonu Vardır

Eserin bu kısmında İrdal, icraatı ve yeniliği savunan ve kendisini buhrandan çıkardığına inandığı Ayarcı tarafından kurtarılmaktadır. Sabaha Doğru bölümü aslında İrdal için görünürde bir düzliğe çıkmayı imlemektedir. İrdal hayatında ilk defa işe yarayacağını hisseder. Yenilik ve icraat tutkusu, Ayarcı'yı memleketin bütün saatlerini kendisinin zamanına ayarlamaya itecek bir enstitü kurmaya iter. Ne de olsa “çağımızın en faydalı müessesesini” kuracaktır. Fakat bu enstitü ne iş göreceği belli dahi olmadan yeni kadrolarla gittikçe genişlemesi beklenen bir kurum olarak karşımıza çıkar. Sonrasında bu kurum ülkedeki saatlerin sembolize ettiği farklı uçlardaki insanları tek bir ulus kimliği altında törpüleme gayesini edinmiştir. Ülkenin dört bir yanına saatleri ayarlama istasyonları kurulur. Modern zihniyeti temsil eden Ayarcı'nın tahayyül ettiği köktenci değişime göre saatlerini ayarlamayanlar cezalara tabii tutulacaklar ve sesini çıkaranların sonu da aforoz edilmek olacaktır. Aşağıda belirtilen Tanpınar'ın (2017: 14-15) ifadesinde görülebileceği üzere kendiliklerimizin başka bir deyişle bir uzuv niteliğinde olan saatlerin Batı'ya göre tam ayarı imkânsızdır:

“Nakit cezamızın dayandığı esas, şehre ait umumi saatler başta olmak üzere, açıkta bulunan saatlerden biriyle uymayan her saatten alınan beş kuruştan ibaretti. Fakat bu saat ile bir başka saatin arasında da ayar farkı varsa bu sefer ceza iki misli oluyordu. Böyle komşu olan saatlerin sayısı çoğaldıkça ceza iki misli oluyordu. Tam saat ayarı haddizatında imkânsız olduğu için-bu, saatlere mahsus bir ferdi hürriyet meselesidir, bittabi o zaman bunu açıklayamazdım, hele kalabalık bir yerde yapılan tek bir kontrolde epeyce miktarda bir para tahsili mümkündü.”

Tanpınar hiciv yoluyla enstitünün kadro yapılanmasında döneme ilişkin bürokrasideki usulsüzlükleri ve kapitalist çağın nüvelerini göstermektedir. Zamanın ruhuna göre otomatizm esastır. Buna göre personellerin tek tipleştirilmek üzere üniformaları belirlenmiştir ve “tam çalar saat gibi konuşup susacak insanlar” tasvirine uymaları beklenmektedir. Enstitünün kuruluşunda yer alanlar dışarıya güvenemeyeceklerinden dolayı kendi aralarında kadro görevlerini dağıtmayı daha makul bulmuşlardır. Kadrolar hisım ak-

rabalarla dolmaktadır. İrdal bu durumu “*Malum ya, son zamanlarda aldı yürüdü, baba, amca, dayı, usta, patron, yenge, abla gibi kelimeler gırla gidiyor! Bir hısım akrabalıktır gidiyor ki sormayın!*” diyerek ifade etmiştir (Tanpınar, 2017: 256). Kadrolardaki akrabalığın bir diğer tezahürünü de enstitüde çalışan kızı Zehra’nın evlenir evlenmez eşinin de “*yelkovan şubesi şefi ve mütehasısı*” yapılması olarak ifade edebiliriz. Enstitünün en önemli isimlerinden olan İrdal, ilk başlarda hayatının düzlüğe çıktığına inanmaktayken maddi iyileşmenin getirdiği rahatlığın sonucunda bir bocalama diğer bir deyişle rehabet yaşamaktadır. Frenk gecelerinde ailesi ve çevresiyle vakit geçirmeye başlamıştır. Fakat topluma baktığımız zaman bir kimlik karmaşası görülmektedir. İrdal’ın eşi hayatını sinemada izlediği Avrupalı karakterler ışığında yaşamaktadır. Genel itibarıyla romanda bahsedilen bu çevre, Batılı hayat tarzını yaşamak isterken taklitçilikten öteye geçemez ve değer çatışması yaşarlar. Çağın anlayışına göre eski zihniyeti sembolize eden İrdal’ın değerleri geri kalmaktadır. Yaşanan eski ve yeni çatışmasının bir tezahürü Ayarcı ve İrdal arasındaki diyalogda geçmektedir:

“-Çirkin, diyorsunuz; bugünün telakkilerine göre sempatik demektir. Sesi kötü diyorsunuz; şu halde dokunaklı ve bazı havalara elverişli demektir. Kabiliyetsiz diyorsunuz o halde muhakkak orijinaldir... Yarından itibaren baldızınız sahnededir” (Tanpınar, 2017: 227).

Eşi kendisini “dünyanın en modern adamı” olarak gazetelerde afiş eder. Fakat gerçekte böyle değildir. Hâlâ eserde “*çağdışılığı*” sembolize ettiğini söyleyebileceğimiz “*acemaşiran makamına*” inanmakta ısrar etmektedir. Her şeyin “*meşru olabileceği*” Frenk gecelerindeki “*usulsüzlükler*” ona göre değildir ve eski aile hayatını özlemektedir. Bu durum geçmişin bir hayalet gibi bugüne sızmasını imlemektedir. Tanpınar bu noktada Ahmet karakterini ortaya çıkarır. Ahmet, İrdal’ın eski evliliğinden oğlu aracılığıyla modern zihniyetinin kendi nazarında ideal tasvirini göstermektedir. Ahmet bir “Cumhuriyet genci” olarak babasının ahlaki yozlaşma yaşayan çevresinden uzakta, babasının maddiyatıyla ilgilenmeyen, değerlere ve toplumsal kurumlara bağlı ve eğitimini başarılı bir şekilde gerçekleştirip kendisini halka adamaya yönlendirmiş bir doktor olarak tasvir edilmektedir (Moran, 2018: 321). Tanpınar tarafından modernleşme projesinin “*aşırılıklarının*” bir diğer hicvini ise Ayarcı’nın enstitünün binasının içi ve dışı da dâhil olmak üzere modern bir bina olarak saat biçiminde inşa edilmesi dayatmasında görmekteyiz. Ayarcı’nın nezdinde yeniliklerin ve ilerlemenin önünde hiçbir engel yoktur. Romandaki karakterler hesapla, kitapla, yöntemle saat biçiminde bir binanın inşa edilemeyeceğini Ayarcı’ya aksettirmeye çalışsa da kabul etmemektedir. Bir bakıma Tanpınar halktan kopuk modernleşme hamlelerinin yanlış-

lığını gözler önüne sermektedir. Nihayetinde “aşırılıkların” kötü bir neticesi olacaktır. “Zorlamayla” enstitü çalışanlarının da saat evlerinde yaşamasını isteyen Ayarcı’yı romandaki karakterler yalnız bırakacaktır. Bu durumu aynı zamanda modernleşme hareketlerinin halka temas edememesinin somut bir örneği olarak ele alabiliriz. Enstitü’nün absürt olarak değerlendirebileceğimiz eylemleri, Amerikan heyetinin de müdahalesiyle tasfiyesini hızlandıracaktır. Romanın son kısmında Ayarcı’nın modern olma uğruna tahayyül ettiği hamlelerin son çırpınışları, karakterin birçok açıdan aldandığını anlaması durumuyla son bulacaktır.

4. Sonuç

Muhafazakâr fikriyat kökenlerini hesap, yöntem ve teknikle aklın ön planda olduğu ve köktenci değişimlerin yaşandığı Aydınlanma düşüncesi ve Fransız Devrimi’nden almaktadır. Jakoben bir biçimde gerçekleşecek değişim hareketlerinin karşısında olup bu hareketlerin kademeli gerçekleşmesini savunarak uzun yıllar boyu ayakta kalan ve “güvenilirliğini ispatlamış” toplumsal kurumların ve değerlerin sürdürülmesinden yanadır. Bu çalışmada muhafazakâr fikriyat, Türkiye’deki sentezci muhafazakâr anlayış ekseninde ele alınmaya çalışılmıştır. Sentezci yaklaşıma sahip olan muhafazakârların anti-modernist olmadığı, değişimi desteklediği ve Tanzimat Dönemi’nden itibaren gerçekleşen yanlış Batılılaşma hareketlerinin karşısında Doğu-Batı sentezini içeren bir düşünceye sahip oldukları söylenebilir.

Tanpınar, Saatleri Ayarlama Enstitüsü’nde Tanzimat Dönemi’nden başlayarak Cumhuriyet Dönemi de dâhil olmak üzere Batı’yı model alarak bilimde, kültürde, kurumlarda ve bürokraside yapılan değişiklikleri eleştirmektedir. İçi boş kurumları göstererek bunların ülkenin mizacına ne kadar uygun olduğu sorusunu da akıllara getirmektedir. Romanda eleştirilmekte olan seçkin kadro tarafından “*muasır medeniyetler seviyesine*” ulaşma uğruna her şeyin yapılabilme meşruiyetinin, aslında ülkenin saatlerini de “*miş gibi*” işlemeye ittiğini görürüz. Yenileşme hamleleri bireyleri özel hayatları içerisinde huzursuz etmeye başladığında Halit Ayarcı’yı yalnız bırakmaları, bu durumun somut bir örneği olarak gösterebilir. Eseri boyunca karikatürize bir biçimde Türkiye’nin sancılı modernleşme karakterini gözler önüne serip düşüncelerini satır aralarından aksettirmeye çalışan Ahmet Hamdi Tanpınar, nihayetinde kendisi gibi Debussy’leri ve Wagner’leri sevdiğimizi biliyordu; behemehâl Mahur Beste’yi yaşayacağımızın da bilincindeydi.

KAYNAKÇA

Aktaşlı, H. U. (2011). Türk Muhafazakârlığı ve Kemalizm: Diyalektik Bir İlişki. *Doğu Batı*, (58), 147–162.

Aydoğdu, H. (2017). Bergson'un Ontolojisinde Sürekli Bir Oluş, Özgürlük ve Yaratma: "Evrım" Ve Evrimin Ontolojik İlkesi: "Hayat Atlımı". *Social Sciences Studies Journal*, 3 (11), 1709-1718.

Ayvaz, E. (2006). Nostalji ve Muhafazakârlık. In *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Muhafazakarlık* (3rd ed., pp. 242–247). İstanbul: İletişim Yayınları.

Ayvazoğlu, B. (2006). Türk Muhafazakârlığının Kültürel Kuruluşu. In *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Muhafazakarlık* (3rd ed., pp. 509–515). İstanbul: İletişim Yayınları.

Bora, T. (2017). *Cereyanlar* (3rd ed.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Bora, T. (2018). *Türk Sağının Üç Hali* (2nd ed.). İstanbul: Birikim Kitapları.

Cevizci, A. (2010). *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Çağlıyan, Z. (2006). Erken Cumhuriyet Dönemi Sentezci Muhafazakarlığı'nda "Değişim": Ahmet Hamdi Tanpınar ve Türk Modernleşmesi. *Muhafazakâr Düşünce*, 3(9–10), 79–100.

Dellaloğlu, B. (2016). *Modernleşmenin Zihniyet Dünyası: Bir Tanpınar Fetişizmi* (4th ed.). Ankara: Kadim Yayınları.

Dellaloğlu, Besim. *Türk Modernleşmesi*. Erişim adresi <https://www.youtube.com/watch?v=YC-2JBK0gmk> (Erişim Tarihi: 14.10.2015).

Gürbilek, N. (2016). *Kör Ayna, Kayıp Şark* (5.). İstanbul: Metis Yayınları.

Heywood, A. (2018). *Siyasi İdeolojiler* (11th ed.). Ankara: BB101 Yayınları.

Mardin, Ş. (2018). *Türk Modernleşmesi* (26th ed.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Moran, B. (2018). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış* (30th ed.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Suda, Z. (2018). Muhafazakârlık: Kadim Geleneğin Savunusundan Faydacılığa. In B. Örs (Ed.), *19.Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasi İdeolojiler* (10th ed., pp. 115–158). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Tanpınar, A. H. (2017). *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* (34th ed.). İstanbul: Derghâh Yayınları.

History
grows
your
mind.

Discover Ancient History

We are a non-profit company publishing the world's most-read history encyclopedia. Our mission is to engage people with cultural heritage and to improve history education worldwide.

We provide reliable, easy-to-read, and high-quality resources entirely for free. As a result, our publication is recommended by prestigious institutions such as Oxford University, Open Education Europa, and the School Library Journal.

Read for free at: www.ancient.eu

Türk Sinemasında İlk Bilimkurgu Denemeleri: Superman (1978) ve Süpermen Dönüyor (1979) Filmlerinin Karşılaştırmalı İncelemesi

Yazar: Nazım Fırat Şemin

[Kaynak](#)

ÖZET

Bu araştırmanın amacı Kunt Tulgar'ın yönetmenliğini ve senaristliğini üstlendiği *Süpermen Dönüyor* filmi ile Amerikan menşeli orijinali olan *Super-*

man filmini ele almak ve Türkiye’de çekilen bu uyarlamayı kültürel ve ekonomik açıdan özgünü ile karşılaştırmaktır. Bunun için ilk olarak Dünya’da ve Türkiye’de 1970’lerin kültürel, toplumsal ve politik ortamı ele alınıp değerlendirilmiş sonrasında dönemin sinema sektörü yorumlanmıştır. Son olarak da 1970’li yıllara değin yayımlanan *Superman* çizgi roman serileri, Superman filmi ve bu filmin Türkiye uyarlaması olan *Süpermen Dönüyor* bütün yönleriyle irdelenmiştir.

1. 1970’li Yıllarda Dünyanın ve Dünyadaki Film Endüstrisinin Durumu

Sinema 1910’lardan itibaren kitlelere hitap eden bir eğlence aracına dönüşmüş, o zamanlardan günümüze dek halkın tercih ettiği temel kültürel aktivitelerden birisi olmuştur. İlk çıktığı zamanlarda Hollywood sineması, Fransız sineması ile kıyasıya bir mücadele vermiş ve 1928 yılında bu mücadeleyi mutlak zaferle taçlandırmıştır. 20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Amerikan sineması, Amerikanizm’i *It’s a Wonderful Life (1946)* gibi filmlerle aşmıştır. Bağımsız sinema Hollywood hâkimiyetine bir alternatif olarak her zaman var olmuş olsa da Hollywood, sinema sektörü üzerindeki hâkimiyetini uzun süre boyunca korumuştur (Monaco, 2002, s. 286-297). Bu ideolojik söylemler neredeyse bütün Hollywood filmlerinde olduğu gibi “*süper kahraman*” filmlerine de yansımıştır. İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) sırasında doğal müttefik olan iki büyük güç Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, savaştan sonra iki karşıt ideolojiyi temsil ettiklerinden dolayı birbirlerine karşı düşman tavırlar sergilemiş ve bu 1950’li yıllarda Soğuk Savaş’a sebebiyet vermiştir. Tam olarak bu tarihlerde bilimkurgu türü büyük bir yükseliş göstermeye başlamıştır. Bu filmlerde iyi karakterler protagonist (ana karakter) ABD’nin destekçisi süper kahramanlar iken uzaylılar, zombiler, vampirler veya ideolojik olarak Amerikan fikriyle uyuşmayan zengin ve kötü karakterler antagonist (baş düşman) rolü oynarlar (Monaco, 2002: 267). Filmler üretildikleri dönemin ekonomik, psikolojik ve politik durumlarını yansıtmaktadır. Bazı filmlerde bu yansımalar açıkça görülürken bazılarında ise simgesel olarak kendini belli etmektedir (Ryan ve Kellner, 1997: 18). İçinde korku temasının işlendiği bu erken dönem bilimkurgu filmlerine örnek olarak *Invasion of the Body Snatchers (1956)*, *Invaders from Mars (1953)* gibi filmler gösterilebilir. *Invasion of the Body Snatchers* filmde küçük bir kasabaya saldıran ve saldırdıkları insanların bedenini ele geçiren uzaylılar açıkça Komünizm rejiminin etkisi altına aldığı Amerikan vatandaşını temsil etmekte, bu korkuyu işlemektedir. (Mann, 2004: 49) *Invaders from Mars*’ın konusu da benzerdir, Mars’tan gelen uzaylılar insanların içine girmekte ve onların karakterini kötü yönde değiştirmektedir.

2. 1970'lerde Türkiye'nin ve Türkiye'deki Film Endüstrisinin Durumu

İkinci Dünya Savaşı'nı tarafsız durarak atlatan Türkiye, 1948 yılında Marshall Planı çerçevesinde Amerika ile bir anlaşma imzaladı (Ertem, 2009: 392). 1950-1953 yılları arasında yaşanan Kore Savaşı'nda önemli bir rol oynayan Türkiye, 1952 yılında NATO üyesi oldu. 1950 yılında başa gelen Adnan Menderes başkanlığındaki Demokrat Parti hükümetinin Batı'ya karşı ılımlı olmasıyla beraber ülkemize büyük miktarda ürün giriş yapmış, Amerikanvari bir kültür etkin olmaya başlamıştır. Bunlar Amerikan orta sınıfının tüketim kültürünü temsil eden blue-jean, kola, transistörlü radyo gibi ürünlerdir. 20 Ekim 1956'da Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Taksim'de yaptığı konuşmasında sarf ettiği sözler, dönemin çok çarpıcı bir özetidir: “[...] Öyle ümit ediyoruz ki, 30 sene sonra bu mübarek memleket 50 milyon nüfusu ile küçük bir Amerika olacaktır”.¹

1970'li yıllara baktığımız zaman ise devletçiliğin hüküm sürdüğü karma bir ekonomi söz konusudur. Temel tüketim ürünleri, hammaddelerin büyük bölümü, enerji gibi stratejik ürünlerle beraber sınıai tarım ürünlerinin üretimi ve işlenmesi devlet kontrollü gerçekleşmektedir. Kişi başına düşen milli gelir seviyesi oldukça düşük, enflasyon ise yüksek seviyededir. Dünya çapında yaşanan petrol krizinin etkisiyle beraber temel tüketim ürünlerini almak 1970'li yılların sonunda oldukça zorlaşmıştır. 1970'li yıllar benzin, gaz, tuz, şeker gibi temel tüketim ürünlerini alabilmek için geçilen uzun kuyruklarla da anılabilir. 1970'li yıllar başından sonuna kadar bir siyasi istikrarsızlık dönemidir. Bakıldığı takdirde dönem hükümetlerinin bir yıldan uzun süre dayanamadığı görülmektedir. 1974'de yapılan Kıbrıs Çıkarması uluslararası arenada büyük tepkiler doğurmuş ve NATO müttefiklerinin Türkiye'ye ambargo uygulamasına sebebiyet vermiş, bu durum iç politikayı da dengesiz bir noktaya getirmiştir. Bu dönem ayrıca sol ve sağ çatışmasının temelini oluşturan boykotlar, grevler, faili meçhul cinayetler ve sokak çatışmalarına sahne olmuştur (Özdemir, 2002: 260-286). Kısaca 1970'li yıllarda Türkiye ekonomisinin oldukça dengesiz ve iflasın eşiğinde, huzursuz bir toplumsal ve siyasal ortama sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Toplumun bu huzursuzluğu, ekonomik ve politik dengesizlik ortamı izleyiciyi bir kaçış yolu olarak sinemaya itmiştir. Cüneyt Arkın'ın “Benim çektiğim filmlerin negatifini birbirine eklediğin zaman dünyanın etrafını iki kere doluyorsun” ifadesiyle Türk sineması endüstrisine ne kadar talep olduğunu görebilmekteyiz (Kaya, 2014). Halkın gerginliği ve günlük hayatın yükü hafta sonları gidilen sinemalarda *katharsis* (toplu arınma) aracılığıyla giderilmek-

1. <https://www.academia.edu/33769860/Meraklisina1950ler.pdf> Erişim Tarihi: 27.01.2019

Some Like It Hot (1959)

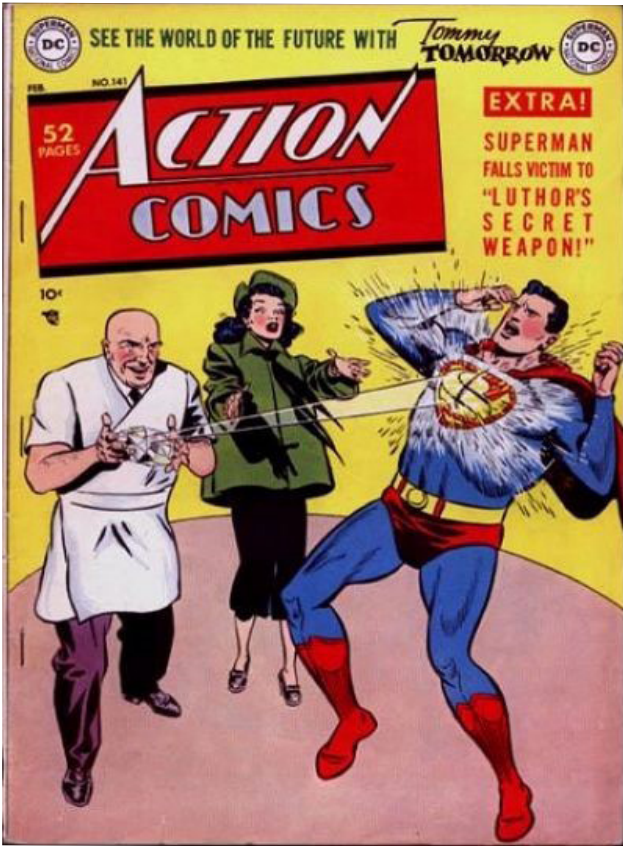
Fıstık Gibi Maşallah (1964)

teydi. Bu dönemin ünlü Atlas Sineması'nın sadece iki bin kişilik kapasitesi varken on bin kişiyi ağırlaması bu talebin büyüklüğünü gözler önüne sermektedir. Nilüfer Aydın ise filmlerinin izleyici kitlesinin çok yüksek oranda orta ve yoksul sınıflardan oluştuğunu ifade etmiştir (Kaya, 2014). Üst sınıf ise ithal edilmiş filmleri tercih etmektedir. Aydemir Akbaş'ın da belirttiği gibi 1970'li yıllarda Yeşilçam'ın yıllık çıktısı 300-400 film arasında olmaktadır (Kaya, 2014). Bu filmleri ise sadece üç senarist yazardı: Safa Önal, Bülent Oran ve Erdoğan Tünaş. Bu kadar az senarist ve bu kadar fazla film olduğuna göre bu filmlerinin çoğunun rip-off (ça-lıntı) ve remake (uyarlama) olduğunu varsaymak hiç de yanlış olmaz. Bu filmlere örnek olarak *Some Like It Hot* (1959) filminin uyarlaması olan *Fıstık Gibi Maşallah* (1964), *Roman Holiday* (1953) filminin uyarlaması olan *İstanbul Tatili* (1968) ve Tom Braks çizgi romanından uyarlanan *Şeytan Tırnağı* (1972) örnek gösterilebilir.

O dönemlerde devletin uyguladığı negatif (film makarası) kotasından ve maddi yetersizliklerden dolayı filmler hiçbir negatif boşa harcanmadan aralıksız çekilmekteydi. Normal bir prodüksiyonla 350 civarında negatif harcanan filmler, bu dönemin Yeşilçam'ında 25 negatifle çekilmek zorundaydı. Bazı negatifler Polonya gibi ülkelere kaçak bir şekilde getiriliyordu. Aynı şekilde maddi yetersizliklerden dolayı ışıklandırmada yumuşatıcı efektler için pahalı olan filtreler yerine tül gibi maddeler kullanılmasının yanında ışın tabancası efekti yaratabilmek için negatiflerin kırmızı çizgilerle boyandığını görebilmekteyiz. Telif hakkı konusundaki yasa açıklarından dolayı yönetmenler filmlerinde istedikleri müziği kullanabilir, istediği özel efekti filmlerine yerleştirebilirlerdi. O zamanın popüler müzikleri *Godfather* (1972), *Le Clan Des Siciliens* (1969), *Enter The Dragon* (1973) gibi filmlerden alınmıştır.

Bunun yanı sıra Giorgio Moroder gibi ünlü disko müziği yapan sanatçıların albümleri de kullanmıştır. Bazı sahneler ise *Dünyayı Kurtaran Adam* (1982) filminde olduğu gibi direkt olarak kaynak filmin kendisinden alınmıştır (Kaya, 2014).

Bilimkurgu filmlerinin ise Türkiye’de trajedi ve komedi filmleri kadar popüler olmasa da sadık bir seyirci kitlesi vardı. *Star Wars* (1977-1980) uyarlaması olan *Dünyayı Kurtaran Adam* (1982) ve *Rambo: First Blood* (1982) uyarlaması olan *Vahşi Kan* (1983) gibi filmleriyle ünlü olan aksiyon ve bilimkurgu filmi yönetmeni Çetin İnanç (Kaya, 2014) ise haftada bir, yılda yirmiye yakın film çektiğini ifade etmiştir. Bu ifadeden bilimkurgu türüne karşı büyük bir talebin olduğunu anlayabilmekteyiz. 1970’ler ve 1980’lerde kült film statüsüne erişmiş birçok çalıntı ve uyarlama bilimkurgu filmi mevcuttur. Bunlara örnek olarak *E.T.* (1982) uyarlaması olan *Badi* (1984); kostümü Kızıl Maske, Superman ve Batman’in karışımından oluşan *Demir Yumruk* (1973), özel efektleri ve arka planlarını *Star Wars* filmlerinden alan *Dünyayı Kurtaran Adam* gibi örnekler verilebilir.

Action Comics (Şubat 1950) [Kaynak](#)

3. Superman Çizgi Romanı

Superman’ın hikâyesi, 1938 yılının Haziran ayında Büyük Buhran içerisinde olan Amerika’da yayınlanan *Action Comics*’in birinci sayısı ile başlamıştır. Bu dönemde Superman sakın, korkak ve çekingen alter ego-su (diğer kişiliği) Clark’a karşılık olarak fiziksel gücü insanüstü seviyelerde olup diktatörlere karşı duran ve halka umutsuz günlerinde umut aşılayan bir çizgi roman karakteriydi. Bu karakter diğer çizgi roman üreticilerine başarısıyla örnek olarak kapitalist bir karakter yaratmanın kapısını açmış ve bir trend yaratmıştır. 1939 yılında oldukça başarılı olan bu çizgi roman dizisi büyük miktarda satışlar yapmış, sadece birkaç ay içinde ken-

dine özel Superman birinci sayısı ile bu başarısını taçlandırmıştır. 1940’da ise kahramanımıza gerçek ismi Kal-L (sonradan Kal-El), annesine Lora (sonradan Lara) ve babasına Jor-L (Jor-El) ismi verilir. Takip eden yıllarda ise “Su-

perman of America” isimli hayran kulübü ile birlikte Superman oyuncularını, yap-bozları, sakızı gibi akla gelebilecek her türlü ürünle piyasaya giriş yapmıştır (Misiroglu ve Roach, 2004: 538-540).

En başta sadece sıçrama ve insanüstü güç yeteneğine sahip olan Superman zamanla uçuş, kurşun geçirmezlik, x-ray görüşü ve süper-ışıtme yeteneğine de sahip oldu. Bu kadar güçlü olduktan sonra bunu dengelemek amacıyla bir de zayıf nokta eklendi; gerçek evi olan Kripton gezegeninden gelen ve yüksek derecede radyoaktif olan Kriptonit taşı. Bu taş, Clark’ın kökeni olan Kripton gezegeninden gelmekte olup onu güçsüz kılmaktaydı. Superman’ın düşmanları arasına İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra eski düşmanları olan diktatörler devrildiği için Lex Luthor, Ultra-Humanite ve Prankster gibi yeni karakterler eklenmiştir. 1950’lerde rahatlayan Amerika’nın bu durumu Superman’e de yansımış, onu çocuklara öğütler veren ve iyilikler yapmakla meşgul olan bir süper kahramana dönüştürmüştür. 1953 ve 1957 yılları arasında *The Adventures of Superman* isimli bir televizyon adaptasyonu bile yapılmıştır. Atom Çağı’na² girildiği sırada Lex Luthor artık nükleer ve yüksek teknolojik silahlarla Superman ile mücadele eder duruma gelmiştir. 1960’lar ise dünya çapında Soğuk Savaş’ın panik yarattığı zamanlar olsa da Superman çizgi romanları bu konulara karşı duyarsız kalmıştır. Bu yüzden bu dönemin Superman çizgi romanlarının bir çeşit gerçek hayattan kaçış aracı olduğu söylenebilir. Ancak bunun haricinde John F. Kennedy’nin suikastı (1963) gibi dünyayı sarsan olaylar çizgi romanlarda kendine yer bulabilmiştir. 1960’ların sonuna doğru Superman’in maceraları kendini tekrar etmeye başlamış ve artık ona eklenen inanılmaz güçlerden ötürü karşısına çıkan her düşman ona bir tehlike arz edemediği için satışları azalmış ve 1967 yılında iptal edilmenin kıyısına gelmiştir. Superman, çöküşün kıyısından DC Comics’in editörü olarak henüz başa geçen Carmine Infantino’nun hamlesiyle 1971 yılının Ocak ayında yayımlanan Superman’in 223. sayısı ile kurtulmuştur. Bu sayıda Superman’in güçleri oldukça azaltılmış bir şekilde karşımıza çıkar. Bu, önceden okuyucuların sevdiği gerginlik ögesini seriye geri getirmiştir. 1970’lerin başında yönetmen Alexander ve Ilya Salkind’le anlaşma yapan DC, büyük bütçeli bir film projesine başladığını duyurur; bu 1978 yılında vizyona giren Superman filmidir. Bu yüksek bütçeli film muh-

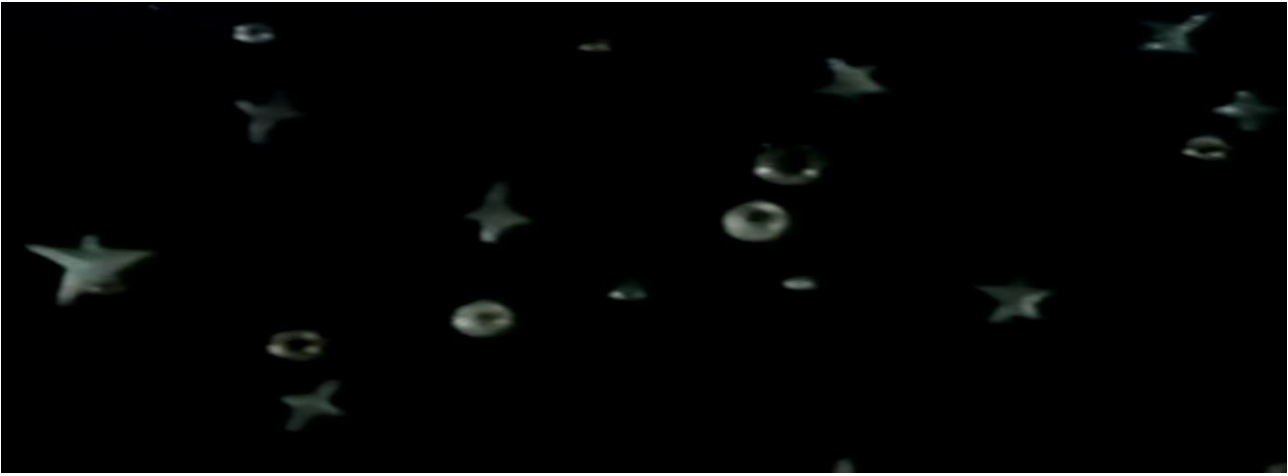
2. Atom Çağı (1945- Devam Ediyor) Nazi Almanya’sını yenmeye çalışan ABD’nin kurduğu Manhattan Projesi girişimiyle başlamıştır. Bu projenin amacı Nazi Almanya’sından önce Atom Bombasını icat edip kullanmaktır. Atom bombası sayısı 1986 yılında 70.000’e ulaştı, ancak NPT (Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması) gibi antlaşmaların kısıtlamaları sayesinde günümüzde sayısı 17.000 civarına inmiştir. Bunun yanı sıra nükleer enerji, nükleer tıp gibi bir çok yenilik de bu çağın bir ürünüdür <https://thebulletin.org/2015/07/the-start-of-the-nuclear-age/> Erişim Tarihi: 12.08.2019).

teşem bir gişe başarısı (yaklaşık 55 milyon Amerikan Doları) yakalamıştır (Misiroglu ve Roach, 2004: 540-542).

4. Superman ve Süpermen Dönüyor Filmlerinin Detaylı Karşılaştırması

Bu bölümdeki karşılaştırma, kronolojik bir sırayla yapılmış ve iki filmin benzerlikleri ile farklılıkları analiz edilmiştir. Bu analiz sürecinde karşımıza önceden değindiğimiz kıstaslara (ekonomik ve kültürel) uyan olgular incelenmiştir.

4.1 Senaryo

Süpermen Dönüyor (1979) Açılış Sahnesi [Kaynak](#)

Senaryolar arasındaki farklar daha en başta kendini özel efektler açısından belli etmeye başlamaktadır. Özel efektlere ayıracak bir bütçesi olmayan Kunt Tulgar, galaksi ve yıldızları simgeleyen yılbaşı süslerini yakın çekimde kameraya alırken, bu görüntü eşliğinde Kripton'da yaşayan ileri uygarlığın bir mensubu olan Tayfun'un dünyaya gönderilme hikâyesini anlatır. Bu bölüm filmin ilk 48 saniyesini oluşturmaktadır. *Superman* filminde ise Marlon Brando'nun canlandığı Jor-El'in halkını Kripton'un patlama tehlikesine karşı uyarması, ancak halkının bunu dinlememesi sonucunda gezegenin kaçınılmaz sonu zamanının en iyi görsel efektleriyle anlatılmaktadır. Jor-El oğlu Kal-El'i kristalden yapılmış bir uzay aracıyla dünyaya göndererek ırklarının sonunun gelmemesini sağlamıştır. Kal-El'in dünyaya gelmesine kadar süren filmin bu kısmı, 48 saniyeye karşılık olarak 23 dakika sürmektedir. Yoldan geçerken kristalimsi bir meteorun içinde yere düşen Kal-El'i gören üvey ailesi onu evlatlık alırlar ve Clark ismini verirler. Ardından Clark'ın okul hayatından ufak bir kesite şahit oluruz. Arkadaşlarından yeteneğini gizleyen Clark, özel yeteneklerinin olduğunu farkındadır; lakin bunu babasının öleceği güne kadar tam anlamıyla fark edemez. Filmin 32. dakikasında babasını kaybe-

Süpermen Dönüyor ve Superman Filmlerinde Aile Sahneleri [Kaynak](#)

den Clark, aynı gece uyuyamaz ve ailesinin ondan sakladığı, uzay gemisinden arta kalan tek madde olan bir Kriptonit kristalini çiftliklerinin ahırında keşfeder. Bu keşfinden sonra da uyuyamaz ve ertesi gün annesine gitmesi gerektiğini söyledikten sonraki süreçte gazetecilik hayatı başlar. *Süpermen Dönüyor* filminde ise olaylar oldukça farklıdır. Yeni mezun Tayfun eve girer ve annesinin pişirdiği yemeğin kokusunu içine çektikten sonra “Oh, ellerine sağlık anneciğim.” diyerek rahatsız olduğu için o gün işten izin almış olan babasının yanına gider. Babası, onu annesiyle beraber bir uzay gemisinin enkazında bulduklarını anlatırlar. Ardından dantelli bir örtüye sarılmış olan Kripton taşı Tayfun’a verirler. Taşı alıp içeriye giden Tayfun, taşın ona babasının sesiyle fısıldadığını duyar ve gitmesi gerektiğini anlar. Annesi ona yolluğunu hazırladıktan sonra evi terk eder. Türk uyarlaması görüldüğü gibi ailesine karşı mesafeli bir Clark’ı sıcak, aile dostu bir Tayfun’a çevirmiştir. Annesinin verdiği yolluk ve evin mütevazı bir köy evi oluşu da filmin başında Süpermen Tayfun’u Türk izleyiciye ısındırmaya, içimizden birisi olduğu imajını vermeye çalışmaktadır. Köy evinin mekân olarak tercih edilmesinin bir nedeni de daha çok ekonomik imkanların kısıtlı olmasıyla alakalıdır.

Filmlerde Kriptonit Taşı'nın Gösterimi

[Kaynak](#)

Filmin ikinci kısmında Clark, Fortress of Solitude'a (Yalnızlık Kalesi) doğru hareket eder. Alaska-Kuzey Kutbu civarında bulunan bir göle vardığında gölün ortasına yanında getirdiği Kriptonit'i fırlatır. Bundan sonra patlama ve yer sarsma efektleriyle kale yavaş yavaş yükselir ve gökyüzünü kaplar. Buradan içeriye girdiğinde babasının holografik yansımasıyla karşılaşır. Jor-El Clark'a onun babası olduğunu ve ona istediğini sorabileceğini söyler; burada Clark gerçek isminin Kal-El olduğunu öğrenir. Soruları üzerine babası oğluna Kripton gezegeninin felaketli sonundan, ırkından ve ırkının bildiği galaktik ve fiziksel birçok konudan bahseder. Konuşmasını oğluna dünyanın işlerine asla karışamayacağını söyleyerek ciddi bir uyarıyla bitirir. Bu konuşmadan sonra Clark, Superman kostümü ile kaleden uçarak çıkar. Filmin Türk versiyonunda ise bu sahne için bir mağara kullanılmıştır. Gerçek babası önce onunla konuşmaya başlar, sonrasında taşı ileriye doğru fırlatmasını emreder. Taşı fırlattıktan sonra ufak bir patlamayla gerçek babası belirir. İsmi söylemeden oğluna Tayfun diye seslenir ve konuşmaya başlar. Tayfun'a maziden geldiğini ve ona Süpermenlerin sonuncusu olduğunu söyler. Oğlunda "*Hazreti Süleyman'ın zekâsı, Herkül'ün kuvveti, Atlas'ın tahammülü, Zeus'un selameti, Aşil'in cesareti, Merkür'ün sürati*"nin olduğu söyledikten sonra onu bunları kötü yolda kullanırsa Kripton'un bütün lanetinin onun başına yağacağı konusunda uyarır ve maziye geri döner. Ardından Süpermen kostümüyle Tayfun, orijinal Superman müziği eşliğinde mağaradan çıkar. Buradan sonra *Süpermen Dönüyor*'un 12. dakikası, *Superman*'in ise 48. dakikasında kahramanlarımızın ilk defa uçtuğunu görürüz. Tayfun arka planda İstanbul'un havadan çekilmiş görüntülerinin önünde uçarken, Clark seyirciyi çok daha inandıracak efektlerle uçmaktadır. Kal-El'in (Clark) soyunu keşfetme macerası çok daha fazla bilimkurgusal öğeler içerirken, Tayfun'un keşfi mitolojik hikâyeye özelliklerini barındırmaktadır. Clark, Kripton'daki öz annesi ve babasının ona verdiği ismin Kal-El olduğunu keşfederken, anlaşılan o ki Tayfun'un Kripton gezegeninde de ismi Tayfun'dur ve hiç isim verilmemiştir.

Bu kısımdan sonra senaryonun paralelliği açısından iki film birbirinden ayrılırlar. Sadece paralellik açısından da değil; olaylar temel olarak benzer nitelikler taşısa da uygulamaya konuş biçimiyle tamamen farklıdır. Buna ilk olarak Superman ve Alev/Lois'in aşklarının başladığı kısmı olarak betimleyebileceğimiz kaza/kaçırılma sekansı örnek olarak verilebilir. Orijinal *Superman* filminde bu kısım, haber yapmak üzere gazete binasının üzerine çıkan Lois'in helikoptere bindikten sonra halatların helikoptere takılmasıyla ve Superman'in onu kurtarmasıyla sonuçlanır. Burada ne Lex Luthor ne de başka bir kötü adamın sahneye çıktığı görülür. Buna karşılık olarak *Süpermen Dönüyor* filminde ise Ekrem'in Prof. Çetinel'in kızı Alev'in ona Kripton taşı-

nın formüllerini götürdüğünü öğrendikten sonra formülleri çalabilmek için Alev'i kaçırmaması olarak vuku bulur. Bu sekans ilginç bir şekilde filmin o ana kadar hikâye anlatıcılığındaki yüksek temposundan sonra beklenmeyecek kadar uzun bir dövüş sahnelerini beraberinde getirir. Bu durumu, dönemin Yeşilçam sinemasını anlatan Memduh Ün "Aksiyon filmleri için en az altı dövüş sahnesi isterlerdi." ifadesiyle açıklamaktadır (Kaya, 2014). Bu filmde de ne tesadüf ki toplamda altı dövüş sahnesi bulunmaktadır. İki filmde de sekansın sonunda Alev/Lois, Clark/Tayfun'a aşık olmaktadır. Bunun haricinde Lois ve Clark'ın romantik randevusu, aralara sıkıştırılan hırsız yakalama sahneleri ve filmin sonunda Lois'in ölmesinin ardından *Superman*'in dünyanın çevresinde inanılmaz hızlarda dönerek zamanı geriye alması sonucunda Lois'i kurtarması sekansları *Süpermen Dönüyor* filminde işlenmemiştir. Buna karşılık olarak film, Ekrem'in Kriptoniti elde etme ve Tayfun'un bunları *Süpermen* kimliğiyle önleme çabalarıyla geçmiştir. Film Tayfun'un Ekrem'i Türk polisine teslim etmesiyle sonuçlanır. Bu sonuç orijinal filmle benzerlik gösterir. Buna göre *Superman*'in Lex Luthor ve Otis'i yakalarından tutup uçurarak hapishaneye götürmesiyle film bitmektedir.

4.2 Superman ve Antagonist (Kötü Adam) Karakterlerinin Analizi

Süpermen Dönüyor filminde Tayfun karakterini oynayan aktör, Tayfun Demir, utangaç ve korkak olduğu için film boyunca bütün dövüş sahnelerinde dövüşlere göğüs kabartarak ve yavaş yavaş ilerlemektedir.³ Bir yumrukla bütün kötü adamları dize getirmekte, önceden bahsettiğimiz 1960'ların çok güçlü Superman'ine benzemektedir. Dönemin gereklilikleri olan belli bir dövüş kotasını gerçekleştirme zorunluluğu da buna yol açmış olmalıdır. Öldürmekten ve yaralamaktan çekinmeyişi, filmin 45. dakikasında bulunan tarihi köprüde savaşırken düşmanının köprüden düşmesine hiçbir tepki vermesi buna örnek olarak gösterilebilir. Buna karşılık Amerikan Superman'i oldukça pasifist, öldürme eğilimleri olmayan bir karakter olarak resmedilmiştir. Bu açılarından 1950'lerin savaş sonrası çocuklara öğretmenlik görevi yapan ve düşmanlarıyla oldukça barışçıl şekilde savaşan Superman'e benzemektedir (Misiroglu ve Roach, 2004: 539). Buna hem denizde gemiyle kaçakçılık yapan düşmanlarına hiç dokunmadan gemiyi olduğu gibi almasını hem de bir gökdelene tırmanan hırsız ensesinden yakaladıktan sonra uçmak suretiyle polise teslim etmesini örnek gösterebiliriz. Superman, film boyunca dövüşmekten ziyade düşmanlarını hareket edemez hâle getirme ve polise teslim etme usulüyle adaleti gerçekleştirmektedir. Tayfun ve Clark'ın ortak noktası son yargılama işini polise devretmeleridir. Clark ve Tayfun oldukça

3. <https://physicalimpossibility.com/2010/12/01/movie-rip-offs-a-users-guide-turkish-superman/> Erişim Tarihi: 27.01.2019

*Süpermen Dönüyor ve Superman Filmlerinde Kötü Adamlar:
Ekrem ve Lex Luthor* [Kaynak](#)

utangaç, çalışkan ve patronun (gazetenin sahibi) sevebileceği karakterlere sahiplerdir. İkisi de işlerini kolaylaştırması için süper güçlerini kullanmaktan çekinmezler. Lois/Alev'in Clark/Tayfun'a karşı gelişen sevgisinin ele alınışı neredeyse aynıdır. Superman karakterine karşı aşkları Superman'ın onları kurtarması ve kahramanlığından kaynaklanmıştır, Superman'ın alter egosu olan Tayfun/Clark'ı ise arkadaşı olarak sevmektedir. İki filmin sonunda da bu ikisinin aynı kişi olduğunu anlayan Lois/Alev, Clark/Tayfun ile geri kalan hayatını geçirmek istediğini belirtse de Tayfun'un orijinal filmde Clark'ın yaptığı şekilde bu isteği reddettiğini görürüz. Zira Tayfun/Clark Kripton'a gitmek ve ailesinin izlerini aramak gayesini taşımaktadır.

Filmlerdeki kötü karakterlerden ise Prof. Çetinel'i anlatarak başlayabiliriz. Süpermen Dönüyor filminde Prof. Çetinel ve takımı Kripton taşını keşfeder ve bunun yedi ışık yılı önce parçalanmış Kripton adlı gezegenden geldiğini açıklarlar. Bu taşın atomdan sonra en büyük keşif olduğu duyurulmuştur. Bu haberi televizyondan duyan kötü adamımız Ekrem, Prof. Çetinel'in liderliğinde bilim adamları topluluğunun üyesidir ve yeni keşfedilen Kripton taşıyla çok ilgilenir. Ekrem'e göre bu yeni bulunan taş, kendi icat ettiği makineye konur ve lensin odağına herhangi bir metal yerleştirilirse bu makineden çıkan ışınlar o metale değer değmez altın hâlini alır; kendisi de bu zenginliğin peşindedir. Bunu elde edebilmek için adamı Haydar'a taşın formülünü veya kendisini bulmasını emreder. Film boyunca birçok kez Ekrem karakterine geri döneriz, kendisi oldukça ciddi ve hedefine ulaşabilmek için Prof. Çetinel'in kızı Alev'i öldürmeyi bile göze alabilecek kadar gözünü kan bürümüş

bir karakterdir. Düşmanlarından kurtulmak için oldukça cani sayılabilecek yöntemler seçmekte, onları yeryüzünden silmekte tereddüt etmeyecek bir kişiliktir.

Diğer yandan antagonizmin *Superman* filmindeki karşılığı olan Lex Luthor, çok daha renkli bir kişiliğe sahiptir. Bir metro istasyonunun tüneline yaşayan Luthor, yer altında olmasına rağmen yüksek tavanlı ve geniş, ferah bir evde yaşamakta, yerden tavana kadar uzanan büyük kütüphanesi Luthor'un entelektüel karakterini vurgulamaktadır. Luthor, Amerikan Deniz Kuvvetlerinin yakında bir nükleer test yapacağını ve 500 megatonluk füzelerin açık bir şekilde taşınacağını öğrendiğinde planını ortaya koyar: bu füzeleri sabote edecek, hedef olarak San Andreas fayına gönderecek ve bu füzeler Batı kıyısını tamamen yok ettikten sonra, önceki yıllarda çok ucuz fiyata satın aldığı San Andreas fayının doğusundaki çöller yeni kıyı olacak ve bu toprakları insanlara satarak inanılmaz paralar kazanacaktır. Fark edildiği üzere burada Kripton'un şimdilik hiçbir rolü yoktur. Tıpkı bir antagonist gibi kendi hâlinde kötü planlar yapmakta ve para kazanmaya çalışmaktadır. Luthor, Kripton taşını Clark'ın Kriptona karşı zaafından faydalanarak onu etkisiz hâle getirmek ve planlarına engel olmak için kullanmaktadır. *Süpermen Dönüyor* filminde ise Kripton'un işlevi hem Ekrem'in icadı olan makineyle metali altına çevirmek hem de Tayfun'u aynı Clark'ta olduğu gibi etkisiz hâle getirmektir; ama filmde anlaşıldığı üzere Ekrem taşın bu özelliğini kullanırken böyle bir özelliğinin olduğunun farkında değildir. Ancak Luthor, onlarca kitap karıştırmış ve böyle bir çözüm bulmuştur. Bunun yanı sıra Ekrem'in yardımcısı Haydar, karakter derinliğinden yoksun Yeşilçam figüranıyken, Luthor'un sağ kolu Otis ve sevgilisi olduğu anlaşılan Eve Teschmacher oldukça renkli karakterlerdir. Filmde Luthor'un ve yoldaşlarının olduğu sahnelerde motivasyonları ne kadar kötü olursa olsun espri yapmaları (Luthor'un keli açığa çıkar, Otis havuzda ıslanır ve utanır vs.) bu sekanslarda giren eğlenceli müziklerle filmdeki ciddi havayı dengelemekte, seyirci antagonisti çok da ciddiye alamamaktadır.

5. Sonuç

Bu makalede Superman ve onun uyarlaması olan *Süpermen Dönüyor* filminin farklılıkları senaryo ve karakter analizleri aracılığıyla dile getirilmeye çalışılmıştır. Bunu yaparken dünyanın o zaman içinde bulunduğu ekonomik, sosyolojik ve politik ortam göz önüne alınmıştır. Bunların sonucunda orijinal Superman pasifist, sakin karakterli bir yapıya sahipken, Türk Süpermen'in ise o dönemin endüstrisi ve halkın talebine bağlı olarak bolca dövüşen, birisini öldürmekten çekinmeyen bir karakter olarak resmedilmiştir. Bunların

yanı sıra orijinal kötü adam ve yoldaşları komedi ile renklendirilmişken Türk uyarlamasının kötü adamı ve tetikçisi mafyavari davranışları olan, tamamıyla kötü insanlar olarak sergilenmiştir. Senaryo bağlamında ise orijinal filmde Superman karakteri sağlam temeller üzerine kurulurken, Türk uyarlamasında bunun üzerinde fazla durulmamış, yerine aksiyon tercih edilmiştir. Son olarak denilebilir ki, *Süpermen Dönüyor* filmi ilhamını Superman'den almış olsa da içerik olarak Türk seyircisine çok daha farklı bir seyir sunmuştur.

KAYNAKÇA

Ertem, B. (2009). *Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı. Balıkesir Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(21), 377-397.*

Mann, K. (2004). "You're Next": Postwar Hegemony Besieged in Invasion of the Body Snatchers. *Cinema Journal, 44(1), 49-68.*

Misiroglu, G. ve Roach, D. A. (ed.) (2004). *The Superhero Book. Detroit: Visible Ink.*

Monaco, J. (2002). *Bir Film Nasıl Okunur? (Ertan Yılmaz Çev.). İstanbul: Oğlak Bilimsel Kitaplar.*

Özdemir, H. (2002) *Siyasal Tarih (1960-1980), İstanbul: Cem Yayınevi.*

Ryan M. ve Kellner D. (1997). *Politik Kamera, Çağdaş Hollywood Sinemasının İdeolojisi ve Politikası, (Elif Özsayar, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.*

Film Kaynakları

Dovemead Limited, Richard Donner, Siegel, J., Shuster J. Ve Puzo, M. (1978). *Superman [Film]. ABD: Warner Bros, vd.*

Edward L. Alperson Productions, William Cameron Menzies, Blake, R. (1953) *Invaders from Mars [Film]. ABD: Twentieth Century Fox, vd.*

Kunt Film, Kunt Tulgar, (1979). *Süpermen Dönüyor [Film] Türkiye: Onar Film.*

Walter Wanger Productions, Don Siegel, Mainwaring, D., Finney, J. (1956) *Invasion of the Body Snatchers [Film]. ABD: Allied Artists Pictures, vd.*

ZDF vd., Kaya, C. (2014). *Remake, Remix, Rip-Off: About Copy Culture & Turkish Pop Cinema [Belgesel]. Almanya: Drop-Out Cinema.*

İnternet kaynakları

<https://www.academia.edu/33769860/Meraklisina1950ler.pdf>

Erişim Tarihi: 27.01.2019

<https://archive.org/details/Superman1978> Erişim Tarihi: 02.08.2019

<http://www.beyazperde.com/filmler/film-227797/fotolar/detay/?cmedia-file=21087804> Erişim Tarihi: 02.08.2019

https://dc.fandom.com/wiki/Action_Comics_Vol_1_141

Erişim Tarihi: 02.08.2019

<https://www.imdb.com/title/tt0053291/> Erişim Tarihi:02.08.2019

<https://physicalimpossibility.com/2010/12/01/movie-rip-offs-a-users-guide-turkish-superman/> Erişim Tarihi: 27.01.2019

<https://thebulletin.org/2015/07/the-start-of-the-nuclear-age/>

Erişim Tarihi: 12.08.2019

https://www.youtube.com/results?search_query=s%C3%BCpermen+d%C3%B6n%C3%BCy%C3%BCyor Erişim Tarihi: 02.08.2019

İŞGAL V

Yazar: Drake Wolfgang

Eğitimin 1. Dünya Ayı

“Neyi?”

Diye sormuştu ancak sebebini kendisi de biliyordu. Aşağıda yaşanan olaylar yüzünden kadın kendisini çağırmış ve bu durumu konuşmak istemişti. Onun da anlatacak pek bir şeyi yoktu.

“Aşağıda yaptığın şeyi. Silahı çözen uzun sürmedi. Karakteristik özelliklerden bahsettiğim an bir şeyler anladığınızı biliyordum fakat bu kadar hızlı olacağını düşünmemiştim.”

Kadının tuzağına düşmüş ve o söyleyene kadar gerçek “zeki” olarak kendisini görmüştü.

“Beni bilerek aşağı yolladın ve silahı kullanmam için çabaladın değil mi? Aslında beni herhangi bir şekilde eğitmeye çalışmıyorsun.”

Halbeili kadın, insan formunda gülümseyerek kollarını bağladı.

“Evet ama şimdilik. Eğer silahı başka amaçlar için kullanmaya çalışsaydın, o zaman eğitim ile hatta seninle işim tamamen biterdi. O silahı kullanma tarzın, seni bana anlatmaya yetti.”

O da gülümseyip kadına doğru eğildi. Yüzleri birbirine değecek kadar yakınlaşmıştı. Kadının bileğine doğru yavaşça bir hamle yapıp cihazı kapattı ve onu gerçek formuna soktu. Bunu yaparken onun yüzüne bakmaya devam ediyordu. Halbeili kadın gerçek formuna geçtiği sırada şaşkın bir ifade içerisindeydi ancak bu durum saniyeler içerisinde gülümsemeye dönüştü. Halbeili ırkını tam olarak tanımasa da bu gülüşün “masumca” olduğunu hissediyordu. Ona cevap vermek için biraz daha yaklaştı.

“Silahla yapabileceğim en büyük saldırıyı yapmak yerine bana verilen amaç uğruna kullanmaya çalıştım çünkü değil mi? Dik kafalı bir insan olmak yerine, görev adamı olduğumu kanıtladım.”

Halbeili kadın kendisini onayladığını belli etmek için kafasını salladı. O da kadının bu tavrına karşılık, tebessüm ederek geriye çekildi.

“Silahın gücünü anlamıştın. Bana ya da istasyona karşı kullanmadın. Kaçmaya çalışmadın. Elinde özgür olabileceğin onca imkan varken hepsini geri çevirip, sana verdiğim basit bir koşu ve hedefleme görevini tamamladın. Aklıma takılan tek bir şey var.”

Kadının sözünü kesip, elini kaldırdı.

“Alttaki namlu silahın mermi yuvasına bağlı değildi. Üstteki namluya küçük bir destekle duruyordu. Ne işe yaradığını bilmiyorum. Zaten sen de bilmiyorsun. Aklına takılan buydu. Böyle bir atışı nasıl yaptığımı bilmiyorsun ve bunu merak ediyorsun.”

Halbeili kadın tekrar kafasını sallamak ile yetindi. O da konuşmasına devam etti.

“Ben biliyorum.”

Kadının yüzünde aniden şaşkınlık içeren bir ifade belirdi ve ona oldukça meraklı bir şekilde bakmaya başladı.

“Nasıl?”

Belindeki silahı çıkartıp kadına doğru uzattı. Halbeili kadın silahı uzun uzadıya inceledi fakat onlarca kez görmüş olduğu silahta farklı bir şey bulamadı.

“Anlamıyorum.”

“Biliyorum. Zamanı gelince nasıl olduğunu anlatacağım. Ben senin için olduğum kadar, sen de benim için bir deneysin. Birbirimizi tanımamız lazım.”

Halbeili kadın yerinden kalkarak ona doğru yaklaştı ve gözlerinin içine baktı.

“Bekliyor olacağım.”

Kadına arkasını dönüp çıkış kapısına doğru ilerlerken, kadının sesini tekrardan duydu.

“Sorularının cevabını almadan ölmeyeceksin biliyorum. Bunun için direniyorsun. Ben ise bana verdiğin soruların cevaplarını almadan ölmene izin vermeyeceğim!”

Yürümesine devam etti. Alt kata, eğitim bölümüne inerken kadının duymayacağı bir tonda;

“Beklentim de bu!” dedi.

İkinci Sefer – Eğitimden 1 Dünya Yılı Sonrası

“Styrax. Bir dünyalı için oldukça saçma bir isim.”

Gözleri ışığa ve içinde bulunduğu tanka alışmıştı. Çevresini daha iyi görebiliyordu. Hizmetçileri, eğlence için etrafta koşuşturan farklı türde uzaylıları ve kendisi ile konuşmaya çalışan yaratığı... Hepsinin de tek bir ortak noktası vardı; kendisine bir pislikmiş gibi bakıyorlardı ama bir yandan da korktuklarını görebiliyordu. İnsanları tanımadıkları belli oluyordu. Bunu kullanmayı düşünüyordu.

“Kaç tane dünyalı tanıdığını merak ediyorum. Beni bir tankın içerisine hapsetmişsin. Su dolu bir tankın içine. Bunu niçin yaptığını merak ediyorum. Ayrıca etrafım cam ve metal ile kapalı. Bu da düşündürücü.”

“Amacım...”

“Amacın değil! Hareketlerin benim için önemli. Beni ya da ırkımı tanımıyorsun. Suyun içerisinde ne olacağını bekliyordun? Öleceğimi mi? Ya da oksijen verdiğin zaman ne olacaktı? Oksijeni kesmemen için sana mı yalvaracaktım? Metal ve cam duvarlara ne demeli peki? Saldırmamdan mı korkuyorsun? Üzgünüm fakat benim ırkımı tanımıyorsun.”

“Köleden bir farkınız yok artık! Halbeiler sizin sahibiniz! Xeana’lar ne ise, siz de osunuz. Sen bir eğlence aracısın. O yüzden oradasın! Kendini bu kadar önemeseme!”

Styrax bir anda ileri atılıp ellerini önünde hızla birleştirdi ve ellerini şaklattı. Buna *“pat!”* diye bir ses de ekledi. Restoran içerisindeki evcil yaratıklar dâhil herkes bir anda buz kesti. Bazıları savunma durumuna geçmişti bile. Styrax gülümseyip düzeldi ve önündeki yaratığa bakmaya devam etti.

“Sanırım haklı olduğumu kanıtlamış oldum. Değil mi Beloh? Yapabileceklerimi bilmiyorsun. Bizi tanımıyorsun. Beni serbest bırakmanı tavsiye ediyorum.”

Beloh çevresindekilerin kendisine bakışından otoritesinin sarsılmak üzere olduğunu hissetmişti ve egosunun da onda yarattığı güç ile hızlıca ayağa kalkıp tanka yaklaştı ve küçük kollarından birini cam duvara vurup,

Styrax ile göz göze geldi. Hızla nefes alıp veriyordu ve konuşurken tükürükler saçıyordu.

“Serbest mi? Pis insan! Burada ölüşünü izleyeceğim! Buradan çıkmak için yalvarışlarını dinleyeceğim! Sırf zevkine seni Evren Ordusu’na vereceğim!”

Styrax onun sözlerini büyük bir ciddiyet ile dinledikten sonra yaratığa bakmaya devam etti. Beloh derin ve hızlı nefesler alıp veriyordu. Tükürüklerini ise cam yüzeye saçıyordu. Ancak onun dikkat ettiği şey bunlardan çok Beloh’un yanına gelmeden önce kalkmış olduğu masaydı. Masanın üzerinde kendi silahı duruyordu. Gülümsemek ile yetindi.

“Korkuyor musun pis dünyalı? Yüzüme bak! Ne oldu?! Bakamıyor musun?”

Beloh onun kendisine değil de masaya baktığını görünce şaşırıp kafasını yavaşça arkasına çevirdi.

“Ona mı bakıyorsun? Silahına mı? Meşhur Ko-Tush’un silahına mı?”

Styrax’ın gülümsediğini görünce yeniden sinirlenen Beloh, cam yüzeye bir yumruk daha attı. Ancak bu yumruk şiddetin değil, mutluluğun göstergesiydi.

“Onu alamayacaksın seni zavallı! Bu silahı nasıl ele geçirdin bilmiyorum ama artık benim o! Ondan bir servet kazanacağım! Vunganlar o silah için gezegenlerinden bile vazgeçerler!”

Styrax gülümsemesini sürdürüp cam yüzeye yaklaştı.

“Beni serbest bırakmıyorsun yani. Bunu mu anlamalıyım?”

Beloh bu sözlerin ardından kollarını kaldırıp arkasını döndü ve diğer konuklara doğru konuşmaya başladı.

“Görüyorsunuz değil mi? İnsan ırkının zekası işte bu kadar! Hâlâ özgürlükten bahsediyor!”

Styrax birkaç adım geri çekilip, sağ kolunu yana doğru kaldırdı ve avuç içini cam yüzeyin dışına doğru tuttu.

“Seni uyarmıştım!”

Styrax’ın sağ elinin altındaki derilerden çıkan mavi küçük noktaların bir bütün hâlini alması, silahı yerinden oynatıp cam yüzeyi parçalayarak el-

leri ile buluşturması ve silahın ateş alıp Beloh'un kafasının arkasında bir delik açması sadece bir saniye sürmüştü. Beloh'un yüzünde mutlu bir ifade, müşterilerin suratlarında ise Beloh'un kanı ile birlikte korku vardı. Styrax silahı müşterilere doğru çevirdi.

“Sırayla mı gideyim? Başka ölmek isteyen var mı?”

Styrax'ın konuşması biter bitmez kendilerine gelen müşteriler kaçışmaya başladılar.

“Savaşmak isteyenleri görmek ne kadar da güzel!”

Tankın içinden koşarak dışarıya fırladı. Beloh'un düşmekte olan vücuduna sarılıp kendisini ona dayadı ve kendini korumaya aldı.

“Bakalım kalkan olarak işe yarayacak mısınız?”

Restoranın güvenlik güçleri kendisine rastgele ateş açmaya başlamıştı. Ondan çok Beloh'un cansız bedeni bu saldırılara maruz kalıyordu. O ise ateş edeceği doğru açı ve zamanı bekliyordu. Ancak konuşmasını da sürdürüyordu.

“Uzaylı silahlarının en kötü tarafı ne biliyor musunuz?”

Karşı tarafın kendisine yaptığı saldırı haricinde bir cevap gelmemişti. Birkaç saniye daha bekledi fakat güvenlik güçlerinin konuşmaya niyeti yoktu. O da dayanamayıp Beloh'un cesedini fırlatıp attı ve ilk gördüğü düşmanına nişan aldı.

“Cephaneniz hiç bitmiyor!”

Silahının tetiğine asıldığı anda namludan çıkan yeşilimsi ışık, ilk önce nişan aldığı güvenliğe isabet etmiş daha sonra onun vücudunu parçalayıp silahının namlusuna geri dönmüştü. Styrax silahını elinde tıpkı bir kovboy edası ile çevirdikten sonra silahını tekrar ateşledi ve diğerlerini de bu şekilde etkisiz hâle getirdi. Çatışmanın ardından önündeki cesetlere doğru baktı.

“Beni serbest bırakmanızı tavsiye etmiştim.”

Ancak serbest kalmasının rahatlığı ve mutluluğu uzun sürmemişti. Cesetlerden bazıları birbirlerine yaklaşmaya ve kıyafetlerinin olmadığı çıplak bölgelerden elektrikler çıkararak birbirleri ile etkileşime girmeye başladılar.

“Öldükten sonra birleşiyorlar mı yoksa?”

Diye düşündü Styrax. Fakat düşündüğü gibi olmamıştı. Elektriksel et-

kileşimler giderek daha da yoğunlaştı ve bütün cesetleri etrafına toplayarak bir daire oluşturdu. En sonunda dairenin ortasında mavi ışıklar saçan bir elektrik topu meydana geldi. Styrax ne olduğunu anlamaya çalışarak ışıklar saçan elektrik topuna bakmayı denedi. Tam bu sırada top kendi vücuduna benzeyen bir forma girdi.

“Bu da ne?”

Diye sorduğu an, karşısındaki elektrik topu da aynı şeyi yüksek sesle sormuştu.

“Sen de nesen?”

“Sen de nesen?”

Styrax ne olduğunu anlamamıştı. Kendi vücut hatlarına sahip bu garip enerji yüklü varlık da onun hareketlerini taklit ediyordu. Styrax ona yaklaşıncaya, o da yaklaştı. O konuşunca, kendisini tekrar etti.

“Ne oluyor lan?”

“Ne oluyor lan?”

Enerjiden beklenmedik bir hareket gelmişti. “Lan” dediği anda kendisinin yaptığı hareket yerine kafasını sağ tarafa doğru yatırmıştı.

“Lan? Lan nedir?”

Styrax gülümseyerek ona doğru bir adım attı. Enerji onun yaptığı hareketleri artık yapmamaya başlamıştı.

“Demek kendine ait bir bilincin var. Beni tanımak için mi taklit ediyordun?”

Enerji onu dinlemiyormuş gibi aynı şeyi soruyordu.

“Lan nedir?”

Styrax gülümseyerek ellerini kavuşturdu.

“Geldiğim yerde hitap şekli gibi bir şeydir bu. Anlaman biraz zor.”

Enerji kafasını birkaç kere sağ ve sol tarafa yatırarak Styrax’a baktı. En sonunda onunla göz göze geldi.

“Bir dünyalıdan yeni bir şey öğreneceğimi düşünmemiştim. Peki. Şimdi ölebilirsin.”

Enerji tek elini kaldırdı ve parmaklarını şıklattı. Styraş'ın gözlerinin içerisinden mavi bir enerji çıkmaya başladı. Ellerini gözlerine götürerek kapatmaya çalıştı ancak ışıklar parmaklarının arasından çıkmaya devam etti. Styraş ne olduğunu anlamaya çalıştığı sırada bir elektrik cızırtısı duydu ve saniyeler içerisinde küle dönüştü.

İkinci Sefer Sırasında – Aynı Saatler - Çöl Kutbu Gezegeni

“Bir şey bulamadın mı? Kaç zamandır buradayız. Sıkıldım artık!”

Yelesini düzelterip, gözlüklerini yukarı kaldırdı ve arkasını dönerek aslan benzeyen kadına baktı.

“Uzun zamandır bu lanet olasıca şeyi arıyoruz biliyorsun. Biraz sabır!”

Kadın pençesindeki tozları silkeleyerek konuşmasına devam etti.

“Altı üstü bir frekans! Küçük bir dalgalanma! Bunun yüzünden üç tane galaksi dolaştık.”

Kadının konuşmasından konsatre olamıyordu. Cihaza bakamıyor, düşüneceği şeyleri bile unutuyordu. Gözlerini kapatıp, sivri dişlerinin olduğu büyük ağzını açtı ve derin bir nefes aldı.

“Bu çöl beni öldürmezse sen öldüreceksin kadın. Bekle dedim. Lütfen.”

Kadın dalgalanan yelesini de düzelterek kafasını sağa sola salladı ve çantasından çıkarttığı yemişleri yemeye başladı.

“Sen bilirsin Bae. Karnım doyduğu sürece sıkıntı yok.”

İyice sinirlenen adam, cihazı belindeki yere soktu ve geri dönerek kadına pençesini uzattı.

“Birincisi adım Baedhis. Kısaltma kullanma! İkincisi buraya gelmek, benim fikrim kadar senin de fikrindi. Üçüncüsü artık yeme be kadın! Kredimizin çoğu senin bu yiyeceklerine gidiyor. Son olarak beni rahat bırak.”

Kadın onun konuşma şeklini taklit ederek yemesine devam etti. Baedhis ise geri dönüp önündeki uçsuz bucaksız çöle doğru baktı. Cihazını çıkarıp taramasına devam etti.

“En son buradaydın seni pislik. Nereye gittin? Hadi! Hadi!”

Baedhis araştırmasını yaparken, küçük bir taş yuvarlanma sesi duydu. Buna yılan görünüşlü birkaç yaratığın sesi de eklendi.

“Neyi arıyorsan biz de yardım edebiliriz. Biliyorsun Bae.”

Baedhis kafasını kaldırmadı ve cihazını kapatmakla yetindi. Kısık bir ses ile kadını ve kendisini uyarmaya çalıştı.

“Demacalar!”

Yılanımsı yaratıklar, uzun boyları ve gelişmemiş uzuvları ile onlara yaklaştı. Toplam üç kişilerdi ve baştan aşağı cephaneye ile donanmışlardı. Baedhis ile konuşanın kafasında boynuz benzer iki tane sivri demir vardı. Kafasına saplıydı ve onun yer-yön algılamasını sağlıyordu. Baedhis’e her yaklaşmasında bu demirler titreşiyordu. Diğerleri ise onun haricinde geniş gözlü ve küçük ağızlıydı. Hepsinin derisi mor renkteydi ve silahlarını kuyrukları ile tutuyorlardı.

Baedhis kafasını kaldırıp onlara doğru baktı ve gülümsedi.

“Seema-ka. Seni ve arkadaşlarını burada görmeyi beklemiyordum. Demacaların burada ne işi var diye sormaya korkuyorum.”

“O cihazın ödemesini halen yapmadığın için olabilir mi Baedhis?”

Kadın ağzındaki yemişi bitirince konuşmaya çalıştı ancak Baedhis onu susturdu.

“Ücretini ödedim Seema-ka. Beni dolandırmaya çalışmayın.”

Seema-ka adlı yılan yaratık artık gülümsemiyordu.

“Bir Demacayı sahtekarlık ile suçlamak... Kendi mezarını kazıyorsun.”

Baedhis gülümseyerek cihazı beline yerleştirdi. Kollarını birleştirerek Seema-ka’ya baktı. Onların görmeyeceği şekilde pençelerinin uzamasını sağladı ve beklemeye başladı.

“Bir Demacaya sahtekar denilmesi hoş karşılanmayabilir. Ancak bir Kravunu dolandırmaya çalışmak... Son göreceğin şeyin yüzüm olacağını kim bilebilirdi.”

Seema-ka başına gelecek şeyi anlamıştı ve hızlıca kuyruğunu kaldırıp silahını hazır pozisyona getirdi.

“Sizi ilkel yaratıklar!”

Ateş etmek üzereyken Baedhis hızla yere eğilip saldırı pozisyonuna geçti. Tek el ateş sesi duyuldu. Ancak bu atış Baedhis’in gerisinde bıraktığı

kumlara isabet etmişti. Baedhis, Seema-ka'nın önünde belirdi ve pençelerini onun boynuna geçirdi. Tek pençe darbesinde hayatını kaybeden yılan yere düştü. Diğerleri Baedhis'e saldıracakken arkalarında kadını buldular.

“Sevgilime nişan almak da ne demek?”

Sinirli bir şekilde gülümseyen kadın iki yılanın tam ortasında belirip, pençelerini onlara geçirdi. Boğazlarına darbe alan iki yaratık yere yığılıp kaldılar. Üçü de cansız yerde yatarken kadın onların üstlerini aramaya başladı. Baedhis ise cihazını çıkartıp aramasına devam etti. Bir yandan da söyleniyordu.

“O cihazın başımıza bela açacağını söylemiştim!”

“Belayı savuşturmak kolay. Özellikle bu Demacalar. Bizimle boy ölçüşemezler. Sen yanımdayken...”

Cümlesini bitirirken kadına dönüp bakacaktı ancak kadın, yaratıkların üzerinden çıkan yiyecekleri yemek ile meşguldü.

“Bazen beni mi yoksa yiyecekleri mi daha çok seviyorsun bilmiyorum.”

Kadın ağzı dolu hâlde konuşmaya çalışıyordu.

“Seni... Ama çantanda yiyecekler varken daha çok seviyorum.”

Baedhis'in kıkırdaması, cihazın biplemesi ile aynı anda olmuştu. Cihazdan çıkan sese ikisi de şaşkın bir hâlde bakakaldı. Kadın ağzındaki yutup, koşarak onun yanına geldi ve cihaza baktı.

“Nerede?”

Baedhis cihazın birkaç tuşuna basarak kalibrasyon yaptı ve sinyalin geldiği yeri öğrenmeye çalıştı.

“Sanırım... Cospor. Sinyal oradan geliyor.”

“Cospor? Gezgin gezegen? Beloh'un minik evi mi?”

“Evet.”

“Neden?”

“Bilmiyorum. Çok zamanımız yok. Transformatörleri çıkart.”

Kadın pençesini çantasına sokup dört adet cihaz çıkarttı. İkisinin ucunda iğneye benzeyen kısımlar bulunuyordu. Diğerleri ise silindir şeklinde

klipsli aygıtlardı. Kadın onları Baedhis'e uzattı.

"Tech-230'lar mı? Jol-300'ler mi?"

Baedhis gözlerini devirerek cihaza baktı.

"Işınlanma teknolojisinde bile şirketleşme var. Bundan nefret ediyorum."

Kadın iğnesizleri çantasına attı ve diğerlerinin ayarını yapıp, bir tanesini kendi vücuduna diğerini de hızlıca Baedhis'in boynuna sapladı. Baedhis acı hissi ile kükreyerek bütün kumların havaya kalkmasına sebep oldu.

"Kükreme bana! Ayrıca şu an şirketleşmeden konuşmanın sırası değil! Gidiyoruz!"

Baedhis elindeki cihazı beline yerleştirip, boynundaki iğneli aletin düğmesine bastı ve kadını kolları arasına aldı.

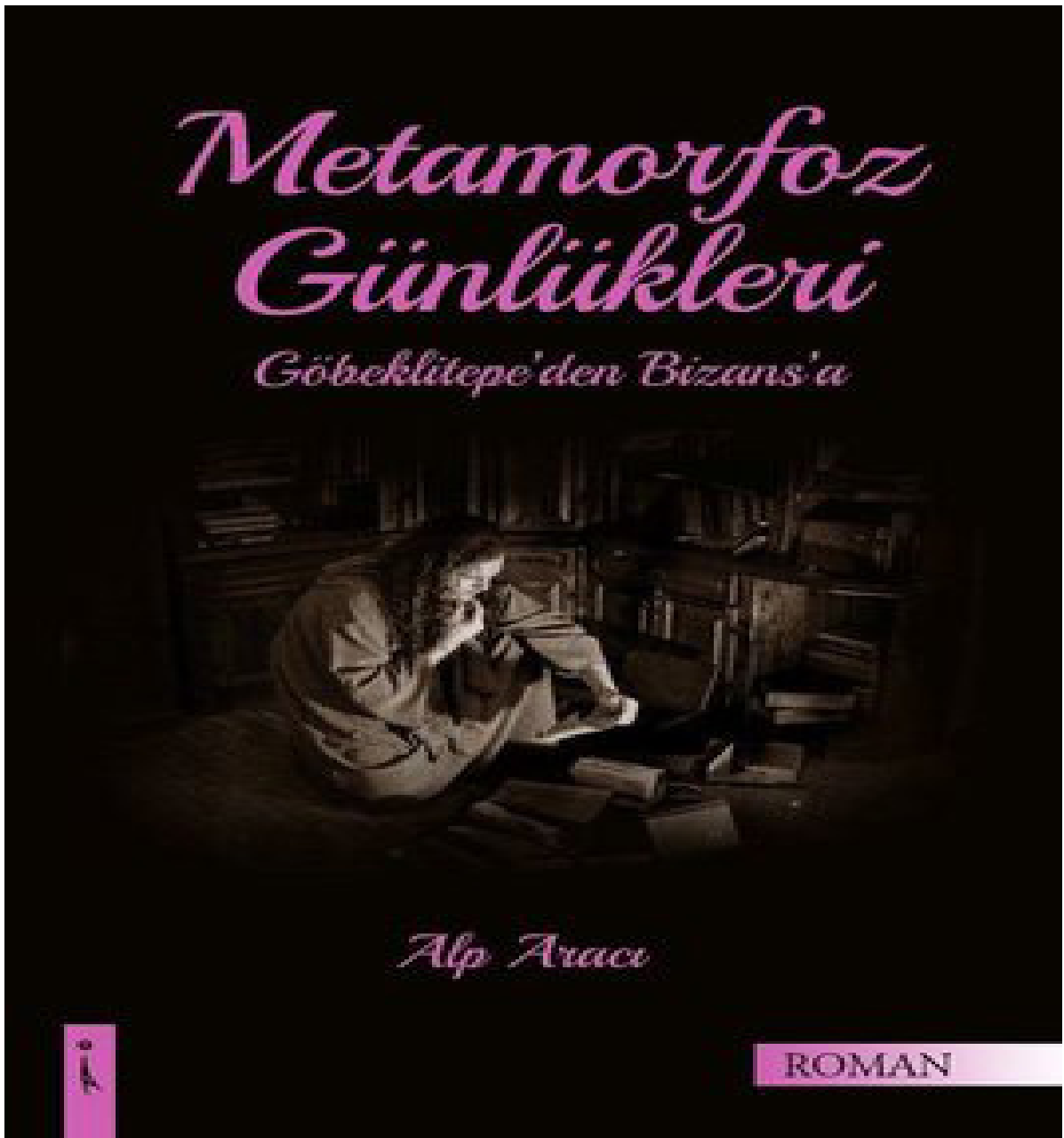
"Sıkı tutun. O şerefsizi geldiği yere geri göndereceğim!"

Büyük bir ışık hüzmeleri çıktı. Baedhis ve kadın ortadan kayboldu. Arkalarında kumlara gömülmekte olan üç ceset bırakmışlardı.

“METAMORFOZ GÜNLÜKLERİ” ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Yazar: Arman Tekin

Öncelikle hoş geldiniz

Bugün sizi burada ağırlamaktan son derece mutluyum.

Okuyucularımız için bir bilgilendirme yapalım. Alp Bey Gorgon Dergisi'nin ilk kurulduğu günden bu yana bizi çok yakından takip ediyor. Hatta kendisi gururla söylüyorum. Tam bir Gorgon!

Ancak yine günün size özel ilk varlık sor(g)usu geliyor. Alp Aracı Kimdir?

Öncelikle hoşbulduk. Gorgon Dergisi tarafından ağırlanmak benim için bir onur. Sorunuza gelince, kendimi bir öğrenci olarak gördüm ben. Şanslı, meraklı bir öğrenci. Annem ve babamın kökleri Balkanlar'a ve Girit'e uzanıyor. Tarihe meraklı bir babam vardı. İlk okumaya babasının tarih dergilerinden başlayan bir çocukluk benimkisi. Anne ise Girit geçmişini ve kültürünü sürekli günlük yaşamına yansıtan ve bunları dillendiren biri. İlkokul öğretmenim Semahat Ural sadece beni değil tüm sınıfı özgüven aşılama, sorup sorgulama ve bilgiye ulaşırken zevk alma konularında çok uygar ve özel bir yeteneği olan eğitimciydi. Bornova Anadolu Lisesi eğitim yöntemi ve arkadaş grubu ortamı gerek kişiliğimin gelişmesi, gerekse de merak etme ve derinliğine öğrenme disiplinini kazandırmış olmalı. Tıp eğitimi özellikle Ege Üniversitesi'nde ezberden daha çok analitik düşünme yolu ile öğrenmemizi sağladı. Bütün bunlar üst üste geldi. O yüzden şanslı diyorum.

2- Alp Bey tıp doktorusunuz. Daha açık bir ifadeyle aile hekimisiniz. Ancak bugün fantastik-kurgu olarak nitelendirebileceğimiz bir romanın yazarı olarak karşınıdasınız. Buna sizi iten ilk kıvılcım neydi? Ve tabii ki diğer etmenleri de merak ediyorum.

Tek bir etken olmadığını söyleyebilirim. Tıp çok somut ve güzel bir alan. Her detayı determinist bir yaklaşımla yorumlamak mümkün. Bununla ilgili bir çelişki yok. Bundan memnunum. Ancak belli bir süre sonra sanki sadece bununla bir ömrü geçirmenin yaşamı sadece bu "mekanik" yaklaşımla geçirmenin beni tam tatmin etmediğini fark ettiğimde kırılma noktası oluştu. Bütün günler güneşli ve bulutsuz olmasın. Bazı günler yarı karanlık pus içinde başlasın sislerle geceyi tamamlasın istedim. Her şey tak tak tak çok belirsiz olmasın. Bazı şeyler gizemli kalsın. Düşünceler karıştıkça üst bir aydınlık düzeyine ulaşılsın. İnanılmaz gerçek dışı şeyler olsun biraz. Yoksa yaşam çok sıkıcı ve tekrarlayıcı. Bunu en azından yazar olarak yapabilmeli kişi. Gerçeküstüçülük resime nasıl bir boyut getirdiyse, fantastik kurgu da bu ihtiyacı karşılıyor. Güney Amerika Edebiyatı yazarlarında bu ihtiyaç çok iyi karşıla-

nır örneğin. Kahramanlar gerçek dünya içinde dolanırken gerçeküstü bir lezzetin baharatları okuyucuyu sarıp sarmalar. O nedenle benim romanda prenses kahraman aniden yer çekimine karşı koyarak uçmaya başlıyor. Vahşi kuşlar konuşuyor. Sihirli gerçeklik tadı bu. Bunu başarabilerseniz en sıkıcı tarih bilgisini okuyucuya zevkle aktarabilirsiniz. Ülkemizde tarih eğitiminin en büyük sorunu öğrencilere tarih adı altında “savaş tarihi”ni mekanik bir biçimde anlatmaya çalışmaları. Kültür tarihi yok. Sanat tarihi yok. Olay ve kişilerin psikolojik alt yapısının analizi yok. Buna çözüm olarak tarih eğitimine birebir insanların konuştuğu iletişime girdiği kurgulamanın eklenmesinin gerektiğini düşünüyorum. Nitekim Metamorfoz Günlükleri’nde belli tarih kesitleri için bunu yaptım. Fantastik kurgu da bu işin tadı baharatı oldu.

3- Bildiğim kadarıyla kitap satışa çıktı. Okuyucusu bol olsun. Neler hissediyorsunuz?

Heyecanlı bir süreç. Kucağınıza aldığınız bir bebek. Çok okunsun, çok paylaşsın istiyorsunuz. Geri bildirim istiyorsunuz. Kitap tanıtımı ve reklamı kısıtlı bütçelerle zorlayıcı süreçler. Genel tanıtımla özellikle bu tür kitapların okuyucuya kavuşma şansı düşük. Ancak doğru kanalla doğru okuyucuya ulaşırsanız, ki “Gorgon Ailesi” kitabın profiline uygun kitle olarak gözükmüyor, yazar-kitap-okur üçgeni keyifli bir sinerji oluşturacaktır.

4- Kitabın kapağına baktığımda siyah üstüne koyu mor bir tasarım görüyorum. Üstelik içinde sizin de yer aldığınız bazı fotoğraflar mevcut. Kitabın geçtiği dönemi betimleyecek tarzda olması da dikkat çekiyor. Genel olarak romanın tasarım hikâyesi nasıl gelişti?

Roman ağırlıklı olarak olayların geçtiği coğrafyalarda yazıldı. Yazılırken tasarım fikirleri de oluşmaya başladı. Mor, erguvan bildiğiniz gibi Bizans’ın yönetim, asalet, hükümlanlık rengi. Porphyrogenetto, mor, erguvan oda da doğmuş demek. Yani dışardan değil babadan asil. Örneğin Konstantinos Prorphyrogenettos, sahiden mor, erguvan renkli mermerleri olan imparatoriçe doğum odası var sarayın içinde. Böyle olunca kapak rengini seçmek kolay oldu. Fotoğraflara gelince, yazarken birebir yaşandı bazı şeyler. Manastırda günlerimi geçirdim. Cübbe giydim. Kendimce dualar ettim. Duadan kastım, kendinizi ruhani bir iyilik moduna sokuyorsunuz. Düşünüyor, dinleniyorsunuz. Buna tıpta “alfa modu”na girmek diyoruz. Bir ada nasıl batır? Adanın en yüksek tepesinden boş kayalıklara saatlerce günlerce baktım. Bütün o süreçler bir belgesel gibi fotoğraflandı. En iyileri kitaba girdi. Fotoğrafları çok iyi bir fotoğrafçı olan Fatih Balkan çekti. Tasarımı İkinci Adam Yayınları’nın usta kadrosu gerçekleştirdi.

5- Kitabın ismi “Metamorfoz Günlükleri”. Biyolojik açıdan bu kavramı başkalaşım olarak tanımlayabiliriz. Ancak romandaki olay örgülerinin merkezinde yer alan ruhun daha doğrusu ruhların zamanlar arasındaki yolculuğuna vurgu var. Daha da açarsak Platon’un *Phaidon* adlı diyalogunda geçen “aslında tüm yaşayanların ölümlerinden doğması” yani “doğmamızdan önce özlerin ve ruhların var olması” ve “ruhun yeniden doğması için beden ölümünün gerçekleşmesi gerektiği” gibi birtakım önermeleri bu kitaptaki kurgunun özünde görüyoruz. Peki öyleyse neden kitabınızın ismi “Reenkarne” değil de “Metamorfoz Günlükleri”?

Güzel soru. Bunun iki nedeni var, aslında ikisi de birbirine bağlı. Metamorfoz’un az bilinen Ortodoksluk’a bağlı bir anlamı daha var. Yine değişim içerikli ama biyolojideki anlamından farklı bir değişim. İsa Peygamber’in acı çekmemesi için tüm ruhu ve vücudu göğe yükseliyor ve tanrısal bir kimlik kazanıyor, Kutsal Ruh’un bir parçasına dönüşüyor, değişiyor yani. Buna Metamorfoz deniyor. Mısır ve başka mitolojilerde de görüyoruz. İkincisi manastırın ismi o. Olaylar örgüsünün önemli bir bölümü Metamorfoz Kilisesi’nde geçtiği için kitabın adını oluşturdu. Yoksa sizin dediğiniz gibi romanda tanık olduğumuz ruhun vücut değiştirmesi konusunda sizinle hem fikiriz. O anlamda anlatılan tipik bir reenkarneasyon fantazisi. İşin ilginç yanı bu fantazinin ada halkı tarafından gayet sakin kabullenmiş olması. Aslında hepimiz kurgusal fantaziler yaparız. Bunlardan kimileri gerçek olur kimisi gerçekleşmez. Buna da “yaşam” deriz.

6- Romanın coğrafya olarak Göbeklitepe’den başlayarak Kınalıada’ya kadar uzandığını görüyoruz. Mekân seçimi yaparken nelere dikkat ettiniz?

Mekânların kesişme noktaları bir, “sevgi dili”nin oluşturulduğu gizemli mekânlar olması, iki Azize niteliğinde bir kadın olması . En geriye gidebildiğim ve somutlaştırabildiğim mekân Göbeklitepe oldu. Fantastik-kurgunun ucu açıktır Buzul Çağı’na başka gezegenlere de gidilebilirdi. Göbeklitepe gizemi ile yeterli bir dengede kaldı. Göbeklitepe heykellerinin arasına bir azize, arkada dolunay ile hiç zorlanmadan oturdu. Gerisi zaten tarihi gerçekler. Enheduana-Ur Kenti, Paraskevi-Roma, Paraskevi-Atina ve Ama Azize-Kınalıada. Bunların hepsi kesişme oktasında gerçekten birleşmiş zaten. Bunu fantastik-kurguyla romana dökmek bir Ortodoks duacıyla sohbeta girmekten geçiyormuş. Ne şans ki bu sohbeti yapmak bana düşmüş!

7- Dikkatimi çeken bir isimlendirme hususu var. Örneğin romanda Göbeklitepe, Titriş höyük gibi arkeolojik açıdan önemli merkezler var. Bildiğiniz gibi fantastik evrenlerin en başta kendi gerçeği ve dili olur. Ancak siz fantastik

edebiyatın tabir-i caizse size sunduğu bu özgürlükten yararlanmak yerine gerçek dünya ile iç içe olmayı tercih etmişsiniz. Bunun sebebi veya sebepleri nelerdir?

Bu da çok güzel bir soru. Bu bir denge meselesi. Göbeklitepe ve Tiriş sadece bu halleriyle bile yeterince gizemliler. Onlara daha fazla gizem yüklersek işin kötü bir “box-office hasılatı” kaygılı bir kurgu-bilim dizisine dönüşme tuzağı bekler sizi. Hiç istemezsiniz. Onun yerine Ur kenti gibi gizemli yerlerde günlük basit olaylar seyredersin. Hiç beklenmedik yerlerde de örneğin turistik bir ada olan Kınalıada’da saklı bir şapelden gizemli insan kemikleri çıksın, metamorfozlar olsun isterim. Beni böylesi heyecanlandırıyor.

8- Anlattığınız gerekçelere bağlı olarak yer isimleri gerçekçi bir yapıya sahip. Bunun yanında örnek vermek gerekirse Göbeklitepe ile ilgili bölümde bahsi geçen “saman balyası” meselesi var. Her ne kadar Göbeklitepe’de ehlileştirilmiş tahıl bulunmuş olsa da gerçek anlamda tarımın yapıldığını net bir biçimde söylememiz zor. Romanda bu ve benzeri sıra dışılıklara rastlıyoruz. Bu sizin öngörünüzle alakalı fantastik bir kurgu mu?

Bir kurgu tabii ama fantastik değil. Samanı tahıl samanı olarak değil çevresi bağlanmış, hayvanlara verilmek üzere bir araya getirilmiş otlar olarak algılamakta yarar var.

9- Romanın sonlarına doğru Kınalıada’nın özel bir yerde olduğunu düşünüyor insan. Malum Kınalıada ile başlayan yolculuk Kınalıada’da son buluyor. Bunun özel bir sebebi var mı?

Kınalıada’da çalışıyorum. Orada yazıldı. Fikirler orada çıktı. Kınalıada’yı seviyorum. Ada bana çok verdi. Ben de ona bir şeyler bırakmak istedim. Biraz boynu büküktür Kınalıada’nın. Onun değeri arttırılmalı.

10- Romanın genel olarak neredeyse tüm bölümlerinde yemek kültürüne ve bu kültürün günlük hayat içindeki önemine yer verilmiş. Buradan Kınalıada’ya hatta bölgesel yemek kültürüne karşı özel bir ilginiz olduğunu düşünebilir miyiz?

Hayır, Kınalıada’ya özgü bir ilgi değil bu. Bu Bizans yemek kültürü ile ilgili bir yansıma. Kınalıada’da yemek anlamında hiçbir miras kalmamış maalesef. Bizans yemekleri ile ilgili bir başka dosyam var hazır tuttuğum. Bunu belki bir gün Metamorfoz Günlükleri’ni okumuş olan okurlarıma sürpriz olarak armağan ederim. Kim bilir belki de Gorgon Dergisi’nden yaparım. İyi bir tarih aşçısıyım. Aşçı Gorgon’dan diğer Gorgonlar’a diye yayınlarız belki. Kim bilir?

11- Kınalıada'da bir efsane doğmuş sizinle. Romen Diogenes (Diyojen) efsanesi... Kurgu mu gerçek mi?

Efsane değil gerçek. Kitabın son sayfasında Kınalıada'da gömüldüğü çok ciddi referans kitapta belirtiliyor. Bu referansta ünlü imparatorun Kınalıada'ya götürüldüğü ve gömüldüğü gerçek. Bir an önce manastırın yanında mezarının yeniden yapılması gerek bence.

12- Roman "Yamas" yani "Şerefe" ile bitiyor. Buradan bu romanın devamının geleceğini söyleyebilir miyiz?

Evet, üzerinde çalıştığım bir başka Bizans Tarihi kesitini fantastik kurgu ile harmanlamaktayım. Umarım bu da ilgi çekici olacaktır.

Bize zaman ayırdığınız için Gorgon Dergisi adına teşekkür ediyoruz.

Ben teşekkür ederim. Zevkti.

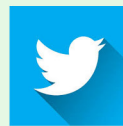
Bir saniyenizi alalım...

Gorgon Dergisi ekibinin yazılarına ve çevirilerine **gorgondergisi.org** adresimizden ve sosyal medya hesaplarımızdan ulaşabilirsiniz.

/GorgonDergisi

/GorgonDergi

/gorgondergisi

